

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

To create a potential of Temples for being mental therapy centers the people
who have been impacted by the violence
in the three southern border provinces.

โดย

ไชยยุทธ อินบัว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

M C U RS 610757061

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

To create a potential of Temples for being mental therapy centers the people
who have been impacted by the violence
in the three southern border provinces.

โดย

ไชยยุทธ์ อินบัว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

M C U RS 610757061

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

To create a potential of Temples for being mental therapy centers the people who have been impacted by the violence in the three southern border provinces.

By

Chaiyut Inbua

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Pattani Buddhist College

B.E.2557

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

M C U RS 610757061

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเฝ้าระวังทางจิตใจผู้ ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้วิจัย	ไชยยุทธ อินบัว
ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ปีงบประมาณ	๒๕๖๒
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเฝ้าระวังจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเฝ้าระวังผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล พื้นที่วิจัยประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มญาติผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มผู้นำศาสนา กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่เฝ้าระวัง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์และวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันในด้านการประกอบอาชีพที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปหรือต้องหาอาชีพเสริมเพื่อดูแลครอบครัว การต้องรับภาระที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากสูญเสียเสาหลักของครอบครัวไป การต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาโดยลำพัง เนื่องจากต้องสูญเสียคู่ชีวิตหรือบางครอบครัวต้องสูญเสียพ่อแม่ ทำให้ผู้ที่เหลืออยู่โดดเดี่ยว และต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ในด้านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน บางครอบครัวเก็บตัวไม่ชอบเข้าสังคม หลายครอบครัวต้องย้ายถิ่นฐานที่อยู่ บางครอบครัวต้องหากิจกรรมทางสังคมหรือรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อผ่อนคลายความโศกเศร้าที่เกิดขึ้น ในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักการทางศาสนาของผู้ได้รับผลกระทบพบว่า สถานการณ์ความไม่สงบส่งผลต่อวิถีชีวิตตามหลักวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงในการเฝ้าระวังจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบบางครอบครัวใช้การปฏิบัติธรรมเพื่อช่วยบรรเทาความโศกเศร้า

ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ศักยภาพของวัดในปัจจุบันด้านผู้นำศาสนาพบปัญหามากที่สุดเนื่องจากพระที่จะเข้ามาบวชมีจำนวนน้อย และพระที่ประจำอยู่ตามวัดต่าง ๆ มีอายุพรรษามาก ต้องรับผิดชอบงานของวัดที่มีความหลากหลาย ในด้านศาสนสถานหลายวัดอาคารเสนาสนะทรุดโทรมเพราะขาดการบำรุงรักษาทำให้ไม่ได้ใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยพัฒนาศักยภาพผู้นำศาสนา พัฒนาศักยภาพศาสนบุคคล ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์ และพัฒนาศักยภาพด้านศาสนธรรม

แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการในส่วนที่รับผิดชอบไม่มีการประสานกันเท่าที่ควร แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกัน โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้งานการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

Thematic Title : To create a potential of Temples for being mental therapy centers the people who have been impacted by the violence in the three southern border provinces.

Researcher : Mr. Chaiyut Inbua

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Pattani Buddhist College

Fiscal Year : 2557/2014

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This research aims to: 1) To study the general condition of people who are affected of the unrest in the three southern border provinces. 2) To study the potential of the temple as a center for treatment and healing to those affected by the unrest in the three southern border provinces; and 3) to study the ways of integrating the cooperation with other agencies to create the temples as a center of learning and healing the victims of unrest in the three southern border provinces by using a qualitative research method to analyze data. Research areas consist of Pattani, Yala and Narathiwat. The main informants are divided into 3 groups: relatives who are affected by the unrest. Religious leaders, government officials are involved, such as the healer, director of the Provincial Buddhist Office Data collection was conducted using interview method and non-participant observation method.

The result of research indicated that general situation of affected people in unrest situation in the three southern border provinces, their lives are affected in term of occupation, which had to change or to find a supplementary to support their family. In case of an increased burdens due to losing the head of family and having to deal with problems alone, as a result to the rest people have to adjust their lives. Thus, the interaction with the community, the members take many things to relieve their sadness such as some families try to avoid socialize, many families need to relocate and some families need to socialize or combine a career group. In the religious life of the affected people found that, the unrest has affected the way of life in accordance

with the traditions that have been practiced to change the way of life to healing of those affected, some families use meditation to help alleviate sadness.

The potential of the temple as a healing center of those affected from the unrest in the three southern border provinces has shown that the most problematic issue is religious leaders. Because there are few priests, the monks are very old and the responsibility of measuring diversity. In many religious places, the temple is dilapidated. Thus, the way to developing potentials as a mental healing center of those affected by unrest such as the development of potential religious leaders, development of human potential, religious / sacred places, religious functions And develop religious potential.

The way to integrate the cooperation with other agencies to making the temple as a learning and healing center of the unrest in the three southern border provinces indicated that the current operation of the units is not responsible for harmonization. However, for a collaborative approach, there is a need to work together as a measure of operational centrality. There are government agencies and network agencies to support in terms of the operation factors. This will help the healing of those affected by the unrest in the three southern border provinces performed with the participation of all sectors.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาช่วยเหลือจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. และพระมหาชุตีภัก อภินนโท ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้การศึกษาค้นคว้ามีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาค้นคว้า ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบนมัสการขอบคุณพระเถรานุเถระทุกรูป ที่ให้ความอนุเคราะห์ที่พักและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลทุก ๆ ด้าน

ขอกราบขอบคุณผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ที่เมตตาและเป็นกำลังใจ แรงผลักดัน และให้การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างดีมาตลอด

ขอขอบคุณบุคคลในครอบครัวอินบัว ที่เป็นแรงสนับสนุน ให้การช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจในการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณบิดา คุณมารดาคุณครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน

ไชยยุทธ์ อินบัว

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
๑ บทนำ	๑
๑.๑ ภูมิหลัง	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ คำถามการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	๖
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเรื่องการพัฒนาศักยภาพ	๗
๒.๒ แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน	๙
๒.๓ แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ชายแดนใต้	๑๘
๒.๔ แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตามแนวพุทธศาสนา	๒๘
๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๓๖
๓.๑ พื้นที่เป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	๓๖
๓.๒ เครื่องมือและวิธีสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๖
๓.๓ วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๗
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๘
๔ ผลการวิจัย	๓๙
๔.๑ สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	๓๙

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บทที่ ๔ ต่อ	
๔.๒ ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	๔๖
๔.๓ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	๖๖
๕ สรุปผล และข้อเสนอแนะ	๗๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๐
บรรณานุกรม	๘๑
ภาคผนวก	๘๕
ภาคผนวก ก บทความวิจัย	๘๖
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ..	๑๐๒
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัดคู่ประสงค์	๑๐๔
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์	๑๐๗
ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๑๐
ประวัติย่อผู้วิจัย	๑๑๘

สารบัญภาพประกอบ

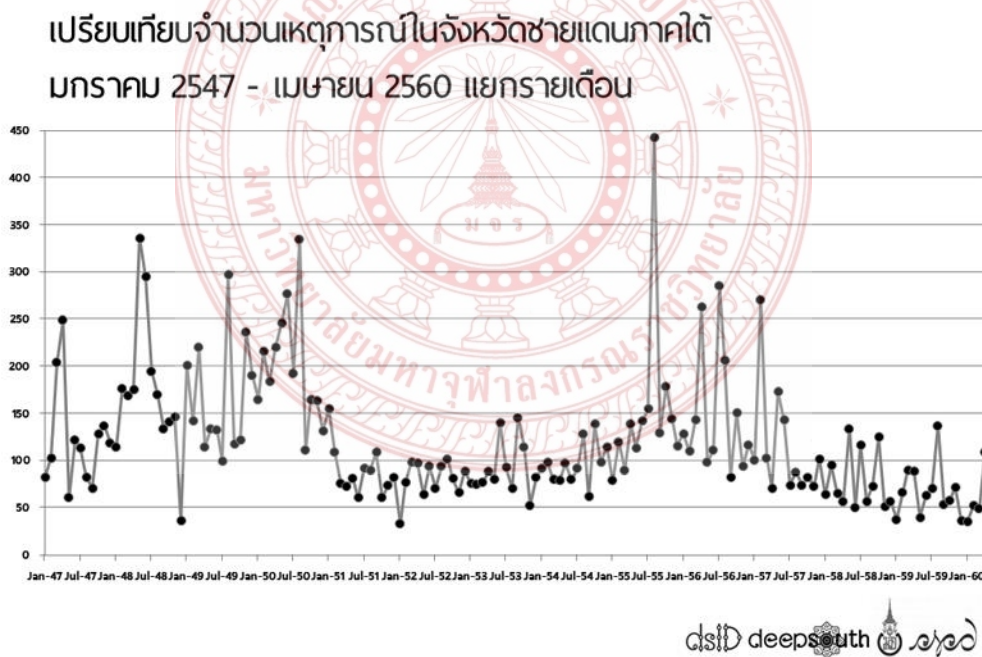
ภาพที่	หน้า
๑ เปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	๑
๒ เหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	๒
๓ การเวียนเทียนกลางวันของชาวพุทธในจังหวัดปัตตานี	๔๕
๔ การบิดเบือนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	๔๕
๕ การปฏิบัติธรรมของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	๕๗
๖ กิจกรรมการใช้วัดเป็นลานกีฬาอบรมเยาวชนในชุมชนรอบวัด	๕๘
๗ การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน	๖๐
๘ การสอนการปฏิบัติธรรม	๖๐
๙ นักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดช้างให้	๖๒
๑๐ การมอบทุนการศึกษาเพื่อสงเคราะห์เยาวชนชาวพุทธ	๖๓
๑๑ พระสงฆ์เข้าเยี่ยมให้กำลังใจ มอบปัจจัยและเป็นขวัญกำลังใจให้ผู้ได้รับบาดเจ็บ	๖๔
๑๒ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๖๘

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

เหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความยืดเยื้อมานานกว่า ๑๓ ปีแล้ว ยิ่งเวลาผ่านไปความขัดแย้งและความรุนแรงก็ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นระบบ มีทั้งความคลี่คลายขยายตัว มีทั้งความแปรปรวน และก็ความซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกันสิ่งที่เป็นปัจจัยแทรกซ้อนก็ดูเหมือนจะปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกัน ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากแรงผลักดันภายในที่เป็นระบบในทางสังคมอันมีชีวิตและพลวัตที่จะต้องทำความเข้าใจเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกัน พลวัตนี้มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของ ”ระบบแห่งความรุนแรง”^๑

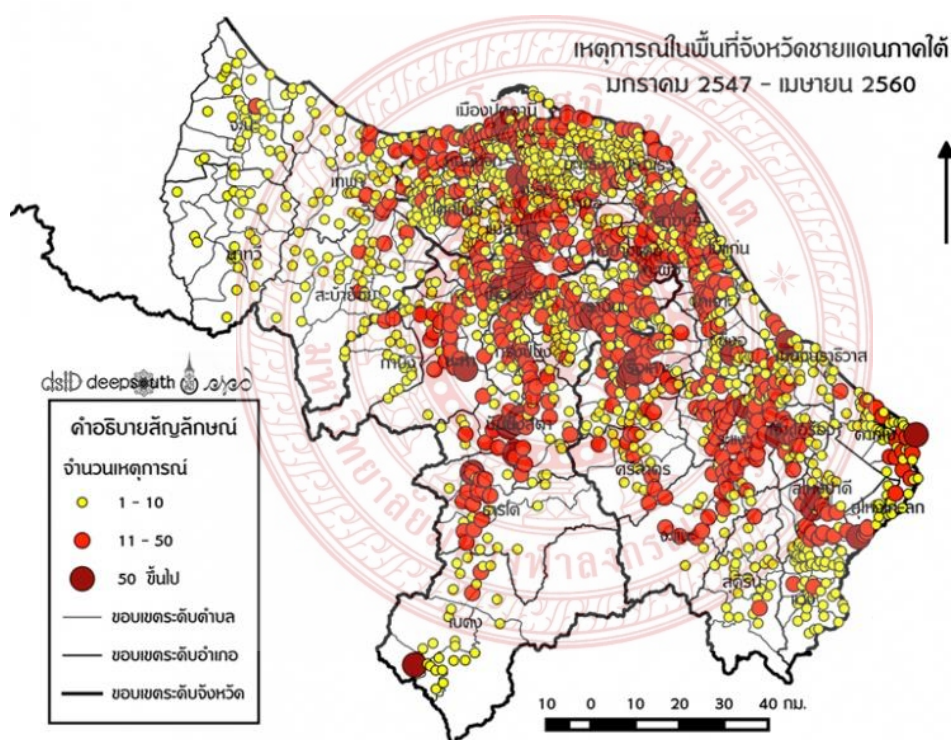
ภาพที่ ๑ เปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

มกราคม ๒๕๔๗ – เมษายน ๒๕๖๐ แยกรายเดือน

ที่มา : <https://deepsouthwatch.org/th/node/๑๑๐๕๓>

^๑ ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี. ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ ๑๓ ปี: ความซับซ้อนของสนามความ

จากฐานข้อมูลของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Incident Database-DSID) พบว่า ในระหว่างเดือนมกราคมปี ๒๕๕๗ ถึงเดือนเมษายน ๒๕๖๐ มีเหตุการณ์ความไม่สงบ รวมทั้งสิ้น ๑๙,๒๗๙ เหตุการณ์ ในช่วงเวลาดังกล่าว มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ๖,๕๔๔ ราย มีผู้บาดเจ็บ ๑๒,๙๖๓ ราย สรุปได้ว่าในรอบ ๑๓ ปี ระหว่างปี ๒๕๕๗-๒๕๕๙ มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวม ๑๙,๕๐๗ ราย ลักษณะพิเศษในแบบแผนของความรุนแรงในรอบ ๑๓ ปีที่ผ่านมาคือความรุนแรงที่ยืดเยื้อและเรื้อรัง มีลักษณะระดับความรุนแรงที่ขึ้นสูงๆ ต่ำๆ ตลอดเวลาตามจังหวะของแต่ละช่วงเหตุการณ์ แต่ว่าคลื่นที่ขึ้นสูงต่ำนี้ดูเหมือนจะมียอดสูงสุดในสองช่วง คือในปี ๒๕๕๐ (๒,๔๐๙ เหตุการณ์) และในปี ๒๕๕๕ (๑,๘๕๑ เหตุการณ์)

ภาพที่ ๒ เหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มกราคม ๒๕๔๗ - เมษายน ๒๕๖๐

ที่มา : <https://deepsouthwatch.org/th/node/๑๑๐๕๓>

ผลกระทบที่มีต่อความสูญเสียในด้านชีวิตของผู้คน ถึงแม้ว่าในรอบ ๑๓ ปีที่ผ่านมาจะมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้มากกว่า ๖,๐๐๐ คน แต่จำนวนผู้เสียชีวิตรายปีนับตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ มีแนวโน้มลดลงจาก ๕๒๑ คนในปี ๒๕๕๖ มาเป็นจำนวน ๓๐๙ คนในปี ๒๕๕๙ การสูงขึ้นของผู้บาดเจ็บจากเหตุการณ์ความไม่สงบแม้จะแปรผันไปตามจำนวนครั้งของเหตุการณ์ที่สูงเป็นบางช่วงแต่จำนวนผู้เสียชีวิตกลับลดลงเป็นลำดับ การลดลงของจำนวนผู้เสียชีวิตรายปีสอดคล้องกับระดับความถี่

ของเหตุการณ์รายปีที่ลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าการลดลงของเหตุการณ์ในปี ๒๕๕๑ นั้นเป็นผลจากปฏิบัติการทางทหารที่ เข้มข้นขึ้นตามนโยบายรัฐในช่วงนั้นเรื่องการเพิ่มกำลังทหารมาในพื้นที่ แต่การลดลงของเหตุการณ์ ในปี ๒๕๕๖ นั้นน่าจะเกิดจากปฏิบัติการกระบวนการสันติภาพที่เป็นผลจากการปรับตัวของทุกฝ่ายในสนามของความขัดแย้ง

จากสถานการณ์ความไม่สงบซึ่งทำให้เกิดความสูญเสียทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อคนในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้ดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้กรอบแนวทางและหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้^๒

๑.๑ พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙ (๗) ได้บัญญัติให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีภารกิจหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามระเบียบ กพต. กำหนดทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับตามกฎหมายอื่น

๑.๒ นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ข้อ ๑.๕ ในการเร่งนำสันติสุขและความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนกลับมาสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างเป็นธรรม

๑.๓ นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ วัตถุประสงค์ของนโยบายข้อที่ ๓ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันให้เกิดความร่วมมือในการพร้อมเผชิญ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยปรับปรุงพัฒนาระบบและกระบวนการเยียวยาให้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยกระบวนการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาเป็นไปโดยโปร่งใส เป็นธรรม ไม่ล่าช้า และมีระบบตรวจสอบเพื่อป้องกันไม่ให้มีการแสวงและเอื้อประโยชน์ของการเยียวยาจากทุกฝ่าย

๑.๔ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอำนวยความสะดวก การบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง

๑.๕ มติ ครม. เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ถ่ายโอนภารกิจ การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แก่

^๒ รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/11397/15707.pdf

ศอ.บต. โดยได้ถ่ายโอนงานต่าง ๆ คือ งานคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการให้ความช่วยเหลือ เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านงบประมาณ ด้านระบบฐานข้อมูล และด้านงานบุคลากร

จากประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ยุทธศาสตร์ ที่ ๕ การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอำนวยความสะดวก การบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง ซึ่งองค์กรทางศาสนาต้อง แสดงบทบาทในฐานะเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ประชาชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบ จากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ องค์กรทางศาสนาของทุกศาสนาจึงต้องดำเนินการให้ศาสนิกของตน ได้เข้าถึงหลักธรรมที่สามารถเยียวยาจิตใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบใน พื้นที่

พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีประชาชนอยู่ในพื้นที่และได้รับผลกระทบจากปัญหา ความไม่สงบที่ส่งผลต่อร่างกาย จิตใจของชาวพุทธ องค์กรทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีวัดและพระภิกษุสงฆ์ เป็นตัวแทนจึงจำเป็นต้องทำหน้าทีในการใช้ธรรมะในการเยียวยารักษาบาดแผลทางจิตใจ ของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้การเยียวยา จิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่กล่าวมามีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึง เห็นความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของวัดในด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถทำให้การ เยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบฟื้นฟูและเข้มแข็งเพื่อใช้ชีวิตในสังคมได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๖.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้

๖.๒ เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับ ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๖.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่เป้าหมาย

ผู้ประสบปัญหาจากเหตุการณ์ความรุนแรงมีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัดมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไปทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจ จึงได้เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๓ วัด คือ วัดตานีนรสโมสร วัดทรายขาว วัดบูรพาราม จังหวัดยะลา จำนวน ๓ วัด คือ วัดตลิ่งชัน วัดพุทธภูมิ พระอารามหลวง วัดยะหาประชาราม และจังหวัดนราธิวาส จำนวน ๓ วัด คือ วัดศรีสาคร วัดพระพุทธ วัดไฟโรจน์ประชาราม เป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

เนื่องจากการเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สะท้อนภาพของรายละเอียดของประเด็นที่ต้องการการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้มีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) โดยคุณสมบัติที่ได้กำหนดก่อนเพื่อความแม่นยำและป้องกันอคติ (Bias) โดยกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยจัดเป็นกลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ ๑ คือ ผู้ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยตรง เช่น กลุ่ม มารดา บิดา สามี ภรรยา บุตร ของผู้เสียชีวิตหรือผู้ได้รับบาดเจ็บ กลุ่มที่ ๒ คือ พระสงฆ์ในพื้นที่ กลุ่มที่ ๓ เจ้าหน้าที่เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

คำถามการวิจัย

๑. ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเนื่องจากความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร
๒. วัดและพระสงฆ์ในฐานะเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวพุทธมีศักยภาพในการดูแลจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในด้านในบ้าง
๓. หน่วยงานของรัฐและวัดมีการบูรณาการความร่วมมือในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมของวัดที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ด้าน คือ

๑. ด้านสาธารณูปการ หมายถึง อาคาร สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม การจัดการ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด

๒. ด้านการปกครอง หมายถึง การบริหารจัดการ การดูแล การกำหนดกฎระเบียบภายในวัด

๓. ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการให้มีและการส่งเสริมด้านการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์

๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดบริการด้านการศึกษา เช่น จัดให้มีโรงเรียนหรือศูนย์เรียนรู้ศาสนา สนับสนุนทุนการศึกษา สนับสนุนกองทุนการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

๕. ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาอบรมสั่งสอนสู่ประชาชนทั่วไปผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การจัดนิทรรศการ การเผยแผ่ธรรมผ่านสถานีวิทยุ เป็นต้น

๖. ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ เป็นต้น

การเยียวยาจิตใจ หมายถึง การบำบัดทุกข์ทางใจ การฟื้นฟูจิตใจ การให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้หลักธรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อดูแลจิตใจของผู้สูญเสียหรือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจ หมายถึง สถานที่ที่ชุมชนใช้ร่วมกันในการเป็นที่พึ่งหรือใช้เป็นที่ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้จิตใจสงบ เกิดความไว้วางใจจากผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การบูรณาการ หมายถึง การประสานงาน การจัดสรรงบประมาณ การร่วมมือกันในการปฏิบัติงานระหว่างวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ศูนย์เยียวยาประจำจังหวัด หน่วยงานภาครัฐ หรือการทำงานร่วมกับภาคเอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑. ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์กลางการเยียวยาสภาพจิตใจของชาวไทยพุทธในพื้นที่

๒. ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นผู้บำบัดเยียวยาจิตใจแก่ประชาชนผู้ประสบเหตุความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓. ได้สะท้อนให้หน่วยงานของภาครัฐได้เห็นถึงความสำคัญของวัดและของพุทธศาสนาในฐานะองค์กรทางสังคมที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

๑. แนวคิดเรื่องการพัฒนาศักยภาพ
๒. แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน
๓. แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบของภาคใต้
๔. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจ
๕. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตามแนวพุทธศาสนา

๑. แนวคิดเรื่องการพัฒนาศักยภาพ

ศักยภาพ หมายถึง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เช่น เขามีศักยภาพในการทำงานสูง น้ำตกขนาดใหญ่มีศักยภาพในการให้พลังงานได้มาก^๑

ศักยภาพ หรือ Competency หมายถึง ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (personal characteristic or attributes) ที่ทำให้บุคคลผู้นั้นทำงานในความรับผิดชอบของตนได้ดีกว่าผู้อื่น^๒

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (๒๕๓๒, หน้า ๔๒) ได้นิยามว่า ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการ หรือการเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น^๓

^๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๕ ออนไลน์ <http://www.royin.go.th>.

^๒ สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based Learning, (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๘). หน้า ๑๗.

^๓ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อการท่องเที่ยว จุลสารการท่องเที่ยว (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๓๒). หน้า ๔๒

ศักยภาพ คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรม เป็นกลุ่มพฤติกรรมที่องค์กรต้องการจากข้าราชการ เพราะเชื่อว่าหากข้าราชการ มีพฤติกรรมการทำงานในแบบที่องค์กรกำหนดแล้ว จะส่งผลให้ข้าราชการผู้นั้นมีผลการปฏิบัติงานดี และส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าประสงค์ที่ต้องการไว้ ตัวอย่างเช่น การกำหนดสมรรถนะการบริการที่ดี เพราะหน้าที่หลักของข้าราชการคือการให้บริการแก่ประชาชน ทำให้หน่วยงานของรัฐบรรลุวัตถุประสงค์ คือการทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน องค์กรประกอบในการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่

๑) กลุ่มความรู้ (knowledge) คือ ความสามารถอธิบาย เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้องและชัดเจน แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ รู้ความหมาย รู้ขั้นตอน รู้ประยุกต์ใช้

๒) กลุ่มทักษะ (skill) คือ ความสามารถในการลงมือทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์ อันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวัดทักษะมี ๓ ระดับ คือระดับความซับซ้อนในการปฏิบัติ ระดับความหลากหลาย ระดับความสม่ำเสมอ

๓) กลุ่มพฤติกรรมหรืออุปนิสัยในการทำงาน (attribute) คือ รูปแบบการแสดงออกหรือพฤติกรรมของบุคคลที่สอดคล้องกับงานที่ปฏิบัติอยู่

ซึ่งการแสดงออกอันพึงประสงค์ได้นั้นขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ คือ ค่านิยม แนวโน้มการแสดงออก และแรงจูงใจ ซึ่งส่งผลให้องค์กรมีความได้เปรียบคู่แข่งขัน เช่น ความกระตือรือร้น ความอดทน และขยันขันแข็งในการทำงาน ค่านิยมในการยอมรับฟังความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เพื่อการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น^๔

ความหมายของคำว่า Competency คือ ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (personal characteristic of attributes) ที่ส่งผลต่อการแสดง พฤติกรรม (behavior) ที่จำเป็นและมีผลทำให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตนได้ดีกว่าผู้อื่น Competency ของคนซึ่งเกิดได้จาก ๓ ทางคือ

๑. เป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด

๒. เกิดจากประสบการณ์การทำงาน

๓. เกิดจากการฝึกอบรมและพัฒนา

ประเภทของ Competency แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^๕

^๔ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, แผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปี งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๕, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒). หน้า ๖

^๕ ณรงค์วิทย์ แสนทอง, มารูจัก COMPETENCY กันเถอะ, (กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ๒๕๕๗), หน้า ๘.

๑. ชีตความสามารถหลัก (core competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะหรือการแสดงออกของพฤติกรรมของพนักงานทุกคนในองค์กร ที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ และอุปนิสัยของคนในองค์กรโดยรวม ถ้าพนักงานทุกคนในองค์กรมีชีตความสามารถประเภทนี้ก็จะมีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ได้ ชีตความสามารถชนิดนี้จะถูกกำหนดจากวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายหลัก หรือกลยุทธ์ขององค์กร

๒. ชีตความสามารถด้านการบริหาร (managerial competency) คือ ความรู้ ความสามารถด้านการบริหารจัดการ เป็นชีตความสามารถที่มีได้ทั้งในระดับผู้บริหารและระดับพนักงานโดยจะแตกต่างกันตามบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ (role-based) แตกต่างตามตำแหน่งทางการบริหาร งานที่รับผิดชอบ ซึ่งบุคลากรในองค์กรทุกคนจำเป็นต้องมีในการทำงานเพื่อให้งานสำเร็จและต้องสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร เช่น การวางแผน การบริหารการเปลี่ยนแปลง การทำงานเป็นทีม การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหาและตัดสินใจ ภาวะผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์การสร้างนวัตกรรมใหม่ เป็นต้น

๓. ชีตความสามารถตามตำแหน่งงาน (functional competency) คือ ความรู้ ความสามารถในงานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะของงานต่าง ๆ (job-based) เช่น ตำแหน่งวิศวกรไฟฟ้า ควรต้องมีความรู้ทางด้านวิศวกรรม นักบัญชี ควรต้องมีความรู้ทางการบัญชี เป็นต้น หน้าที่งานที่ต่างกัน ความสามารถในงานย่อมจะแตกต่างกันตามอาชีพ ซึ่งอาจเรียกชีตความสามารถชนิดนี้ สามารถเรียก Functional competency หรือเป็น Job competency เป็น Technical competency ก็ได้ อาจกล่าวได้ว่าชีตความสามารถชนิดเป็นชีตความสามารถเฉพาะบุคคลซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และคุณลักษณะของบุคคลที่เกิดขึ้นจริงตามหน้าที่หรืองานที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย แม้ว่าหน้าที่งานเหมือนกัน ไม่จำเป็นว่าคนที่ปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นจะต้องมีความสามารถเหมือนกัน

๒. แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน

๒.๑ แนวคิดการพัฒนา

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุง

ให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อยๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นๆ เรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบินจนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา^๖

วิทยากร เชียงกูล ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสีงแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^๗

แนวคิดการพัฒนางองค์กร

สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ กล่าวว่องค์กรเป็นการร่วมมือประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีเหตุผลของบุคคลจำนวนหนึ่งเพื่อให้บรรลุความประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่มีอยู่ร่วมกันอย่างชัดเจนด้วยวิธีการแบ่งแรงงานและหน้าที่ (Division of Labor and Function) ตามสายงานที่กำหนด ลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่ (A Hierarchy of Authority) และความรับผิดชอบ^๘

แนวคิดการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การให้การศึกษาในอันที่จะส่งเสริมความรู้ความสามารถ ความถนัด และทักษะบุคลากรทั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในองค์กรให้สามารถ ปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดีขึ้นทั้งในด้านความรู้ความสามารถความชำนาญและ ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติหรือเจตคติของการ ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดีมีกำลังใจในการทำงานและมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอีกด้วย^๙

^๖ อมร รัชาสัตย์ และ ชัดติยา กรณสูตร, **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**.

(กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๒ - ๘.

^๗ วิทยากร เชียงกูล, **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ฉัณแกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^๘ สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์กร ทฤษฎีและการประยุกต์** (พิมพ์ครั้งที่ ๓) (กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙

^๙ รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **องค์กรและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑**, (พิมพ์ครั้งที่๖). (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๑ - ๔๖๒.

๒.๒ แนวคิดการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน

พระราชธรรมโมลี (สมศักดิ์ ฐิริปญโญ) ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาของการพัฒนาวัดในปัจจุบัน ก็ต้องพูดรวมถึงตัวบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำทำหน้าที่ปกครองวัดในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส แต่ก่อนจะเห็นได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทต่อสังคมแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ และด้านศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดเริ่มจะจางหายและหมดไป เพราะสังคมของเราไปรับเอาความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิต แต่ก่อนวัดซึ่งเคยเป็นสถานที่ศึกษามีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ เคยเป็นสโมสรพบปะสังสรรค์ ชุมนุมเวลามีกิจกรรมเกี่ยวกับบ้านเมือง แต่สิ่งเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และตัวพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ผู้บริหารวัดไม่สร้างสรรค์ปรับปรุงวัดและตัวเองเข้ากับ ความเจริญ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้สนใจในกิจการของวัด จะปล่อยปละละเลยไปตามมีตามเกิดเรื่อยไป ไม่ได้ เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนาวัดได้ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงปัญหาหลักและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาในปัจจุบันโดยภาพรวมแล้ว พอประมวลได้จากบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่กำลังจะเสื่อมไปได้ เช่น ด้านบทบาทของวัดที่ถูกกลดสถานะไป ด้านบทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำไม่มีศักยภาพเพียงพอ ด้านขาดระบบและการจัดการที่ดี และด้านติดขัดเรื่องงบประมาณ^{๑๐}

พระครูพิมลธรรมภาณี (ดำเนิน อตฺถจาโร) (๒๕๔๕, หน้า ๕๙) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดไว้ว่า การพัฒนาวัดในทัศนสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้เชิงรุกในการพัฒนาวัด ควบคู่ไปกับการพัฒนา ด้านจิตใจ ส่วนรูปแบบโครงสร้าง แนวทาง และวิธีการพัฒนาวัดนั้น ต้องมีหลักการ ๗ อย่าง คือ

๑. วางผัง (แผนพัฒนา)
๒. ตั้งโครงการ (ขั้นตอนการพัฒนา)
๓. งานมีทิศ (ทิศทางการพัฒนา)
๔. คิดเป็นระบบ (ศึกษายุทธศาสตร์ กำหนดยุทธวิธี เตรียมบุคลากร)
๕. เคารพกติกา (ยึดหลัก รักแบบ)
๖. จัดการศึกษา (ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นภาระธุระการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย)
๗. พัฒนาสังคม (ช่วยแนะ ช่วยนำ ช่วยทำความเข้าใจ ส่งเสริม ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์และรัฐบาล)

กิจกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาวัด เพื่อให้ประชาชนละแวกวัดได้มีโอกาสผูกพันกับวัด มีความสำนึกว่าวัดเป็นของประชาชน วัดจะต้องอำนวยความสะดวก ให้ผู้บริหารท้องถิ่น องค์การภาครัฐ

^{๑๐} พระราชธรรมโมลี (สมศักดิ์ ฐิริปญโญ), *วัดพัฒนา*, ๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๗๐.

และประชาชน นักเรียน นักศึกษา ใช้บริการวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และวัฒนธรรมอันดีงามของไทย พัฒนาเชิงบูรณาการเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง โดยมีสาระสำคัญแผนพัฒนาวัดตามกรอบแนวนโยบายการพัฒนาวัด ที่รัฐบาลและคณะสงฆ์ โดยกรมการศาสนา ที่มีวัตถุประสงค์พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้นๆ วัดจะต้องมีแผนงาน โครงการ และมาตรการที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่การปฏิบัติ ปัจจุบันคำว่ากรวางแผน หรือ แผน เป็นเรื่องจำเป็นในชีวิตประจำวันสำหรับนักบริหาร นักพัฒนาหรือบุคคลทั่วไป อาจจะไม่รู้ตัวว่าเราได้วางแผนเพื่อที่จะดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ มากมาย กรณีผู้บริหารจัดการวัด ได้แก่ เจ้าอาวาสวางแผน คิดโครงการ มาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่าจะทำอะไรก่อนหลัง จะเกิดผลอย่างไร ตรงกับความพอใจของเราเอง ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณร รวมทั้งทายาททายิกาแห่งวัดเราหรือไม่^{๑๑}

ดังนั้น การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของศาสนสถานในด้านต่าง ๆ จึงมีความสำคัญเพื่อที่จะสามารถรักษาบทบาทของวัดและศาสนสถานให้สอดคล้องกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันได้ ทั้งยังเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเป็นการสืบทอดศาสนาทางหนึ่งด้วย^{๑๒} การพัฒนาวัดจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทุกภาคส่วนต้องช่วยกันสนับสนุน ดูแล โดยมีแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพระธรรมวินัย

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัด ดังนี้^{๑๓}

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าวัดเป็นของตน มีความรู้สึก ห่วงแหน และช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ

- เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
- เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม
- เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน
- เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ

^{๑๑} พระครูพิมลธรรมภาณี (ดำเนิน อดตจาโร), วัดพัฒนา, ๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๑๒} สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, คู่มือการดูแลศาสนสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๒๕๕๙), หน้า ๒๔๕

^{๑๓} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน. (๒๕๕๔), หน้า ๗-๑๑

- เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพระพุทธศาสนา

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถพัฒนาวัดได้สมบูรณ์ครบถ้วน การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ดังนี้

๑. การปกครอง หมายถึง การดูแล คຸ້ມครอง บริหาร

ความสำคัญ การปกครองของคณะสงฆ์ไทย เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปถึงเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคม

หลักการปกครอง เป็น ภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร

๒. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

ความสำคัญ การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม และบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้

ผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรูปในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนา ก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการ ทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่อง พระภิกษุ สามเณร ที่เรียนรู้พระพุทธรูป ให้มีฐานันดรพระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น

หลักการศาสนศึกษา เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของ คณะสงฆ์ทั้ง แผนกธรรม – บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจ ด้านนี้ครอบคลุมถึง การที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมบาลีสนามหลวง เป็นเลขานุการ สอบธรรม – บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม – บาลีสนามหลวง และ เป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษา แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุน เพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป

ความสำคัญ การเผยแผ่ คือการทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น กระจายไปเช่น เผยแผ่ ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนคำว่า เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้ แพร่หลาย ในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสได้ทางตา หู เป็นต้น

หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชน ได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ใน หลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการทำวัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์ มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการบวช เนกขัมมจารีณี (ชีพรามณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องใน วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็น พุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันอัสมสวณะ (วันพระ) การจัดส่ง พระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” เช่น โครงการ

อุทยานการศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬาโครงการวัด พัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด นอกวัด ชื่อว่า การกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น ปัจจุบันการเผยแผ่ต้องดำเนินงานตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐

๔. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด

ความสำคัญ การสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนน ทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสิ่งที่เป็น รักรักษา สิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ ภายในวัด ในการนี้ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ มิใช่สมบัติส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัสดุสิ่งของของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า ภณฑาคาริก โดยเฉพาะ

ศาสนสมบัติ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

- ศาสนสมบัติวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในวัดนั้นซึ่งมีเจ้าอาวาส เป็นต้น ช่วยกันดูแล รักษา ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

- ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินอันมิใช่เป็นศาสนสมบัติวัด แต่เป็นของสงฆ์ส่วนกลาง เช่น ที่ดิน และผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติกลาง เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงสุดดูแล รักษา ทั้งนี้ การจัดการศาสนสมบัติภายในวัด จะต้องยึดหลักให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคมและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน แก่ประชาชน โดยทั่วไปหากไม่จำเป็น

หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ การกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น

๕. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝนอบรมแก่ประชาชน

ความสำคัญ การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเยาวชน ได้รับการศึกษา

หลักการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ โดยมีความ มุ่งหมาย ๔ ลักษณะ คือ

๑. การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยสงฆ์

๒. การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓. การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ

๔. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ

ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของวาสนได้ บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัว เพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน หรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือการดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

๖. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป

ความสำคัญ การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้ และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชน เป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้การจัดให้มีโรงทาน การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยม

บริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะของวัดที่ผ่านการพัฒนาแล้วนั้น พระครูประศาสน์สวีเขต ได้สรุปไว้ว่าต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้^{๑๔}

๑. การปกครอง ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองต้องสบายใจ อยู่ร่วมกันได้ โดยมีลักษณะการช่วยเหลือกัน ต้อนรับผู้มาเยือน น่ายุ่ น่ายอาศัย เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ผู้ได้ปกครอง
๒. การศึกษา ต้องสนับสนุนให้บุคลากรในวัดได้รับการศึกษาที่ดี อบรมมารยาท ประชาชนใกล้เคียงตลอดจนเยาวชนรอบวัดมีโอกาสเข้าวัด ใช้บริการสถานที่วัด ร่วมศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และมีหลักประกันในการศึกษาสูง ๆ ขึ้นไป ดังนั้น พระภิกษุสามเณรต้องมีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมดี ผู้ผ่านการอบรมจากวัดเป็นคนดี
๓. การเผยแผ่ ต้องช่วยกันสนับสนุนการเผยแผ่ธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีองค์การต่าง ๆ เช่น สมาคม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนสอนศีลธรรม ธรรมศึกษา ใช้ประโยชน์จากศาลาวัด มีห้องสมุดสำหรับค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติม บุคลากรภายในวัดต้องร่วมกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
๔. การสาธารณูปการ ไม่จำเป็นต้องเป็นเสนาสะที่ใหญ่โต ควรเห็นถึงการใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ที่สำคัญ คือ การทำให้วัดสะอาด ร่มรื่น มีระเบียบ

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดใจ สะอาดยิ่ง (๒๕๔๖ : ๘๘-๙๒) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม และงานประเพณีวัฒนธรรม วัดขาดความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน เช่น ด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมมายังวัด พระยังขาดความรู้ความเข้าใจที่เป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชน พระกับวัดยังขาดความรู้ความเข้าใจที่จะ

^{๑๔} พระครูประศาสน์สวีเขต, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาบวรราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๓-๑๙๔

เป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหา ปัจจุบันวัดมีพระ เณร ที่จำพรรษาที่วัดน้อย ยังขาดการพัฒนาการให้การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร^{๑๕}

๓. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ชายแดนใต้

จากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๕๗ เป็นต้นมาทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชน ผู้บริสุทธิ์ได้รับผลกระทบส่งผลให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับความเสียหาย โดยเฉพาะครอบครัว ที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัว ภรรยาสูญเสียสามี บุตรขาดผู้อุปการะ ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้บางช่วงเหตุการณ์จะเบาบางลง ความสูญเสีย ความหวาดระแวง วิตกกังวลหวาดกลัวไม่มั่นใจในความปลอดภัยชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป แม้ว่ารัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือเยียวยาเบื้องต้นไปบางส่วนแล้วก็ตาม แต่ครอบครัวผู้สูญเสีย ยังคงเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว จึงจำเป็นที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญ และกำหนดแนวทางการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เพื่อมิให้เกิดความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐ ดังนั้น ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นหน้าที่หลักของรัฐที่จะต้องเข้าไปดูแลช่วยเหลือ พี่น้องผู้ประสบภัยเหล่านั้น มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างปกติสุข ซึ่งจะมีผลให้ประชาชนมีทัศนคติและความเข้าใจที่ดีต่อความรับผิดชอบของภาครัฐ และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป^{๑๖}

ความหมายของคำว่าเยียวยาจิตใจ

“เยียวยา” หมายถึง การบำบัดเพื่อบรรเทาทุกข์โดยการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหาย ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน^{๑๗}

การเยียวยาจิตใจ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมจิตใจ แสดงความห่วงใย ใส่ใจให้กำลังใจ และดูแลต่อเนื่องแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง/วิกฤตต่างๆ โดยใช้กระบวนการ ช่วยเหลือตามแนวทางวิกฤตสุขภาพจิต ซึ่งได้แก่ การปฐมพยาบาลทางจิตใจ การ

^{๑๕} สุดใจ สะอาดยิ่ง, รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์, งานวิจัย, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการวิจัยการศึกษาและศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖), หน้า ๘๘-๙๒.

^{๑๖} ผลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙, หน้า ๒๕.

^{๑๗} รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบฯ, หน้า ๒.

ให้การปรึกษา การเสริมสร้าง ความเข้มแข็งทางจิตใจ การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม รวมถึง การประสานส่งต่อแหล่งช่วยเหลือทางสังคม ตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคลเพื่อให้สามารถปรับตัว และกลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติ^{๑๘}

การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ และสังคมแก่ผู้ ประสบภาวะวิกฤตจากภัยพิบัติ โดยใช้กระบวนการต่างๆ เช่น การปฐมพยาบาลทางจิตใจ การให้การ ปรึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจ การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม การบำบัดรักษา รวมถึงการประสานการส่งต่อในเครือข่ายตามสภาพปัญหาของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดความสมดุล ด้านจิตใจ สามารถปรับตัวและกลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ^{๑๙}

แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบของภาครัฐ

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ทำให้ผู้ได้รับ ผลกระทบทุกฝ่ายทั้งประชาชน ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐเสียชีวิตหรือ ได้รับบาดเจ็บในกรณีต่าง ๆ ส่งผลให้ครอบครัวของผู้ได้รับผลกระทบประสบความเดือดร้อนและ ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและพอเพียงเพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงชีวิตได้อย่าง ปกติสุขและมั่นคง

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบดังกล่าว จึงได้มีนโยบาย ในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ฯ แต่ผู้ได้รับผลกระทบฯ ที่รัฐบาลช่วยเหลือนั้น จะต้อง เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบฯ จากการกระทำของผู้ก่อการร้ายที่ก่อสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นใน พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จ.ปัตตานี จ.ยะลา จ.นราธิวาส และ จ.สงขลา ๔ อำเภอ (อ.สะบ้าย้อย อ.จะนะ อ.เทพา และ อ.นาทวี) เช่น ทหาร/ตำรวจถูกข่มขู่ ทุกระเบิด ลอบยิงชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ลอบ วางเพลิงบ้านพัก สถานที่ราชการ ร้านค้า และการทำลายพืชสวนทางการเกษตร เป็นต้น ทำให้บาดเจ็บ สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน และจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต้องมีการรับรองจาก ๓ ฝ่าย คือ ตำรวจ ทหาร และฝ่ายปกครองในพื้นที่รับรองเหตุการณ์ว่าเป็นเหตุการณ์ความไม่สงบ ฉะนั้นสรุปได้ว่าผู้ได้รับผลกระทบ จากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเป็นบุคคลดังนี้

๑. คนไทยที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน
๒. บุคคลต่างด้าวที่เข้าเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีหลักฐาน

^{๑๘} สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือเยียวยาจิตใจผู้ ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ทางการเมือง, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๗).

^{๑๙} ศิริศักดิ์ อิตติกรรัตน์, วลีส ธรรมโกสิทธิ์, ราณี ฉายินทุ บรรณาธิการ, คู่มือการปฏิบัติงานทีม ช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต, (กรุงเทพฯ : บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด ๒๕๕๕).

๓. มาประสบเหตุการณ์ซึ่งเกิดจากการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จ.ปัตตานี จ.ยะลา จ.นราธิวาส และ จ.สงขลา ๔ อำเภอ (อ.สะบ้าย้อย อ.จะนะ อ.เทพา และ อ.นาทวี)

๔. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ เสียชีวิต บาดเจ็บ และทรัพย์สินเสียหาย (เฉพาะทรัพย์สินที่ไม่ได้ทำประกันภัย)

๕. มีการรับรองเหตุการณ์ความไม่สงบจาก ๓ ฝ่ายระดับอำเภอ (ตำรวจ ทหาร และปกครอง)

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบดังกล่าว จึงได้มีนโยบายในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบตามลำดับ ดังนี้^{๒๐}

๑) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

- เห็นชอบในหลักการตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีในการให้ความช่วยเหลือข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เสียชีวิตอันเนื่องมาจากการก่อความไม่สงบ มิใช่เกิดจากสาเหตุส่วนตัว เพื่อเป็นการจุนเจือและบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนอย่างเร่งด่วน สมควรที่ทางราชการจะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวของผู้ได้รับผลกระทบ ในอัตราครอบครัวละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จากเงินโครงการสาธารณประโยชน์จากรายได้โดยการออกสลากพิเศษ ซึ่งกระทรวงการคลังได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ รายละ ๕๐,๐๐๐ บาทด้วย ตั้งแต่วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ เป็นต้นไป

๒) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗

- อนุมัติให้จัดทำประกันภัยแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (รวมลูกจ้างประจำ) ของทุกหน่วยงานที่ปฏิบัติงานใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกระทรวงการคลังโดยกรมบัญชีกลางได้ร่วมกับกรมการประกันภัยดำเนินการโดยใช้จ่ายจากเงินโครงการสาธารณประโยชน์จากรายได้โดยการออกสลากพิเศษ มีเงื่อนไขของการเอาประกันภัย คือ เป็นการประกันภัยอุบัติเหตุหมู่ข้าราชการ เบี้ยประกันภัยสุทธิ คนละ ๕๐๐ บาท/คน/ปี โดยคุ้มครองการเสียชีวิตหรือทุพพลภาพถาวรในวงเงินประกันจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ มีผู้เอาประกันภัยจำนวน ๓๑,๓๗๖ คน เบี้ยประกันภัยเป็นเงิน ๑๕,๖๘๘,๐๐๐ บาท

๓) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๗

- ให้จ่ายเงินช่วยเหลือแก่ทหาร ตำรวจ อาสมัคร กำนัน และผู้ใหญ่บ้านที่ปฏิบัติงานใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เสียชีวิตหรือทุพพลภาพจากการก่อความไม่สงบ ในวงเงินรายละไม่เกิน

^{๒๐} กลุ่มงานช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๕๐๐,๐๐๐ บาท จากเงินโครงการสาธารณประโยชน์จากรายได้โดยการออกสลากพิเศษ โดยไม่ต้องทำการประกันภัยเช่นเดียวกับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

- ให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้ทำประกันภัยและได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ในกรณีเสียชีวิตและทุพพลภาพแล้ว ได้รับความช่วยเหลือจากการประกันภัยอย่างเดียว โดยยกเลิกการจ่ายเงินช่วยเหลือจากเงินโครงการสาธารณประโยชน์จากรายได้โดยการออกสลากพิเศษ แต่สำหรับกรณีที่ได้รับบาดเจ็บและไม่อยู่ในความคุ้มครองตามกรมธรรม์ ยังคงได้รับความช่วยเหลือจากเงินโครงการดังกล่าว รายละเอียด ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อไป

๔) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๗

- อนุมัติหลักเกณฑ์การจ่ายเงินทดแทนกรณีได้รับผลกระทบจากการก่อความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามที่ผู้อำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้เสนอ โดยเป็นหลักเกณฑ์การจ่ายเงินทดแทนประชาชนผู้บริสุทธิ์ ประชาชนปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือราชการ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ กรณีเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ รวมทั้งการจ่ายเงินพิชไร์ และทรัพย์สินของประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๕) คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๘

- มอบหมายให้ นายจาตุรนต์ ฉายแสง ขณะดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ดูแลการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวม

๖) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘

- ให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณารายละเอียดต่างๆ ของมาตรการ หลักเกณฑ์ การพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมโดยเร็วต่อไป

๗) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘

- รับทราบการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กยต.) ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจาตุรนต์ ฉายแสง) ในขณะดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหรือผู้แทนร่วมเป็นกรรมการ และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการและเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่พิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้รัฐบาลตกลงใจในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นระบบ ทั้งหลักเกณฑ์ความช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการปัจจุบันที่มีอยู่ และหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมการช่วยเหลือเยียวยาที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนทุกด้าน ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๖๐/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘

๘) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘

- เห็นชอบในหลักการของหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามที่ประธาน กยต. เสนอโดยให้ปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์ดังกล่าวตามความเห็นของคณะรัฐมนตรีดังต่อไปนี้ แล้วดำเนินการต่อไปได้

(๑) แหล่งเงินที่จะใช้เพื่อการดำเนินการตามหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ที่กำหนดจะใช้เงินจากโครงการเพื่อการสาธารณประโยชน์จากรายได้โดยการออกสลากพิเศษ และแหล่งเงินสำหรับเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ แรงงานต่างด้าว เจ้าของพืชไร่ ผู้เดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เป็นการชั่วคราว ผู้ประกอบการในพื้นที่ และการเยียวยากรณีพิเศษอื่นๆ นั้น ให้ใช้จ่ายลักษณะเป็นโครงการพิเศษจำเป็นเร่งด่วนของรัฐบาล โดยให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากงบประมาณรายจ่าย งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น โดยประสานและขอทำความตกลงกับสำนักงบประมาณตามความจำเป็นต่อไป

(๒) การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ หากผลการสอบสวนยังคลุมเครือไม่ชัดเจนว่า ผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบหรือไม่ นั้น ให้จังหวัดจ่ายค่าชดเชยไปก่อนเบื้องต้นร้อยละ ๒๕ ทั้งนี้ ให้กระทรวงการคลังกำหนดหลักเกณฑ์การใช้จ่ายเงินทดรองราชการดังกล่าว เพื่อให้จังหวัดสามารถให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ และหากปรากฏต่อมาว่า ผลสอบสวนและค่าชดเชยไม่ตรงกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏภายหลัง ให้ยุติการช่วยเหลือทันที และเจ้าหน้าที่ผู้จ่ายเงินไม่ต้องรับผิดชอบ หากได้กระทำไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ระบุไว้ในเรื่องนั้นแล้ว โดยมีได้ตั้งใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

(๓) ให้นำหลักเกณฑ์การจ่ายช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาใช้กับกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาหรือในจังหวัดอื่นที่เกิดเหตุการณ์อุทกภัยในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้ ให้การช่วยเหลือเยียวยาย้อนหลังไปถึงวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ และในกรณีมีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ข้างต้น ซึ่งเกิดขึ้นก่อนวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ ให้คณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กยต.) พิจารณาให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษเฉพาะรายไปตามความเหมาะสม

(๔) การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวข้างต้น ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีดำเนินการด้วยความรอบครอบ เหมาะสม โดยยึดหลักเมตตาธรรม และให้ประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อป้องกันปัญหาการให้ความช่วยเหลือซ้ำซ้อนกันต่อไปด้วย

๙) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๘

- รับทราบการปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยา โดยให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นหน่วยงานที่พิจารณาอนุมัติเงินให้ความช่วยเหลือเพียงหน่วยเดียว เพื่อมิให้เกิดกรณีให้ความช่วยเหลือซ้ำซ้อน และเป็นการบูรณาการงบประมาณตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ทั้งนี้ เนื่องจากเดิมมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๗ กำหนดให้กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) เป็นผู้พิจารณาอนุมัติเงินช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

๑๐) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๙

- รับทราบการแต่งตั้ง กยต. โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหรือผู้แทนร่วมเป็นกรรมการ และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการ และเลขานุการ

๑๑) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

- เห็นชอบให้แก้ไขการแก้ไขเพิ่มเติมมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ประธาน กยต. เสนอทั้ง ๓ ข้อ ดังนี้

(๑) ให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาฯ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘ แทนสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ โดยมีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่ายงบประมาณให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจากงบประมาณรายจ่าย งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น โดยประสานและขอทำความเข้าใจกับสำนักงบประมาณ สำหรับการช่วยเหลือกรณีพิเศษอื่น ๆ นอกเหนือตามหลักเกณฑ์ฯ และการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของ กยต. ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากงบประมาณรายจ่าย งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น โดยประสานและขอทำความเข้าใจกับสำนักงบประมาณตามความจำเป็นต่อไป

(๒) การพิจารณาให้ความช่วยเหลือว่า ผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบหรือไม่ นั้น ให้ยึดถือการรับรองว่าเป็นเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากความเห็นของคณะกรรมการ ๓ ฝ่ายในพื้นที่ (ทหาร ตำรวจ และพนักงานปกครอง) ประกอบผลการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ หากกรณีเหตุการณ์ปรากฏชัดเจนว่าเกิดจากเหตุความไม่สงบให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับผลกระทบได้ครบถ้วน (๑๐๐ %) ตามหลักเกณฑ์ฯ จากเงินทศรองราชการ

(๓) การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีได้กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาฯ ตามมติ

คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้พิจารณา ตามความเหมาะสม

๑๒) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๐

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกองทุนสนับสนุน การให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ...ตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีในฐานะฝ่ายเลขานุการ กยต. เสนอ และให้ส่งคณะกรรมการ ตรวจสอบร่างกฎหมายและร่างอนุบัญญัติที่เสนอคณะรัฐมนตรีตรวจพิจารณา โดยให้ความเห็นของ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาด้วย แล้วดำเนินการต่อไปได้ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(๑) ให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ (ร่างข้อ ๔) ให้มีการจัดตั้ง กองทุนสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ร่างข้อ ๕)

(๒) กองทุนประกอบด้วยเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เพื่อใช้จ่ายในกิจการของกองทุน รวมทั้งดอกผลที่เกิดจากเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าว (ร่างข้อ ๗)

(๓) ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ สืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือผู้ที่ นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ

(๔) ให้ระเบียบนี้ยกเลิกเมื่อคณะกรรมการมีมติให้ยกเลิกกองทุน

๑๓) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๐

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ดังนี้

(๑) การให้ทุนการศึกษาและเงินยังชีพรายเดือนแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เพื่อให้ ผู้ประสบเหตุที่เป็นเด็กก่อนวัยเรียน/นักเรียน/นักศึกษา และเด็กที่ผู้อุปการะเสียชีวิต บาดเจ็บสาหัส และทุพพลภาพ ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างยุติธรรม

(๒) การช่วยเหลือกรณีเด็กที่บิดาและมารดาเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เพื่อให้ เด็กที่กำพร้าทั้งบิดาและมารดา ประสบความเดือดร้อนมากกว่าเด็กที่กำพร้าเพียงบิดาหรือมารดา เนื่องจาก ต้องขาดผู้อุปการะดูแล และอาจเป็นภาระแก่ญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ซึ่งมีภาระในครอบครัวของตนอยู่แล้ว

๑๔) มติครม. ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

(๑) การปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : การแก้ไขปรับปรุงหลักเกณฑ์เพิ่มบุคคลที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบฯ

(สารวัตรกำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/แพทย์ประจำตำบล/อาสาสมัครที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนราชการ) และแนวทางการรับรองของคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย

(๒) การปรับปรุงหลักเกณฑ์และแนวทางการรับรองว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ จากคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย (ทหาร ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง) เนื่องจากการรับรองของคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย ประกอบผลการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ทำให้การพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบเกิดความล่าช้า และเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเห็นควรกำหนดแนวทางการพิจารณาว่า บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบหรือไม่ จากการรับรองตามความเห็นของคณะกรรมการ ๓ ฝ่ายใหม่ ดังนี้

๑) กรณีคณะกรรมการ ๓ ฝ่ายรับรองว่า ผู้ขอรับการช่วยเหลือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบให้ครบถ้วน (ร้อยละ ๑๐๐) จากเงินอุดหนุนราชการของจังหวัด (๕๐ ล้านบาท)

๒) กรณีคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย มีความเห็นเสียงส่วนใหญ่ (๒ ใน ๓) รับรองว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือ “ เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ” จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ

๒.๑ ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบไปก่อนร้อยละ ๒๕ จากเงินอุดหนุนราชการของจังหวัด (๕๐ ล้านบาท)

๒.๒ ภายหลังผลสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนระบุว่า บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมอีกร้อยละ ๗๕ จากเงินอุดหนุนราชการของจังหวัด (๕๐ ล้านบาท)

๒.๓ แต่หากภายหลังผลสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนระบุว่า บุคคลดังกล่าวไม่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้จังหวัดยุติการพิจารณาให้ความช่วยเหลือทันที

๓) กรณีคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย มีความเห็นเสียงส่วนใหญ่ (๒ ใน ๓) รับรองว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือ “ ไม่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ” จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ

๓.๑) ให้งดการพิจารณาไว้ก่อน

๓.๒) ภายหลังผลสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนระบุว่า บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือให้ครบถ้วน ร้อยละ ๑๐๐ จากเงินอุดหนุนราชการของจังหวัด (๕๐ ล้านบาท)

๓.๓) แต่หากภายหลังผลสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนระบุว่า บุคคลดังกล่าวไม่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้จังหวัดยุติการพิจารณาให้ความช่วยเหลือทันที

๔) กรณีคณะกรรมการ ๓ ฝ่าย มีความเห็นเป็นเอกฉันท์รับรองว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือ “ ไม่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ” จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ ให้ถือว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่เข้าหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือเยียวยา โดยไม่ต้องนำผลการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนมาพิจารณา

๕) กรณียุติการพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยา ตามข้อ ๒.๓ ข้อ ๓.๓ และข้อ ๔ หากต่อมาภายหลัง

๕.๑) ศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด และคำพิพากษาระบุชัดเจนว่า เป็นคดีที่ผู้ขอรับการช่วยเหลือ “ เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ” จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ และ

๕.๒) ผู้ได้รับผลกระทบร้องขอคำพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้วนั้น มาให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดกรณีดังกล่าว ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือให้ครบถ้วนร้อยละ ๑๐๐ จากเงินอุดหนุนการของจังหวัด (๕๐ ล้านบาท)

๖) ให้คณะกรรมการ ๓ ฝ่าย พิจารณาให้ความเห็นว่าผู้ขอรับการช่วยเหลือ “ เป็นผู้ได้รับผลกระทบ ” จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ หรือไม่โดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ไม่เกิน ๕ วัน ทำการ

๗) กรณีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบฯ หากได้กระทำไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ระบุไว้ข้างต้น ต่อมาภายหลังผลการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ผลของคำพิพากษาคดีถึงที่สุด รวมทั้งการจ่ายเงินช่วยเหลือไม่ตรงกับข้อเท็จจริงและหลักฐาน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดขึ้น ยกเว้นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้ทำการไปโดยทุจริต จงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อภิรติ แซ่ลิ่ม และคณะ ได้ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ และแนวทางการเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวผู้ได้รับผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดจังหวัดปัตตานี ๒) เพื่อประเมินผลการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดจังหวัดปัตตานี โดยสุ่มตัวอย่างผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จำนวน ๒๔๓ ครอบครัว ในช่วงปี ๒๕๔๗ - ๒๕๕๐ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบภาคตัดขวาง พบว่า สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนประสบเหตุการณ์ส่วนใหญ่รายงานว่า มีสภาพชีวิตแย่กว่าเดิมมากที่สุด คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สุขภาพจิต และปัญหาด้านการเงิน คิดเป็นร้อยละ ๗๒ ๖๘ และ ๖๖ ตามลำดับ ความช่วยเหลือที่ต้องการเร่งด่วนที่สุดเป็นอันดับแรก คือ ด้านการเงิน รองลงมา คือ การศึกษาบุตร ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และอาชีพ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕ ๒๕.๒ ๑๖.๙ และ ๑๔.๕ ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ ปัญหาที่พบเจอคือ การไม่ทราบสิทธิตนเองหรือไม่ทราบขั้นตอน กระบวนการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทำให้ผู้ประสบเหตุในบางรายไม่ได้รับการช่วยเหลือตามสิทธิที่พึงได้ หรือได้รับอย่างล่าช้า การได้เยี่ยมผู้ประสบเหตุถึงบ้านเรือนจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ประสบเหตุมีความรู้สึกผูกพัน หรืออบอุ่นใจว่าไม่ได้ถูกทางราชการหรือสังคมทอดทิ้ง และได้ระบายความคับแค้นใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตนเอง นอกจากนี้ยังได้รับทราบถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่แท้จริง โดยเฉพาะในรายที่บาดเจ็บ หรือต้องทุพพลภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้^{๒๑}

อับดุลเลาะ อับดุลชอเม ได้ศึกษา “รอยยิ้มและกำลังใจ” ของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อติดตามเฝ้าระวังภาวะสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบฯ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี วิธีการศึกษา ทิมเยียวยาพื้นฟูสุขภาพจิตประสานเครือข่ายเยียวยาระดับตำบล/ชุมชน การลงเยี่ยมเยียวผู้ได้รับผลกระทบฯ เปรียบเสมือนเพื่อนให้กำลังใจ ทำแบบประเมินสุขภาพจิต GHQ ๑๒ Plus –R และ PTSD ในการลงเยี่ยมเยียนเยียวยา พบว่าร้อยละ ๗๕ ไม่มีความเสี่ยง พบว่า สามารถทำใจยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับครอบครัว โดยมีกำลังใจจากคนในครอบครัว คนที่เรารัก พ่อ แม่ ลูก และญาติพี่น้อง ซึ่งมีรากฐานของครอบครัวที่สมบูรณ์ และมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ในศาสนาอิสลาม สามารถยอมรับบททดสอบที่พระเจ้าทดสอบความศรัทธาของตน ร้อยละ ๒๕ เสี่ยงมีปัญหาสุขภาพจิต ใจวิตกกังวล ขาดกำลังใจจากครอบครัวหรือบุคคลอื่นเป็นที่รัก ทิมเยียวยาต้องให้ความช่วยเหลือ โดยนำมาเข้าโครงการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฯ ชมรมโคกโพธิ์สัมพันธ์ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวใสถานการณ์วิกฤติ เห็นความสำคัญของตนและได้พบปะพูดคุยระหว่างผู้ได้รับผลกระทบฯ

ผลการศึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้ผู้ได้รับผลกระทบฯ มีกำลังใจ ทิมเยียวยาระดับชุมชนเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง สรุปผล ผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้รับการช่วยเหลือให้มีกำลังใจ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข^{๒๒}

สุชาดา อุดมลาภสกุล และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพจิตของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า พบว่า การสร้างเสริม

^{๒๑} อภิรติ แผล้ม และคณะ, โครงการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ และแนวทางการเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี, คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (วพส.), ๒๕๕๐.

^{๒๒} อับดุลเลาะ อับดุลชอเม, การประชุมวิชาการสุขภาพจิตนานาชาติ ร่วมมือ ร่วมพลัง : มุ่งหวังสู่สุขภาพจิตดี ในปี ๒๕๖๓, รายงานวิจัยเรื่อง รอยยิ้มและกำลังใจ ของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้, กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๑.

สุขภาพจิตของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๘๖, S.D. = ๐.๓๕) และมีการสร้างเสริมสุขภาพจิตในระดับมาก ๓ ด้าน โดยด้านการสร้างความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (= ๓.๓๗, S.D. = ๐.๕) รองลงมาคือ ด้านการเผชิญปัญหาและการจัดการกับความเครียด (= ๓.๑๒, S.D. = ๐.๕๒) และด้านการสร้างความแข็งแรงของร่างกาย (= ๒.๘๕, S.D. = ๐.๖๒) ตามลำดับ ส่วนด้านการสร้างเสริมคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๑๓, S.D. = ๐.๒๑) ผลการศึกษารังนี้ เป็นแนวทางในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้^{๒๓}

๔. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้า ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดี ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง หากร่างกายเจ็บป่วยไม่อาจเยียวยาได้แล้ว พระองค์จะทรงมุ่งเน้นการเยียวยาทางด้านจิตใจเป็นหลัก^{๒๔}

การเยียวยาจิตใจตามแนวพุทธศาสนานั้น หากเราจะมองการเยียวยาตามแนวพุทธก็ควรเริ่มจากการศึกษาจากพระพุทธเจ้าโดยเริ่มแรกอยากจะให้นึกถึงพระพุทธเจ้าในแง่ที่เกี่ยวกับการแพทย์ พระพุทธเจ้ามีพระนามมากมายหลายอย่าง ในบรรดาพระนามมากมายหลายอย่างนั้น พระนามที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า ก็คือ พระองค์ได้ชื่อว่าเป็น “หมอ” มีคำในพระไตรปิฎกหลายแห่งที่เรียกว่าเรียกพระพุทธเจ้าเป็นหมอ หรือเป็นแพทย์ คำหนึ่งคือคำว่า “ภิสักกะ” หรือ “ภิสักโก” “ภิสักโก” ก็คือหมอยา และคู่กับความเป็นหมอยานั้น ก็คือ “สัลลกัตตะ” หรือ “สัลลกัตโต” ซึ่งหมายถึงหมอผ่าตัด

คำที่เรียกพระพุทธเจ้าเป็นหมอนั้น ตามปกติก็เป็นคำที่พูดคู่กันทั้ง ภิสักโก และ สัลลกัตโต คือ เป็นทั้งหมอยาและหมอผ่าตัดบางที่พระพุทธเจ้าเองก็ตรัสอุปมาไว้อย่างจำเพาะชัดเจนทีเดียวว่า (ม.อ.๑๔/๗๗/๗๒)

คำว่าหมอยา (ภิสักโก) หมอผ่าตัด (สัลลกัตโต) นี้ เป็นชื่อของตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกอย่างหนึ่งก็ใช้คำว่า “ติกิณโณ” แปลว่า ผู้เยียวยาบำบัดหรือผู้บำบัดโรคนั่นเอง บางที่เรียกพระพุทธเจ้าว่า “สัพพโรคติกิณโณ” แปลว่า ผู้บำบัดสรรพโรค คือเป็นผู้เยียวยาโรคทุกอย่างบางที่เรียกว่า “สัพพโลกติ

^{๒๓} สุชาติ อุดมลาภสกุล, อนุสรณ์ อินทนนท์ และ วันดี สุทธิรังสี, การสร้างเสริมสุขภาพจิตของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้, วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๔. หน้า ๒๕.

^{๒๔} พระมหาสาธิต สุภณเมธี (เดินขำขัน), การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมตามแนวพุทธปรัชญา, วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอรัญญิก, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘, หน้า ๓๕๕.

กิจโก” แปลว่า ผู้เชี่ยวชาญสรรพโลกคือเป็นผู้รักษาชาวโลกทั้งหมด หมายความว่า รักษาโรคด้วย รักษาโลกด้วย

อีกคำหนึ่งที่เรียกพระพุทธเจ้าเป็นหมอ คือ คำว่า “เวช” ซึ่งเป็นคำเดียวกับแพทย์เลยทีเดียว แต่เป็นรูปคำในภาษาบาลี คำว่าเวช นี้ ก็ใช้เรียกพระพุทธเจ้าบ้าง แต่ไม่บ่อยเป็นอันว่า สรุปลักษณะก็คือ พระพุทธเจ้ามีพระนามอย่างหนึ่งว่าเป็น “หมอ” หรือเป็น “แพทย์” เมื่อเป็นหมอ ก็มีหน้าที่หรือทำงาน ในการเยียวยาบำบัดโรค แต่พระพุทธเจ้าทรงแก้ไขบำบัดโรคของคนหมดทั้งโลก คือทำงานเพื่อประโยชน์ แก่ชีวิตที่เป็นสากล^{๒๕}

หลักธรรมที่ใช้ในการเยียวยาแนวพุทธ

หลักธรรมที่เป็นหลักในการเยียวยาจิตใจตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ดังนี้^{๒๖}

๑. ทุกข์ คือปัญหาต่างๆ ของมนุษย์เป็นเรื่องบีบคั้นชีวิตจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่ทุกคน เกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใด ก็เป็นจุดสนใจ เป็นของเด่นชัดแก่ผู้นั้นเมื่อนั้น แต่ว่าที่จริง ถึงจะไม่มองเฉพาะครั้งเฉพาะคน แม้มองกว้างออกไปในหมูชน้อยใหญ่ จนถึงทั้งโลก ก็เห็นชัดถึงปัญหาชีวิตของมนุษย์และทุกข์ภัยใหญ่น้อย ที่ปรากฏขึ้นมาและเป็นไปอยู่เรื่อยๆ ตลอดเวลา เป็นธรรมดา พุดขึ้นมา ก็ชัดเจน เห็นง่าย เป็นจุดสนใจอย่างยั่งยืน ยกขึ้นเป็นข้อปรารภได้เรื่อยไป โดยเฉพาะเหมาะที่จะใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงธรรม

ยิ่งกว่านั้น ทุกข์เป็นของน่าเกลียดน่ากลัว และน่าตกใจสำหรับคนจำนวนมาก ทั้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง ก็ไม่ยากไถย ดั่งจะเห็นคนที่กำลังพลัดพลินลุ่มหลงมัวเมา ไม่ตระหนักว่าตนเองกำลังมีปัญหา และกำลังก่อปัญหา เมื่อมีผู้มาชี้ปัญหาให้ก็จะกระตือรือร้น ทำให้สะดุ้งสะเทือน และเกิดความไหวหวั่น สำหรับคนที่อยู่ในภาวะเช่นนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนปรารภเรื่องทุกข์เพื่อกระตุ้นเตือนให้เขาฉุกใจได้คิดเป็นทางที่จะเริ่มต้นพิจารณาแก้ปัญหาด้วยความทุกข์กันต่อไป

เมื่อแสดงอริยสัจโดยตั้งต้นที่ทุกข์ก็เป็นการสอนที่เริ่มจากปัญหา เริ่มจากสิ่งที่มองเห็นกันอยู่ เข้าใจง่ายเริ่มจากเรื่องที่น่าสนใจ และโดยเฉพาะเป็นการสอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน ไม่ใช่เรื่องเลื่อนลอย ไม่ใช่เรื่องคิดเพื่อฝัน หรือสักว่าพูดตีฝีปาก เมื่อพูดกับใครก็เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคนนั้น เมื่อพูดเป็นกลางๆ ก็เกี่ยวข้องกับทุกคน

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), การแพทย์แนวพุทธ (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐), (นครปฐม : กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๕๗). หน้า ๓๕-๓๖.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ ๓๑), (๒๕๕๕) หน้า ๘๕๙-๘๖๔.

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์มิใช่เพื่อให้เป็นทุกข์แต่เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะดับทุกข์เพราะทรงรู้ว่าทุกข์หรือปัญหานั้น เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ดับได้มิใช่เป็นของเที่ยงแท้แน่นอนที่จะต้องคงอยู่ตลอดไป ชีวิตนี้ที่ยังคับข้อง ก็เพราะมีทุกข์มีปัญหาคอยรบกวนอยู่ ถ้าดับทุกข์แก้ปัญหาลงแล้ว หรือได้สร้างความสามารถในการดับทุกข์แก้ปัญหาลงพรอมแล้ว ชีวิตก็ปลอดโปร่งโล่งเบา พบสุขแท้จริง

แต่การดับทุกข์หรือแก้ไขปัญหานั้น มิใช่ทำได้ด้วยการหลบเลี่ยงปัญหา หรือปิดตาไม่มองทุกข์ตรงข้ามต้องใช้วิธีรับรู้รู้หน้าเผชิญดูมัน การรับรู้รู้หน้า มิใช่หมายความว่าเข้าไปแบกทุกข์ไว้ หรือจะให้ตนเป็นทุกข์แต่เพื่อรู้เท่าทัน จะได้แก้ไขกำจัดมันได้พุดง่ายๆ ว่า ไม่ใช่ไปเอาทุกข์มาใส่ในใจ แต่เอาปัญญาไปแก้ไขจัดการ

การรู้เท่าทันนี้คือการทำหน้าที่ต่อทุกข์ให้ถูกต้อง ได้แก้ทำปริญญา คือ ใช้ปัญญาดูทั่วรอบทำความเข้าใจสภาวะของทุกข์หรือปัญหานั้น ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญหาของเรานั้น คืออะไรกันแน่ อยู่ที่ไหน (บางทีคนชอบหลบเลี่ยงทุกข์หนีปัญหา และทั้งที่รู้ว่ามีปัญหา แต่จะจับให้ชัด ก็ไม่รู้ว่าปัญหาของตนนั้นคืออะไร ได้แก่เห็นคลุมๆ เครือๆ หรือพว้างๆ สับสน) มีขอบเขตแค่ไหน เมื่อกำหนดดับทุกข์ได้อย่างนี้ก็เป็นอันเสร็จหน้าที่ต่อทุกข์เหมือนแพทย์ตรวจอาการจนรู้โรค รู้จุดที่เป็นโรคแล้ว ก็หมดภาระไปขั้นหนึ่ง

เราไม่มีหน้าที่กำจัดทุกข์เพราะทุกข์จะดับที่ตัวมันเองไม่ได้ต้องแก้ที่เหตุของมัน ถ้าจะละทุกข์ที่ตัวทุกข์ก็เหมือนรักษาโรคที่อาการ เช่น ให้ยาระงับอาการไว้ก็ไม่ใช่แก้โรคได้จริง ต้องค้นหาสาเหตุต่อไป

แพทย์เรียนรู้โรค ต้องเรียนรู้เรื่องราวกายอันเป็นที่ตั้งของโรคด้วย ฉนั้นใด ผู้จะดับทุกข์เมื่อเรียนรู้ทุกข์ก็ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตอันเป็นที่ตั้งของทุกข์ซึ่งรวมถึงสภาวะของสังขารโลกที่เกี่ยวข้องด้วย ฉนั้น

สาระสำคัญของอริยสัจข้อที่ ๑ คือ รับรู้ความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่มันเป็นอยู่ และมองดูรู้จักชีวิต รู้จักโลกตามที่มันเป็นจริง

๒. สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์หรือสาเหตุของปัญหา เข้ามาตอนนี้เพราะเป็นเรื่องที่ถึงลำดับ คือ เมื่อต้องการดับทุกข์ก็ต้องกำจัดสาเหตุของมัน เมื่อกำหนดหรือจับได้แล้วว่าทุกข์หรือปัญหาของตนคืออะไร เป็นอย่างไร อยู่ที่ไหนแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะสืบสาวหาสาเหตุต่อไป เพื่อจะได้ทำกิจแห่งปหานะ คือ ละหรือกำจัดมันเสีย

อย่างไรก็ตาม แม้เมื่อค้นหาสาเหตุคนก็มักเล็งเห็นความจริง ชอบมองออกไปข้างนอก หรือมองให้ไกลตัวจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมักมองหาตัวการข้างนอกที่จะขัดทอดได้หรือถ้าจะเกี่ยวกับตัวเอง ก็ให้เป็นเรื่องห่างไกลออกไป จนรู้สึกว่ารพ้นจากความรับผิดชอบของตน

สิ่งที่มีถูกขัดทอดให้เป็นสาเหตุนั้น ปรากฏออกมาเป็นลัทธิที่ผิด ๓ ประเภท คือ

๑) ปุพเพตวาท ลัทธิกรรมเก่า ถือว่า สุขทุกข์ทั้งปวงที่ประสบในบัดนี้เป็นเพราะกรรมที่ทำไวปางก่อน ไม่ว่าจะพบทุกข์เจอสุขอะไร ก็ยกให้เป็นเรื่องกรรมเก่า

๒) อิศวณิรมิตวาท ลัทธิพระเป็นเจ้า ถือว่า สุขทุกข์ทั้งปวงที่ประสบในบัดนี้เป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้เป็นใหญ่ ไม่ว่าจะหนีเรื่องร้ายหรืออยากได้เรื่องดีก็หวังบารมีเทพเจ้า

๓) เหตุวาท ลัทธิคอยโชค ถือว่า สุขทุกข์ทั้งปวงที่ประสบในบัดนี้เป็นไปเอง แล้วแต่โชคชะตาที่เลื่อนลอย ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย อะไรๆ จะดีหรือร้าย ทำอะไรไม่ได้ว่ารอให้ถึงคราว ก็จะเป็นไปเอง

ทางธรรมปฏิเสธรัทธิเหล่านี้เพราะขัดต่อกฎธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย แต่ให้มองหาสาเหตุของทุกข์ตามกฎธรรมดาที่ว่านั้น โดยมองเหตุปัจจัย เริ่มที่ตัวคน และในตนเอง ได้แก่ กรรม คือการกระทำการพูด การคิด ที่ดีหรือชั่ว ซึ่งได้ประกอบแล้ว และกำลังประกอบอยู่ และที่ได้สั่งสมไว้เป็นลักษณะนิสัยตลอดจนการตั้งจิตวางใจต่อสิ่งทั้งหลาย และการมีความสัมพันธ์อย่างถูกต้อง หรือผิดพลาด กับเหตุปัจจัยในบรรดาสภาพแวดล้อม

ในขั้นพื้นฐาน ท่านกล่าวถึงลงไปอีกว่า ตัณหา ความทะยานอยาก ที่ทำให้วางใจ วางตัว ปฏิบัติตนแสดงออก สัมพันธ์และกระทำต่อชีวิตและโลกอย่างไม่ถูกต้อง อย่างไม่เป็นไปด้วยความรู้ตามเป็นจริง แต่เป็นไปด้วยความยินดียินร้าย ขอบขัง เป็นต้น ตลอดจนกิเลสปกป้องตัวตนทั้งหลาย เช่น ความกลัว ความถือตัว ความริษยา ความหวาดระแวง ฯลฯ ที่สืบเนื่องมาจากตัณหานั้นแหละ คือที่มาแห่งปัญหาความทุกข์ของมนุษย์

ตัณหา มี ๓ อย่าง คือ กามตัณหา อายุกาม ได้แก่ อยากได้อะไรอยากเอาอยากเสพ อย่างหนึ่ง ภวตัณหาอยากภพ ได้แก่ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อยากคงสถานะอยู่ตลอดไป อยากมีชีวิตนิรันดร์ อย่างหนึ่ง วิภวตัณหาอยากสิ้นภพ ได้แก่ ปราปรณาภาวะมลายีสันสุญ อย่างหนึ่ง และถึงลงไปถึงให้ชัดกว่านั้น ก็ดูที่กระบวนการแห่งปัจจุสมุพบาท ก็จะเห็นตั้งแต่อวิชชา ซึ่งเป็นมูลของตัณหา ว่าเป็นที่ไหลเนื่องมาแห่งปัญหาประดาทุกขนั้น

เมื่อใด กำจัดอวิชชาตัณหา ที่เป็นต้นตอของปัญหา และซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ได้แล้ว มนุษย์ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกิเลสปกป้องแบ่งขยายตัวตนทั้งหลาย เมื่อนั้น เขาก็จะสามารถปฏิบัติต่อชีวิตและสัมพันธ์กับโลก ทั้งส่วนมนุษย์สัตว์อื่น และธรรมชาติด้วยปัญญาที่เข้าใจสภาวะ และรู้เหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ซึ่งทำให้แก้ปัญหาได้จริง อย่างเต็มความสามารถและสติปัญญาของมนุษย์

แม้ความทุกข์จะมีเหลืออยู่ ก็เป็นเพียงทุกข์ตามสภาวะของธรรมดา และทุกข์ที่เหลืออยู่น้อยแล้วนั้น ก็ไม่มีอิทธิพลครอบงำจิตใจของเขาใดในเมื่อไม่มีอิทธิพลของตัณหาครอบงำอยู่ภายใน ภารกิจของเขาจะมีเหลืออยู่เพียงการคอยใช้ปัญญาศึกษาพิจารณาสถานการณ์และเรื่องราวทั้งหลายที่เกี่ยวข้องให้รู้เข้าใจสภาวะและเหตุปัจจัยตามเป็นจริง แล้วจัดการด้วยปัญญานั้น ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข

แต่ตราบดี กิเลสที่ปิดเบือน ครอบงำ และที่ทำให้เอนเอียงทั้งหลาย ยังบีบคั้นบังคับมนุษย์ให้เป็นทาสของมันใดตรานั้น มนุษย์จะไม่สามารถแก้ปัญหาจัดทุกข์ได้จริง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายนอกหรือทุกข์ภายในแต่ตรงข้าม เมื่อจะแก้ปัญหา เขามักกลับทำปัญหาให้ยุ่งย่งซับซ้อนและขยายตัวมากขึ้นในรูปเดิมบ้าง ในรูปของปัญหาใหม่ๆ อื่นๆ บ้าง เมื่อถูกทุกข์บีบคั้นภายใน แทนที่จะดับหรือสามารถ

ลดทอนปริมาณแห่งทุกข์ให้เบาบางลงได้ด้วยปัญญา ก็กลับถูกตัณหาบีบกดให้ขัดเขยออกไปด้วยการเติมทุกข์ที่ใหญ่กว่าเข้ามา หรือระบายทุกข์นั้นออกไปให้เป็นโทษภัยแก่คนอื่นและแก่งสังคม

ความทุกข์และปัญหาของมนุษย์ใดเป็นมา และเป็นอยู่อย่างนี้ตามอำนาจของการของตัณหา ที่มีวิชาคอยหนุนอยู่ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๓. นิโรธ คือ ความดับทุกข์หรือภาวะหมดปัญหา: เมื่อได้กล่าวถึงทุกข์หรือปัญหา พร้อมทั้งสาเหตุที่เป็นเรื่องร้ายไม่น่าพึงใจแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงขโลมดวงใจของเวไนยชนให้เกิดความเบาใจ และให้มีความหวังขึ้นด้วยการตรัสอริยสัจข้อที่ ๓ คือนิโรธบอกให้รู้ว่าทุกข์ที่บีบคั้นนั้นดับได้ปัญหาที่ก่อดันนั้นแก้ไขได้ทางออกที่น่าพึงใจมีอยู่ทั้งนี้เพราะสาเหตุแห่งปัญหาหรือบรรดาทุกข์นั้น เป็นสิ่งที่แก้ไขกำจัดหรือทำให้หมดสิ้นไปได้

ทุกข์หรือปัญหา ตั้งอยู่ได้ด้วยอาศัยเหตุ เมื่อกำจัดเหตุแล้ว ทุกข์ที่เป็นผล ก็พลอยดับสิ้นไปด้วย เมื่อทุกข์ดับไป ปัญหาหมดไป ก็ถึงภาวะหมดปัญหา มีภาวะไรทุกข์ปรากฏขึ้นมาอย่างเป็นไปเอง วุ่นวายกลายเป็นว่างหลุดโล่ง โปร่งเบา ปลอดพ้นไปได้เป็นอิสระ หมดจด สดใส โดยนัยนี้นิโรธอริยสัจจึงตามเข้ามาเป็นลำดับที่ ๓ ทั้งโดยความเป็นไปตามธรรมชาติของกระบวนการธรรมเอง และทั้งโดยความเหมาะสมแห่งกระบวนการวิธีการสอน ที่ชวนสนใจ ช่วยให้เข้าใจ สอนได้ผล และชวนให้ก้าวสู่การปฏิบัติเพื่อประจักษ์ผลที่เป็นจริง

เมื่อกำจัดตัณหา พร้อมทั้งกิเลสวุ่นเครือที่บีบคั้นครอบงำและหลอนล่อจิตลงได้จิตก็ไม่ต้องถูกทรมานด้วยความเร่าร้อน รำรน กระวนกระวาย ความหวาดหวั่น ความกระทบกระทั่ง ความหงอยเหงาน และความเบื่อหน่าย ไม่ต้องหวังความสุขแบบขอไปทีเพียงด้วยการหนีหลบออกไปจากอาการเหล่านี้ หรือแก้ไขทุกข์ด้วยการหาอะไรมากลบปิดไว้หรือมาทดแทน หรือหาทางไประบายออกข้างนอก พอผ่านหรือพ้นไปคราวหนึ่งๆ

ด้วยการแก้ไขที่เหตุปัจจัยนี้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระ ปลอดโปร่งโล่งเบา มีความสุขที่ไร้ใฝ่ฝ้า ด้วยไม่ต้องสะดุดพะพานสิ่งกังวลคั่งค้างใจ สงบ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใสได้ตลอดทุกเวลา อย่างเป็นปกติของใจ บรรลุภาวะสมบูรณ์ของชีวิตด้านใน เป็นอันสำเร็จกิจแห่ง สัจฉิกิริยา คือการประจักษ์แจ้ง จุตหมาย

สวนอีกด้านหนึ่ง เมื่อจิตหลุดพ้นจากกิเลสที่บีบคั้นครอบงำหลอนล่อ และเงื่อนไขที่ติดข้องภายใน เป็นอิสระ ผ่องใส โดยไม่มีวิชาที่จะมาแสดงอิทธิพลหนุนนำชักใยอีกต่อไปแล้ว ก็ย่อมมีความหมายว่าปัญญาได้หลุดพ้นจากกิเลสที่บดบัง เคลือบคลุม บิดเบือน หรือย้อมสืบริสุทธ์เป็นอิสระ จึงทำให้สามารถพิจารณาสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ และตามเหตุปัจจัย

เมื่อไม่มีวิชาตัณหาคอยชักพาให้เขว ปัญญาก็เป็นเจ้าการในการชี้นำพฤติกรรม ทำให้วางใจปฏิบัติตนแสดงออก สัมพันธ์กับโลกและชีวิตด้วยความรู้เท่าทันความเป็นจริง นอกจากปัญญานั้นจะ

เป็นรากฐานแห่งความบริสุทธิ์เป็นอิสระของจิตในส่วนชีวิตด้านในแล้ว ในส่วนชีวิตด้านนอก ก็ช่วยให้ใช้ความรู้ความสามารถของตนไปในทางที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา เสริมสร้างประโยชน์สุขได้อย่างแท้จริง สติปัญญาความสามารถของเขาถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ได้เต็มที่ของมัน ไม่มีอะไรหน่วงเหนี่ยวบิดเบือน เป็นไปเพื่อความดีงามอย่างเดียว จึงเรียกว่าเป็นการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา หรือชีวิตที่ดำเนินไปด้วยปัญญา

ยิ่งกว่านั้น ในเมื่อจิตใจเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง เป็นสุขอยู่เป็นปกติเอง ไม่ห่วงไม่กังวลเกี่ยวกับตัวตน ไม่ต้องคอยแสวงหาสิ่งเสพ ไม่ต้องคอยปกป้องเสริมความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่แบกถือเอาไว้แล้ว จิตใจก็เปิดกว้าง แผ่ความรู้สึกอิสระออกไป พร้อมที่จะรับรู้สุขทุกข์ของเพื่อนสัตว์โลก และคิดเกื้อกูลช่วยเหลือ โดยนัยนี้ปัญญา จึงได้กรุณา มาเป็นแรงชักนำพฤติกรรมต่อไป ทำให้ดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นได้เต็มที่

ในเมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ในแง่ของกิเลสที่ห่วงหาผูกพันจะเอาจะได้เพื่อตัวตนแล้ว ก็สามารถทำการต่างๆ ที่ดีงาม บำเพ็ญกิจเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นได้อย่างมุ่งแน่วจริงจัง

สำหรับชีวิตด้านใน มีจิตใจอิสระ เป็นสุข ผ่องใส เบิกบาน เป็นความบริสุทธิ์แห่งประโยชน์ตน เรียกว่า อตตहितสมบัติ ส่วนชีวิตด้านนอก ก็ดำเนินไปเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้อื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติเข้าคู่กัน เป็นอันครบลักษณะของผู้ที่ใดประจักษ์แจ้งความหมายสูงสุดของนิโรธ

อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินมรรคาแห่งอารยชน ไม่จำเป็นต้องรอผลจนกว่าจะบรรลุนิพพานที่เป็นความหมายสูงสุดของนิโรธ เมื่อเดินตามมรรคถูกต้องแล้ว แม้ในระหว่างทาง ก็สามารถประสบผลแห่งการปฏิบัติประจักษ์แก่ตนได้เรื่อยไป โดยควรแก่การปฏิบัติทั้งใดประโยชน์เอง และทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ดังที่ว่าแล้วนั้น มากและสูงขึ้นไปตามขั้น ด้วยว่านิโรธนั้น มีลดหลั่นลงมารวมด้วยกันถึง ๕ ระดับ คือ

๑) วิกัมภณนิโรธ ดับกิเลสดับทุกข์ด้วยข่มไวโดยทำจิตใจให้สงบ เยือกเย็นผ่อนคลายหายเครียด ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง หายเร่าร้อนกระวนกระวาย ด้วยวิธีการฝ่ายสมาธิเฉพาะอย่างยิ่งหมายเอาสมาธิในระดับฌาน ซึ่งกิเลสถูกทำให้สงบไวได้เสวยนิรามิสสุขตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒) ตทังคนิโรธ ดับกิเลสดับทุกข์ด้วยองค์ธรรมคู่ปรับ หรือธรรมที่ตรงข้าม เฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักคิดรู้จักพิจารณา มีปัญญารู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย และจะพึงแก้ไขที่เหตุปัจจัย ไม่ขึ้นต่อความอยากความปรารถนาและความหมายมั่นยึดถือของมนุษย์ แล้ววางใจได้ถูกต้อง และปฏิบัติต่อทุกสิ่งด้วยท่าทีแห่งความรู้ความเข้าใจ ทั้งมีจิตใจเป็นอิสระและหวังดีมีน้ำใจ เมื่อปัญญานี้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนตรงตามสภาวะ ก็เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา ทำให้กิเลสและความทุกข์ดับหายไปได้ตลอดชั่วเวลานั้น มีจิตใจสงบ บริสุทธิ์เป็นสุข ผ่องใส เบิกบานใจ กับทั้งทำให้จิตประณีตและปัญญางอกงามยิ่งขึ้น

๓) สมุจเฉทนิโรธ ดับกิเลสดับทุกข์ด้วยตัดขาด คือ บรรลุโลกุตรมรรค ตั้งแต่โสดาปัตติมรรคขึ้นไป ดับกิเลสดับทุกข์ได้เสร็จสิ้นเด็ดขาด ตามระดับของมรรคนั้นๆ

๔) ปฏิปัสสัทธินิโรธ ดับกิเลสดับทุกข์ด้วยสงบระงับไป คือ บรรลุโลกุตรผล เป็นอริยบุคคล ตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป กิเลสดับสิ้นไปแล้ว มีความบริสุทธิ์ปลอดโปร่งเป็นอิสระ ตามระดับของอริยบุคคล ขึ้นนั้นๆ

๕) นิสสรณนิโรธ ดับกิเลสด้วยสลัดออกได้หมายถึงภาวะที่เป็นอิสระปลอดโปร่งอย่างแท้จริง และโดยสมบูรณ์คือ ภาวะแห่งนิพพาน

๔. มรรค คือ ทางดับทุกข์หรือวิธีปฏิบัติเพื่อกำจัดสาเหตุแห่งปัญหา: เมื่อรู้ทั้งปัญหา ทั้งสาเหตุ แห่งปัญหาทั้งจุดหมายที่เป็นภาวะหมดสิ้นปัญหาทุกอย่างครบถ้วนแล้วก็พร้อมและเป็นอันถึงเวลาที่จะลงมือปฏิบัติ

โดยเฉพาะ แง่ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรง ก็คือ เมื่อรู้จุดหมายที่จะต้องไปให้ถึง ว่าเป็นไปได้ และคืออะไรแล้ว การปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายนั้น จึงจะพลอยเป็นไปได้ด้วย ถ้าไม่รู้ว่าจุดหมายคืออะไร จะไปไหน ก็ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติหรือเดินทางได้อย่างไร ดังนั้น ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อธรรมด้วยกัน มรรคย่อมสมควรเขาลำดับเป็นข้อสุดท้าย

อีกอย่างหนึ่ง ว่าเป็นวิธีสอน ตามธรรมดานั้น การปฏิบัติเป็นกิจที่ต้องอาศัยเรี่ยวแรงกำลัง ถ้าผู้ปฏิบัติไม่เห็นคุณค่า หรือประโยชน์ ของสิ่งที่เป็นจุดหมาย ก็ย่อมไม่มีกำลังใจจะปฏิบัติยิ่งถ้ารู้สึกว่าการปฏิบัตินั้นยาก ก็อาจเกิดความระย่อท้อถอย หรือถึงกับไม่ยอมปฏิบัติแม้หากปฏิบัติก็อาจทำอย่าง ถูกบังคับ จำใจ ผืนใจ สักว่าทำ ไม่อาจดำเนินไปด้วยดี

ในทางตรงข้าม ถ้าเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งที่เป็นจุดหมายแล้ว เขาย่อมยินดีปฏิบัติ ยิ่งจุดหมายนั้นดีงาม เขายกได้มากเท่าใด เขาก็จะยิ่งมีกำลังใจปฏิบัติด้วยความเข้มแข็งมากเท่านั้น เมื่อเขามีฉันทะจริงจังแล้ว แม้ว่าการปฏิบัติจะยากลำบากเท่าใดก็ตาม เขาก็จะพยายามสู้ทำให้สำเร็จ

การที่พระพุทธเจ้าตรัสนิโรธไว้ก่อนหน้ามรรค ก็เพราะเหตุผลข้อนี้ด้วย คือ ให้ผู้ฟังมีความหวัง และเห็นคุณค่าของนิโรธที่เป็นจุดหมายนั้นก่อน จนเกิดความสนใจกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้วิธีปฏิบัติ และพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติต่อไป เมื่อพระองค์ตรัสแสดงนิโรธ ให้เห็นว่าเป็นภาวะควรบรรลุถึงอย่าง แท้จริงแล้ว ผู้ฟังก็ตั้งใจที่จะรับฟังมรรค ด้วยใจมุ่งมั่นที่จะเอาไปใช้เป็นข้อปฏิบัติและทั้งมีกำลังใจเข้มแข็ง พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติตามมรรคและยินดีที่จะเผชิญกับความยากลำบากในการปฏิบัติตามมรรคนั้นต่อไป

เมื่อมองหาเหตุแห่งทุกข์มนุษย์ชอบมองออกไปหาที่ชัတ်ทอดภายนอก หรือมองให้ไกลจาก ความรับผิดชอบของตนเท่าที่จะเป็นไปได้ฉันทะ เมื่อจะแก้ไขทุกข์มนุษย์ก็ชอบมองออกไปข้างนอก หาที่ ปกป้องคุ้มครองให้ตนพ้นภาระหรือให้มาช่วยทำการแก้ไขทุกข์แทนให้ฉันทะนั้น

ว่าโดยลักษณะ การกระทำทั้งสองนั้นก็คล้ายคลึงกัน คือ เป็นการหลบหน้าความจริง ไม่กล้ามองทุกข์และเลี่ยงหนีการเผชิญความรับผิดชอบ เหมือนคนหนีภัยด้วยความขลาดกลัว หาทิพอบิตตาชุกหนาไม่ให้เห็นภัยนั้น นึกเอาเหมือนว่าไฉนภัย ทั้งที่ทั้งร่างทั้งตัวถูกปล่อยทิ้งไว้ในภัยอันตราย

ท่าที่เช่นนี้ทำให้เกิดนิสัยหวังพึ่งปัจจัยภายนอก เช่น การอ่อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์การบนบาน เช่นสรวงสังเวย การรอคอยการดลบันดาลของเทพเจ้า หรือนอนคอยโชคชะตา พระพุทธศาสนาสอนว่าสิ่งที่หวังพึ่งเช่นนั้นหรือการปล่อยตัวตามโชคชะตาเช่นนั้น ไม่เป็นทางแห่งความมั่นคงปลอดภัย ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์แท้จริง

วิธีแก้ไขทุกข์ที่ถูกต้อง คือ มีความมั่นใจในคุณพระรัตนตรัย ทำให้สงบและเข้มแข็ง แล้วใช้ปัญญามองดูปัญหาอย่างมีใจเป็นกลาง ให้เห็นตามสภาวะของมัน และพิจารณาแก้ไขปัญหานั้นที่เหตุปัจจัย

พูดอีกอย่างหนึ่งว่า เมื่อมีศรัทธาในพระรัตนตรัย ก็คิดที่จะดำเนินวิธีแก้ไขปัญหามาตามหลักอริยสัจ ๔ ประการ คือ กำหนดทุกข์สืบสาวหาสาเหตุแห่งทุกข์เล็งรู้ภาวะดับทุกข์ที่จะพึงบรรลุแล้วปฏิบัติตามวิธีแก้ไขที่ตรงเหตุซึ่งพอดีที่จะให้บรรลุจุดหมาย เรียกว่า มรรคมืองค์ ๘ การปฏิบัติเช่นนี้จึงจะเป็นทางพ้นทุกข์ที่แท้จริง

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์

พระปณต คุณวฑฺฒโน (อิสสระกุล) ได้ศึกษา ผลของการเยียวยาความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักด้วยกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา พบว่า การประกอบพิธีกรรม และการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ร่วมกับกระบวนการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยาแบบกลุ่ม สามารถช่วยลดความเศร้าโศกของผู้ที่เคยสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ยังสามารถทำให้ผู้สูญเสียมีการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความเมตตา ความไม่ประมาท และการเห็นคุณค่าในการพัฒนาตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า สามารถจัดกิจกรรมเชิงพุทธจิตวิทยาเช่นนี้ให้แก่ผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักที่เป็นชาวพุทธ อายุมากกว่า ๒๐ ปี ไม่ว่าการสูญเสียจะเกิดขึ้นนานเพียงใด เพื่อลดความเศร้าโศกและพัฒนาชีวิต

ผู้วิจัยพบว่าการศึกษเกี่ยวกับการเยียวยาผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักในบริบทของสังคมไทย มีอยู่จำกัดอย่างยิ่ง จึงควรมีการวิจัยเชิงเอกสาร และเชิงสำรวจเพื่อสร้างฐานองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาจริงในสังคมมากยิ่งขึ้น^{๒๗}

^{๒๗} พระปณต คุณวฑฺฒโน (อิสสระกุล). (๒๕๕๔). “ผลของการเยียวยาความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักด้วยกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา.” วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย ๕๖(๔) : ๔๐๓-๔๑๒.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methods) ประกอบด้วย ๑) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๒) การวิจัยภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. พื้นที่เป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

๑.๑ พื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจากผู้ก่อเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๒ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

เนื่องจากการเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สะท้อนภาพของรายละเอียดของประเด็นที่ต้องการการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้มีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) โดยคุณสมบัติที่ได้กำหนดก่อนเพื่อความแม่นยำและป้องกันอคติ (Bias) โดยกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยจัดเป็นกลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ ๑ คือ ผู้ได้รับผลกระทบ หรือเหยื่อจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ญาติ พี่น้อง จำนวน ๖ คน กลุ่มที่ ๒ คือ ตัวแทนผู้นำศาสนา จำนวน ๙ รูป/วัด กลุ่มที่ ๓ คือ ตัวแทนของภาครัฐ ผู้อำนวยการสำนักงานการเยียวยา จำนวน ๑ คน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จำนวน ๓ คน

๒. เครื่องมือและวิธีสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

๒.๑ ข้อคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ซึ่งได้เตรียมการก่อนลงเก็บข้อมูลภาคสนาม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑.๑ แนวคำถามที่ไม่มีรูปแบบเป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยตั้งไว้เพื่อใช้เป็นประเด็นสนทนา ระหว่างการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือแนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

๒.๑.๒ แนวคำถามที่เป็นรูปแบบ คือ แบบคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้เพื่อรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ จากแนวความคิดที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำกรอบความคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นเครื่องมือ

๒.๒ เครื่องมืออื่น ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ เพื่อบันทึกภาพ สภาพกายภาพของชุมชน และภาพ ของบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ สมุดบันทึกเพื่อจดรายละเอียด ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากภาคสนาม ตัวนักวิจัยที่เข้าไปศึกษา เป็นผู้เก็บข้อมูลการด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ

๓. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑ การรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๑ การศึกษาค้นคว้าข้อมูล และทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document Study and Literature Review) ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ บทความ ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยเฉพาะเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่

๓.๑.๒ การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ การปฏิสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน การบริหารจัดการภายในวัด และบทบาทของผู้นำศาสนา โดยการเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนเป็นช่วงๆ มีการแนะนำตัว และสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีการแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น หากข้อมูลในส่วนใดยังขาดตกบกพร่องจึงทำการเก็บข้อมูลอีกครั้ง

๓.๑.๓ การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว โดยคำถามจะเป็นแนวเดียวกันหมดทุกคน โดยจะสัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้รับการสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน การสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) เป็นการวิจัยสนามเพื่อสัมภาษณ์โดยใช้แนวทางการสนทนาหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) ในประเด็นของความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเด็นการพัฒนาศักยภาพของวัดและแนวทางการบูรณาการการเยียวยาจิตใจของหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูล และนำไปตีความได้เพิ่มมากขึ้นซึ่งจะยังประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไป

๓.๑.๔ การสังเกตการณ์ (Observation)

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (None - Participant Observation)

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทและสภาพทั่วไปของชุมชน และพฤติกรรมของคนในชุมชน เป็นต้น การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการพักอาศัยในชุมชน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น การเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจของประชาชน เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากกรณีหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ในสังคม ฯลฯ ที่ได้เห็นเป็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวานิช. ๒๕๓๙ : ๑๓๑) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มา จากวิธีการต่าง ๆ ทั้งการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสนทนากลุ่ม มาตีความและสร้างข้อสรุป โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาในแต่ละครั้ง ทำการแยกแยะข้อมูลออกมาเป็น หมวดหมู่ และพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบทั้ง จากกรอบความคิดที่ใช้เป็นแนวทางของการวิจัย และประเด็นศึกษา วิธีการเข้าสู่การวิเคราะห์ ใช้แบบ Emic Approach คือการเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมโดยการมองจากภายใน หมายถึง นักวิจัยจะพยายามเข้าใจหรืออธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากสายตาของบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ โดยไม่พยายามที่จะเอาแนวความคิดหรือทฤษฎีของตนเข้าไปตีความหรือวิเคราะห์ ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ๒๕๔๗ : ๑๐๑) หากยังขาดข้อมูลบางประการ ผู้วิจัยได้ทำการตั้งประเด็นเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลต่อ และในหลายครั้งผู้วิจัยมีข้อสงสัยในการตีความข้อมูล ผู้วิจัยได้ปรึกษากับผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญ

๔.๒ การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาในเวลา สถานที่และบุคคลจะต้องได้ข้อมูลตรงกัน ด้วยการสัมภาษณ์หรือสังเกตบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน หรือในเวลาที่แตกต่างกัน การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธีในประเด็นเดียวกันต้องได้ข้อมูลตรงกัน เช่น การเก็บข้อมูลจากการเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต

บทที่ ๕

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างศักยภาพและความสามารถในการให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลโดยปรากฏผลการวิจัยดังนี้

๕.๑ สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๕.๑.๑ สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของผู้ได้รับผลกระทบ

การประกอบอาชีพ

ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ช่างราชการ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป ค้าขาย เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัวจะส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวต้องสูญเสียหลักในการประกอบอาชีพทำให้อาชีพที่ทำอยู่ต้องหยุดไปโดยปริยาย ครอบครัวที่รับราชการคนในครอบครัวก็เกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นมา ครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรต้องคอยระมัดระวังในการออกไปประกอบอาชีพของตนเอง ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่จะเข้ามาเลี้ยงดูครอบครัว ดังคำสัมภาษณ์ของกัณฑ์พัฒน์ ทวีผลทรัพย์ กล่าวว่า

“ผู้สูญเสียมีหลายอาชีพนะ ช่างราชการก็มี ชาวนา คนรับจ้าง คนค้าขาย ทำไร่นา พอเกิดเหตุการณ์ทุกคนสูญเสีย อาชีพที่เราทำก็ต้องหยุดทำ เพราะงานบางอย่างคนเสียชีวิตเป็นเสาหลักของครอบครัว คนที่อยู่ก็ต้องระวังไม่อย่าออกไปทำงาน เช่น คน ทำสวนยาง ก็ไม่กล้าออกไปกรีดยางกลัวจะโดนขี้รายอีก ไม่กล้าทำแล้ว ถ้าใครต้องทำต่อก็ต้องระวังหนักกว่าเดิมเพราะกลัวไม่กล้าทำอะไรเลย แต่ต้องสู้”^๑

^๑ กัณฑ์พัฒน์ ทวีผลทรัพย์.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๐.

สอดคล้องกับคำกล่าวของ นาง ก. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ได้กล่าวว่า

“ทำงานก็ต้องหยุด ไม่กล้าทำแล้ว คนที่เสียชีวิตเป็นเสาหลักเลย ยางราคาก็ถูก แถมต้องมาเกิดเหตุการณ์แบบนี้อีก ถ้าจำเป็นต้องทำก็ต้องคอยระวังให้มากกว่าเดิม ฟังข่าวจากหน่วยงานทหารที่เขาคอยมาเตือนไม่อยากให้เกิดกับครอบครัวอีก”^๒

ในส่วนของหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้บางส่วนได้มีอาชีพเสริมโดยไม่ต้องออกจากบ้าน และการสร้างกลุ่มอาชีพขึ้นในชุมชนก็สามารถช่วยให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้อยู่ในชุมชนและมีอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

“พอเกิดเหตุการณ์หน่วยงานรัฐก็เข้ามาดูแล ตอนแรกๆ ตอนเกิดเหตุใหม่ ๆ ก็ช่วยเรื่องเงินบ้าง แต่มันไม่ยั่งยืน มีบางหน่วยงานก็มาส่งเสริมเรื่องอาชีพให้ทำงานอยู่ในชุมชนไม่ต้องออกไปไหน บางทีก็ทำกันในวันนี้นะแหละ”^๓

ภาระที่เพิ่มขึ้น

ผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลายครอบครัวที่ต้องสูญเสียเสาหลักของครอบครัว ที่เป็นทุกอย่างในการหารายได้เข้ามาจนเจือครอบครัว เมื่อเกิดการสูญเสียขึ้น ภาระทุกอย่างก็จะตกอยู่กับผู้ที่อยู่เบื้องหลัง บางครอบครัวสูญเสียบิดา ภาระทั้งหมดก็จะตกอยู่กับมารดาแต่เพียงผู้เดียว บางครอบครัวสูญเสียทั้งบิดาและมารดา ภาระในการดูแลคนที่เหลือก็จะตกอยู่กับปู่ย่า ตายาย หรือญาติ ๆ ทำให้มีภาระต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาจากเดิม

ดังคำสัมภาษณ์ของ นางสาวเปรมกนก แก้วแท้

“พ่อแม่หนูเสียชีวิตจากเหตุการณ์ พ่อแม่หนูเป็นทุกอย่างของครอบครัว บางครอบครัวเขาเสียแค่ พ่อ ก็ยังมีแม่คอยดูแล บางครอบครัวเขาเสียแม่ แต่ก็ยังมีพ่อคอยดูแล แต่หนูเสียทั้งสองคน ภาระก็ตกอยู่กับปู่ ย่า ต้องคอยดูแลหนูและน้อง ๆ สงสารปู่กับย่า ต้องคอยดูแลพวกเรา”^๔

ถึงแม้ว่าจะมีเงินจากการเยียวยาของรัฐบาล แต่ถึงอย่างไรมันไม่ยั่งยืนเพราะภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มีมากไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ประกอบกับเศรษฐกิจไม่ดี ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ แต่ค่าสิ่งของอุปโภค บริโภคมีราคาสูงขึ้น ยิ่งซ้ำเติมครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอีกทางหนึ่งด้วย

^๒ สัมภาษณ์ นาง ก. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาว ข. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวเปรมกนก แก้วแท้ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

“หน่วยงานรัฐก็มีเงินมาดูแลพวกเราแต่ไม่ได้มากพอที่จะดูแลเราไปตลอด ค่าใช้จ่ายก็มีมาก เศรษฐกิจปัจจุบันก็เป็นแบบนี้ ราคาอย่างก็ถูก แต่ของใช้ของกินแพงหมด เหมือนสวรรค์แก่งให้เราต้องมาเจอแบบนี้อีก”^๕

ภาระที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต้องหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น หารายได้เสริมจากการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน เป็นต้น ดังที่นางสาวสุวิชัยยา สุขสมดี ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “หนูกับแม่ ต้องช่วยกันทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ของเราที่ไม่เพียงพอ บางครอบครัวเขาค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนหนูกับแม่ก็ช่วยกันค้าขายบ้าง รับซักรีดบ้าง”^๖

การเผชิญปัญหา

การสูญเสียบุคคลที่รักจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเหตุการณ์ความไม่สงบยังคงอยู่ ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาของครอบครัวผู้สูญเสียก็ยังคงอยู่เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นที่ใดจิตใจก็จะได้รับผลกระทบขึ้นมา เป็นความรู้สึกที่ไม่อาจลืมได้

นอกจากการเผชิญปัญหาที่มีในพื้นที่แล้ว ครอบครัวผู้สูญเสียยังต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเด็กกำพร้าที่พ่อแม่สูญเสียในเหตุการณ์ เด็ก ๆ จะต้องอยู่กับคนที่ไม่ใช่พ่อแม่ ทำให้บางครั้งเด็กมีความรู้สึกขาดความเอาใจใส่ ส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกมาในสังคม

การเผชิญปัญหาแต่เพียงลำพังของครอบครัวที่ขาดคนใดคนหนึ่งไป เช่น สามีขาดภรรยา ภรรยาขาดสามี ทำให้การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจต้องทำเพียงลำพัง ขาดเพื่อนร่วมคิดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

นาง ก (ขอสงวนชื่อนามสกุล) ชาวบ้านในอำเภอโคกโพธิ์ ได้กล่าวว่า

“ครอบครัวเราเมื่อสูญเสียคนในครอบครัวไปแล้ว เหมือนเสียทุกอย่าง พอเกิดเหตุการณ์ที่ไหนเราก็คิดขึ้นมาตลอดเราไม่เคยลืม ไม่ว่าเรื่องเกิดที่ไหนเราได้ยินข่าวเราก็คิดนี้ลูกฉันขาดพ่อเขาไป ฉันก็ต้องเลี้ยงดูคนเดียว เด็กมันขาดพ่อ เราก็ดึงให้เขามากขึ้น แต่เหมือนเขาจะขาดความรักจากพ่อไป ทำให้ก้าวร้าวขึ้นนะ บางครอบครัวใกล้ ๆ กัน ลูกติดยา เพราะขาดพ่อแม่ เอาใจใส่ อยู่กับตาทักบยาย เราก็ดึงโทษเหตุการณ์ทั้งหมดนะ อยู่ที่สังคมด้วย แต่เหตุการณ์มันก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราต้องเป็นแบบนี้ ฉันเองเวลามีปัญหาไม่รู้จะไปหาใครปรึกษาใคร อยู่กับญาติพี่น้อง บางทีก็ทะเลาะกัน ถ้ามีสามีก็จะช่วยกันคิด

^๕ สัมภาษณ์ นางสาว ค. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ลำภู อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ นางสาวสุวิชัยยา สุขสมดี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

ช่วยกันทำ ตอนนี่คิดเองทำเองหมด แก้ปัญหาทุก ๆ ก็ทำคนเดียวไม่มีใครช่วยเลย รัฐเองก็ช่วยแค่ตอนแรก ๆ ตอนนี่ไม่ได้ช่วยเลย”^๗

การปรับตัว

เมื่อเกิดการสูญเสียขึ้นในครอบครัว บุคคลที่เหลืออยู่จึงต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสถานการณ์ความไม่สงบที่ยังคงดำรงอยู่ให้ได้ เพราะหลาย ๆ ครอบครัวมีญาติพี่น้องอยู่ในพื้นที่ที่ไม่สามารถย้ายไปอยู่ที่อื่นได้ จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทของเหตุการณ์ ถึงแม้บางครอบครัวที่ต้องสูญเสียคนในครอบครัวไปอย่างกะทันหัน แต่ถึงอย่างไรก็ต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิตต่อไปโดยมีครอบครัว ญาติ พี่น้อง คอยให้กำลังใจ ดังคำกล่าวของนางสาวสุวิณียา สุขสมดี ได้กล่าวว่า “ก็ต้องอยู่ที่นี่เพราะญาติพี่น้องอยู่ที่นี่ต้องปรับตัวจะมีพี่ ๆ น้อง ๆ คอยให้กำลังใจไม่ย้ายไปไหนแล้วค่ะ”^๘

๔.๑.๒ การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

- เก็บตัว/ไม่ไวใจใคร

ครอบครัวของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางครอบครัวจะมีความกลัว ความหวาดระแวง ไม่กล้าจะเดินทางผ่านพื้นที่ที่เกิดเหตุ หรือแม้แต่การเดินทางออกนอกพื้นที่ ทำให้อยู่แต่บริเวณบ้าน หรือจะเดินทางไปไหนแต่ละครั้งก็ต้องระวังเป็นพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนก็จะเข้าร่วมเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น

นาง ก (ขอสงวนชื่อและนามสกุล) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“ฉันไม่ไวใจใครเลย ระแวงระวังไปหมด ไปไหนก็ไม่หาญ ยิ่งถ้าต้องผ่านที่เกิดเหตุก็ยิ่งคิดยิ่งระวัง พอมีข่าวว่าจะยิงคนไทยพุทธอีกยิ่งระแวงไม่กล้าออกนอกพื้นที่ อยากรอยู่แต่ในบ้าน ถ้าต้องไปไหนในที่คนมาก ๆ จะไปเฉพาะที่จำเป็นจริง ๆ ไม่งั้นจะไม่ไปเลย”^๙

- ย้ายถิ่น

ผู้ได้รับผลกระทบหลาย ๆ ครอบครัวไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ได้ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เกรงกลัวต่อเหตุการณ์ ไม่สามารถทำใจให้ยอมรับความสูญเสียได้ ทำให้ต้องย้ายถิ่นไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่ ซึ่งการย้ายถิ่นของผู้ได้รับผลกระทบนี้ส่งผลต่อความเป็นชุมชน ความเป็นครอบครัว

^๗ สัมภาษณ์ นาง ก. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ นางสาวสุวิณียา สุขสมดี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ นาง ก. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

เริ่มมีความห่างเหิน ซึ่งนางสาวเปรมกนก แก้วแท้ ได้กล่าวว่า “ต้องย้ายค่ะ หาที่ทำงานที่ทำมาหากินใหม่ไปเริ่มใหม่ที่อื่นที่ดีกว่านี้ ญาติพี่น้องก็อยู่นี่ค่ะ แต่ก็ต้องไป ทำให้เริ่มห่าง ๆ กับญาติพี่น้อง”^{๑๐}

- ทำกิจกรรมด้านสังคม

ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมประเพณี กิจกรรมกีฬา จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบให้ได้รับความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ช่วยกันประคับประคองให้เข้มแข็งใช้ชีวิตต่อไปในสังคม

กนต์พัฒน์ ทวีผลทรัพย์ ประธานกลุ่มเครือข่ายสตรีในพื้นที่อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ได้กล่าวว่า

“การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมส่วนรวม ประเพณี กีฬา หรือกิจกรรมทางสังคมนั้น ได้ช่วยให้ผู้ที่ได้รับความสูญเสียจากเหตุการณ์สามารถช่วยจิตใจให้ดีขึ้นได้เพราะคนในชุมชนจะได้เข้ามาช่วยเหลือกันดูแลกัน พุดคุยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ให้เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ของเราได้อยู่ต่อไปอย่างมีความหวัง ไม่คิดมาก ถ้าไม่มีกิจกรรมใด ๆ เลย เขาก็จะอยู่บ้านคนเดียวอาจคิดมาก กิจกรรมนี้เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือจิตใจเขาได้”^{๑๑}

การได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนนั้นนอกจากจะช่วยเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบแล้ว การได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ยังสามารถทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรักความสามัคคี ร่วมกันสร้างสังคมแห่งมิตรภาพ คอยดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

“ถ้าคนในชุมชนไม่ช่วยเหลือกันไม่รู้ใครจะมาเห็นใจเรา ประเพณี งาน ที่มีในชุมชนเราก็คงช่วยกัน เอื้ออาทรต่อกัน ยืมให้กัน ปรึกษากัน ช่วยเหลือกัน ทำให้จิตใจสบายขึ้นเป็นความสามัคคีในชุมชนด้วย สร้างกำลังใจให้กันด้วย”^{๑๒}

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวเปรมกนก แก้วแท้ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางกนต์พัฒน์ ทวีผลทรัพย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธีรธรรม วัดยะหาประชาราม ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

- กลุ่มอาชีพ/กลุ่มทางสังคม

การส่งเสริมให้มีกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ได้เข้าร่วมกิจกรรม พบปะกับคนในชุมชนเดียวกัน หรือ การพบปะกับคนต่างชุมชน ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ลดความหวาดระแวงต่อกันและส่งเสริมความสันติสุขในชุมชน

“เราก็เข้ากลุ่มที่เรามีอยู่ในชุมชน ได้พบคนอื่นบ้าง บางทีทำกิจกรรมนอกชุมชน เจอทั้งพุทธ มุสลิม เราก็คุยกันเป็นเพื่อนกันปกติ เหมือนฉันนี้อยู่กลุ่มผู้สูงอายุด้วย กลุ่มแม่บ้านด้วย”^{๑๓}

๔.๑.๓ การดำเนินชีวิตตามแนวทางของศาสนา

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม

ชาวพุทธในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิถีชีวิตทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ไม่แตกต่างจากชาวพุทธในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศมากนัก การปฏิบัติศาสนกิจก็เป็นไปตามหลักการของศาสนา แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ก็มีวิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำบุญตักบาตร หากพื้นที่ไหนมีความเสี่ยงจะมีทหารคอยอารักขาพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาต หรือปรับเปลี่ยนให้มีการบิณฑบาตภายในวัด แม้แต่บางวัดอาจยกเลิกการบิณฑบาต มาเป็นการให้ญาติโยมผลัดเปลี่ยนกันมาทำอาหารที่วัด พิธีศพ จากเดิมจะมีการทำพิธีและการสวดในเวลา ๑ ทุ่ม แต่ในปัจจุบัน ต้องเปลี่ยนเวลามาเป็นไม่เกิน ๑๖ นาฬิกา การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา แต่เดิมมีการทำพิธีเวียนเทียนในช่วงเวลา ๑๙ นาฬิกาเป็นต้นไป แต่ในปัจจุบัน เริ่มทำพิธีตั้งแต่ ๑๕ นาฬิกาเป็นต้นไป

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสาว ข. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ภาพที่ ๓ การเวียนเทียนกลางวันของชาวพุทธในจังหวัดปัตตานี

ภาพที่ ๔ การบิณฑบาตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบโดยตรง จะยังรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตมากกว่าผู้อื่น เพราะจะต้องสูญเสียคนที่รัก และสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยเป็นมา แต่ทุกคนยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพราะเพื่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

- เข้าวัด ฟังศาสนามากขึ้น

ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางศาสนา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในวิถีทางของศาสนามากขึ้น กรณีครอบครัวที่พ่อแม่ เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ในอดีตนั้นลูก ๆ ซึ่งยังเป็นวัยรุ่นไม่ค่อยเข้าวัด ไปส่งพ่อแม่ในวัดแล้วลูก ๆ

ก็จะกลับไปรอพ่อแม่ที่บ้าน เมื่อความสูญเสียเกิดขึ้นลูก ๆ มีความระลึกถึงบุญการี อยากดำเนินรอยตาม และอยากจะทำบุญอุทิศให้กับบุญการี จึงมุ่งพึ่งพาศาสนาโดยการเข้าวัดทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ เพื่อหวังให้บุญการีจะได้รับบุญกุศลที่ลูก ๆ อุทิศให้

การปฏิบัติธรรมในวัดที่เปิดให้ปฏิบัติธรรมทั้งในและนอกพื้นที่ก็เป็นทั้งทางจิตใจของญาติพี่น้องลูกหลานของผู้ถูกระทำ โดยวัดในพื้นที่ที่เปิดให้มีการปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ ก็จะมีประชาชนให้ความสนใจเข้าฝึกปฏิบัติธรรม นอกจากในพื้นที่แล้วบางส่วนก็ไปปฏิบัติธรรมนอกพื้นที่ เช่น วัดถ้ำสุเมโน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า

“ชาวบ้านที่ถูกเหตุร้ายในพื้นที่นี้ ทุกอย่างเปลี่ยนหมด ทั้งชีวิตครอบครัว นิสัย อารมณ์ เด็กบางคนไม่เคยเข้าวัดเลย จะมาก็ตอนส่งพ่อแม่แล้วตัวเองก็กลับ แต่พอเกิดความสูญเสีย นิสัยเปลี่ยน ชอบเข้าวัดเพราะได้ทำบุญให้พ่อแม่ เข้าวัดบ่อย ๆ มาทำบุญให้พ่อแม่ บางทีก็มาไหว้พระหลวงพ่อบึงคาพอที่วัดมีงานก็เข้ามาช่วย เวลามีกิจกรรมปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติต่าง ๆ ก็จะมาปฏิบัติร่วมกับคนอื่น บางทีเขาก็หาที่ไปปฏิบัติเอง เช่น ที่วัดถ้ำสุเมโนที่พัทลุง เขาทำบุญที่ไหนได้ก็ทำ เพราะเขาคิดถึงพ่อแม่ อยากทำบุญให้พ่อแม่ ชีวิตเปลี่ยนหมดเลย”^{๑๔}

๔.๒ ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๔.๒.๑ ศักยภาพของวัดที่มีอยู่ในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง)

ผู้นำทางศาสนา ที่หมายถึง เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง ที่ประจำอยู่วัดต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งภาระการปกครองภายในวัด การปกครองคณะสงฆ์ รวมไปถึงการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้รับภาระหลากหลายหน้าที่ ซึ่งบางวัดมีเจ้าอาวาสอยู่เพียงรูปเดียว ดังนั้นงานทั้งหมดภายในวัดจึงตกอยู่กับเจ้าอาวาส ซึ่งในการบริหารจัดการอาจจะมีคณะกรรมการวัดมาแบ่งเบาภาระงานไปบ้างบางส่วน บางกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดทำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม ดังนั้น

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ วัดบูรพาราม ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๗ เมษายน

ผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง จึงเป็นผู้ที่มีบทบาททั้งด้านศาสนา ด้านการปกครอง วัด ด้านการเป็นที่พึ่งพิงต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน จึงส่งผลต่อการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือเยียวยาจิตใจต่อผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ เพราะเหตุจากการมีภาระงานที่หลากหลายจึงไม่มีเวลาดูแลประชาชน ซึ่งบางครั้งเจ้าอาวาสต้องไปประชุมต่างจังหวัดเป็นระยะเวลาหลายวัน ส่งผลต่อประชาชนในชุมชนขาดที่พึ่งทางจิตใจ ดังคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ท่านหนึ่งกล่าวว่า

“พระในพื้นที่มีจำนวนน้อยยิ่งเจ้าอาวาสบางวัดอายุมากแต่มีงานให้ทำเยอะมากเช่นกันเพราะไหนจะงานคณะสงฆ์ งานจากหน่วยงานรัฐ พวกโครงการต่าง ๆ บางวัดดีหน่อยมีกรรมการวัดคอยช่วยเหลือ แต่บางวัดนี้กรรมการวัดกลับไปมีปัญหากับเจ้าอาวาสขัดแย้งรุนแรง ถ้าดูให้ดีกรรมการวัดไม่มีข้ออำนาจในกฎหมายนะ แต่ไปควบคุมวัดทั้งหมด มันทำให้ชุมชนเกิดปัญหาแบ่งฝักแบ่งฝ่าย พระนั้นะที่จริงเป็นที่พึ่งให้ชาวบ้านอยู่แล้วในทุกด้าน แต่ปัจจุบันต้องทำงานเอกสารเยอะมากจึงไม่มีเวลาให้กับชาวบ้านบางที่ต้องไปประชุมต่างจังหวัดที่ละหลายวัน พอมีงานมีการต่าง ๆ ในวัดไม่มีใครจัดการ ชาวบ้านก็ขาดที่พึ่ง”^{๑๕}

สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวบ้านท่านหนึ่งในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส กล่าวว่า

“ที่วัดมีเจ้าอาวาสรูปเดียว ท่านทำงานทุกอย่าง พอตอนนี้เขาดำรงกรรมการวัด แทนที่กรรมการวัดจะช่วยงานกลับคุมวัดทั้งหมด ยิ่งเรื่องเงินคุมหมด ไม่สามารถเอามาทำไรได้ เกิดความขัดแย้งกันในชุมชน แบ่งเป็นพวกเจ้าอาวาส พวกกรรมการวัด บางที่พระก็ไม่อยู่วัดหลายวัน เวลาจัดงานอะไร ก็ต้องนิมนต์พระที่อื่นมาช่วย ชาวบ้านขาดที่พึ่งทางใจ เพราะวัดเป็นทั้งหมดของชีวิตเรา”^{๑๖}

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ

วัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวัดขนาดเล็ก และขนาดกลาง ศาสนสถานเป็นอาคารเสนาสนะที่ไม่ใหญ่โตมากนัก บางวัดมีอาคารเสนาสนะมากกว่าจำนวนพระที่สามารถจะดูแลได้ทั่วถึง ทำให้อาคารเสนาสนะชำรุดทรุดโทรม ดูไม่สะอาดตา ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านที่อยู่รอบวัดก็ช่วยกันเข้ามาดูแลบ้าง แต่จะเป็นเฉพาะช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ หรือมีกิจกรรมของส่วนราชการ การใช้ประโยชน์ในอาคารเสนาสนะก็ไม่คุ้มค่ากับการก่อสร้าง เพราะจะใช้เฉพาะช่วงมีกิจกรรมทางศาสนา เช่น ศาลาการเปรียญ ประชาชนสามารถเข้ามาใช้ได้เฉพาะมีกิจกรรมของวัด หลาย ๆ วัดจะมุ่งเน้นในการก่อสร้าง

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหานพดล แดงพรหม วัดทรายขาว ม.๓ ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาว ค. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ลำภู อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

โบสถ์ วิหาร ไถ่เงินโตเกินความจำเป็น เพราะในพื้นที่มีพุทธศาสนิกชนอยู่จำนวนน้อยการก่อสร้างอาคารเสนาสนะที่ไถ่เงินโตเกินความจำเป็นจึงเป็นภาระของวัดที่จะต้องจัดหาทุนในการก่อสร้าง และมีปัจจัยในการทำนุบำรุงรักษาต่อไปอีกด้วย

ดังนั้น วัดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาคารเสนาสนะที่จำเป็นเพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ รวมไปถึงการใช้จัดกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ อีกด้วย

พระสิริจิริยาลังการ เจ้าคณะจังหวัดปัตตานี ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ตอนหนึ่งว่า

“ในความเป็นจริงพื้นที่นี้หลายวัดก็มีเสนาสนะที่พอสมควรกับพระและประชาชนที่มีอยู่ เสนาสนะต่าง ๆ ใช้ทำสังฆกรรม และกิจกรรมทางศาสนาของประชาชนทั่วไป บางวัดทำไถ่เงินโตเกินความจำเป็น พอจะดูแลก็ไม่ทั่วถึง ทำให้ทรุดโทรม ชาวบ้านก็มีบ้างที่เข้ามาดูแล แต่จะมาเฉพาะช่วงเทศกาล บางวัดก็จริงที่ยังขาดแต่น้อยมาก ที่นี้เรื่องของการหาทุนมาก่อสร้างต้องใช้ทุนมากใช้เวลาก่อสร้างนาน ไม่คุ้มค่าในการใช้ประโยชน์ก็เสียเปล่า บางวัดดูไม่สะอาดตาไม่มีแผนผังการก่อสร้างให้เหมาะสม”^{๑๗}

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล

จำนวนศาสนบุคคล ซึ่งหมายถึง พระภิกษุ สามเณร ที่ประจำวัดต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนไม่มาก ซึ่งในช่วงออกพรรษาทางคณะสงฆ์ไม่ได้ดำเนินการจัดทำสถิติเอาไว้เป็นข้อมูล ช่วงเข้าพรรษาจะมีพระภิกษุที่เป็นลูกหลานของคนในพื้นที่เข้ามาบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่มีจำนวนไม่มากนัก และจะมีพระภิกษุในโครงการพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เข้ามาจำพรรษาในวัดที่ยังขาดพระภิกษุ เพื่อให้เข้ามาเป็นขวัญกำลังใจกับประชาชนในพื้นที่ ได้มีพระภิกษุจำพรรษาในการทำบุญตามประเพณีทางพระพุทธศาสนา ที่สืบทอดกันมายาวนาน เมื่อออกพรรษาทำให้ภิกษุที่บวชตามประเพณี หรือภิกษุที่มาจากต่างจังหวัด ต้องกลับไปยังวัดสังกัดของท่าน ทำให้บางวัดเหลือเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ภาระงานต่าง ๆ จึงตกอยู่กับเจ้าอาวาส ซึ่งถือได้ว่าต้องรับภาระงานหนักอยู่พอสมควร

พระครูสถิตธีรธรรม ได้กล่าวว่า

“จำนวนพระในพื้นที่มีน้อยมาก บางวัดมีเจ้าอาวาสรูปเดียว แต่ต้องทำงานทั้งหมด มีมากก็ตอนมีโครงการต่าง นิมนต์พระจากนอกพื้นที่มาบ้าง บวชในโครงการบ้าง บางคนบวชสามวันเจ็ดวัน พอลาสิกขา ก็เหลือแต่เจ้าอาวาสเหมือนเดิม”^{๑๘}

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระสิริจิริยาลังการ วัดตานีนรสโมสร ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธีรธรรม วัดยะหาประชาราม ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม

จากการสังเกตการดำเนินศาสนพิธีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีพิธีกรรมหลัก ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมประจำท้องถิ่น เป็นพิธีกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำประกอบพิธี

ในส่วนของเยาวชนรุ่นใหม่จะไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนา เพราะเห็นว่าใช้เวลาและไม่มีกิจกรรมใดที่วัยรุ่นสามารถเข้าไปร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ได้เลย

ส่วนผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเนื่องจากจะได้ทำบุญอุทิศบุญกุศลให้กับญาติพี่น้อง ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ที่เป็นลูกหลาน ญาติสนิทมิตรสหาย มีความสบายใจสามารถผ่อนคลายความทุกข์ได้

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์

การศาสนสงเคราะห์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะสงฆ์และองค์กรทางศาสนา ได้ดำเนินการแบบต่างฝ่ายต่างดำเนินการ หรือ เป็นการดำเนินการในลักษณะของส่วนบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยผู้ที่ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จะได้รับเงินเยียวยาจากภาครัฐทำให้การดำเนินการด้านนี้ทางคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแลมากนัก เพราะถือว่าจะไปทำงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานภาครัฐที่ได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว อีกประการหนึ่งวัดก็ไม่มีปัจจัยในการดำเนินงาน

แต่ถึงอย่างไรประชาชนในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยไว้ว่า ในด้านปัจจัยนั้นผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จะได้รับจากหน่วยงานรัฐ เพียงอยากให้ผู้นำศาสนาหรือองค์กรศาสนาเข้ามาเป็นกำลังใจให้กับประชาชน ก็ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ที่มีค่าทางจิตใจของผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๔.๒.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านของผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง)

- การเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน

บทบาทของผู้นำที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังให้ผู้นำทางศาสนา คือ การเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ไม่มีความรู้ และไม่กล้าติดต่อหน่วยงานราชการ มองว่าเจ้าหน้าที่เป็น นาย จึงมีความเกรงกลัว ไม่มีความรู้เรื่องการดำเนินการติดต่อหน่วยงานราชการต่าง ๆ ทำให้บางครั้งประชาชนเสียสิทธิประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากหน่วยงานรัฐ จึงมีความคาดหวังว่าจะให้ผู้นำศาสนาที่มีความใกล้ชิดกับหน่วยงานของรัฐเป็นผู้คอยประสานงานให้กับประชาชนในพื้นที่

การพัฒนาศักยภาพในด้านนี้ ควรให้วัดเป็นพื้นที่ในการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้ข้อมูลที่จำเป็นกับเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการ รวมถึงตัวแทนของประชาชน เพื่อจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการเป็นที่ปรึกษาแนะนำหรือติดต่อประสานงานหน่วยงานของรัฐบาลให้เข้ามารับทราบปัญหาข้อสงสัยของประชาชนในพื้นที่

ดังคำสัมภาษณ์ของ พระวิรุณ โสภณจิตโต กล่าวว่า

“ความห่างของชาวบ้านกับรัฐมีหลายรูปแบบ ชาวบ้านเรียกเจ้าหน้าที่รัฐว่า นาย มันเป็นความห่าง ความเกรงใจ ความกลัว ไม่กล้าเข้าไปพบ จึงอยากให้ผู้นำศาสนาที่ช่วยเหลือเป็นคนกลางคอยประสานต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน แต่พระองค์เองก็ไม่ค่อยมีความรู้ในหน้าที่ของรัฐ อยากให้มีการอบรมพระสังฆาธิการในเรื่องของหน่วยงานรัฐที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้าน”^{๑๙}

- การเป็นที่ปรึกษาแนวทางการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของชาวพุทธในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่จะมีความผูกพันกับวัด และกับเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง เนื่องจากท่านจะเป็นคนในท้องถิ่น จึงทำให้มีความสนิทสนม หากประชาชนในพื้นที่มีปัญหาไม่ว่าจะด้านใด ประชาชนก็จะเข้าไปปรึกษาเจ้าอาวาส ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมหรือแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีประชาชนที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ประชาชนมีความทุกข์ใจต้องการที่พึ่งทางจิตใจ ที่ผ่านมามีประชาชนได้เข้าไปใช้วัดเป็นที่พึ่งพิง และปรึกษาเจ้าอาวาสในหลาย ๆ ด้าน การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาที่ประชาชนต้องการ คือ การส่งเสริมให้พระภิกษุ เจ้าอาวาส มีจิตวิทยาการให้คำปรึกษา โดยหลักวิชาการ หรือหากจำเป็นต้องส่งต่อไปรับการปรึกษากับแพทย์โดยตรง ท่านจะได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเยียวยาในเบื้องต้น

“วัดเป็นทุกอย่างของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต เจ้าอาวาส หรือพระที่ได้รับความนับถือก็จะมีชาวบ้านเข้ามาปรึกษาอยู่แล้ว แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนอาจทำให้ชาวบ้านห่างวัดบ้าง แต่พอมีเหตุการณ์ขึ้นชาวบ้านก็หันกลับมาพึ่งวัด มาพบพระมากขึ้น มาปรึกษา แต่พระบางที่ยังไม่มีวิธีพูด วิธีให้คำปรึกษา หรือเรียกว่าไม่มีจิตวิทยาให้คำปรึกษา จึงควรจัดให้มีการอบรมบ้าง พระได้มีความรู้ไปให้คำปรึกษาที่

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระวิรุณ โสภณจิตโต วัดดลิ่งชัน ต.ดลิ่งชัน อ.บันนังสตา จ.ยะลา. เมื่อวันที่ ๘ เมษายน

ถูกต้องตามหลักวิชาการ แต่จริง ๆ แล้วถ้าศึกษาให้ดีพระพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงสอนและปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างอยู่แล้ว อยู่ที่ว่าเราจะดึงมาใช้ยังงั้น”^{๒๐}

- การบริหารจัดการภายในวัด

การบริหารจัดการภายในวัดเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการจัดให้มีคณะกรรมการวัดได้คอยช่วยเหลือกิจการของวัดโดยส่วนใหญ่จะแต่งตั้งจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่และคอยช่วยเหลือกิจการภายในวัด ซึ่งถือได้ว่าสามารถแบ่งเบาภาระงานบริหารภายในวัดได้เป็นอย่างดี แต่ในบางวัดอาจจะมีปัญหาระหว่างคณะกรรมการวัดกับเจ้าอาวาส ซึ่งจะส่งผลต่อการเข้าวัดทำบุญของประชาชน

ดังนั้น การบริหารจัดการภายในวัดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะผู้ปกครองต้องคอยจัดระเบียบภายในวัดให้เรียบร้อย ไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการวัดกับเจ้าอาวาส หรือ เจ้าอาวาสกับชาวบ้านรอบวัด หากเกิดปัญหาเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับชั้นต้องเข้าไปดูแลและคอยจัดการให้เกิดความเรียบร้อยโดยเร็ว จึงจำเป็นต้องให้ข้อมูลความรู้ด้านกฎหมาย กับเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัดให้มีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เพราะหากเมื่อวัดมีความสงบประชาชนก็อยากจะเข้าวัดเพื่อทำบุญ หรือเข้าไปสงบจิตสงบใจ หลีกเร้นปัญหาจากสังคมภายนอกที่วุ่นวาย โดยจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติ จากการสัมภาษณ์พระสิริจิริยาลังการ ได้ให้แนวทาง ดังนี้

- (๑) จัดทำระเบียบคู่มือการปฏิบัติของคณะสงฆ์หรือของวัด
- (๒) เจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง ต้องชี้แจงพระวินัยให้พระลูกวัดหรือพระผู้ใต้ปกครองบ่อยครั้ง
- (๓) เจ้าอาวาสควรกระจายอำนาจให้แก่พระลูกวัดรับผิดชอบในการดูแลด้านต่าง ๆ รวมถึงการมอบหมายงานให้คณะกรรมการวัดรับผิดชอบอย่างชัดเจน
- (๔) ควรจัดทำบัญชีของวัดให้ชัดเจนและตรวจสอบได้
- (๕) ให้ประชาชนรอบ ๆ วัดได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัดเป็นสถานที่ของทุกคน เช่น จัดทำความสะอาดวัด เป็นต้น
- (๖) ต้องมีการจัดทำแผนการดำเนินงานของวัด และจัดทำแผนผังสิ่งปลูกสร้างของวัด เพื่อง่ายต่อการบริหารจัดการ
- (๗) พัฒนาช่องทางการสื่อสารให้รวดเร็วและสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของข่าวสารได้ เช่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดผ่านช่องทางออนไลน์ การจัดทำนิตยสารของวัด การจัดทำรายงานประจำปีของวัด เป็นต้น^{๒๑}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระสิริจิริยาลังการ วัดตานีนรสโมสร ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล

- ส่งเสริมความรู้/อบรม

พระครูสถิตธีรธรรม กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ให้บุคลากรทางศาสนาสามารถเข้าใจหลักการทางศาสนาอย่างถ่องแท้ และอธิบายหลักธรรมนั้นอย่างเข้าใจง่ายประยุกต์กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน จึงควรจัดให้มีการอบรมแก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชนทั่วไป หรือมีการเรียนการสอนในด้านศาสนามากขึ้น ปัญหาอุปสรรคในด้านนี้ คือ การที่พระภิกษุ สามเณร ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา มีจำนวนน้อยลง และบวชในเวลาที่ไม่นาน จึงไม่สามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ทำให้ลาสิกขาออกไปไม่มีความรู้ในทางศาสนามากนัก จึงควรปลูกฝังความรู้ทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่เป็นเยาวชน เมื่อมาบวชเรียนจึงสามารถต่อยอดความรู้นั้นได้ตามลำดับ^{๒๒}

- การให้ความเอาใจใส่ดูแลในระเบียบวินัยของภิกษุ

การให้ความสำคัญต่อพระวินัย ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พระภิกษุเป็นที่ศรัทธาต่อประชาชน และจะทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในพระศาสนา ดังนั้นการอบรมพระวินัยให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ได้เรียนรู้พระวินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญของพุทธศาสนา แม้แต่พระภิกษุที่มีพรรษากาลมากก็ควรฟังพระวินัยทุกวันพระใหญ่ และควรแปลพระวินัยเป็นภาษาไทย พร้อมยกตัวอย่างในยุคปัจจุบันให้ได้มีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจากพระภิกษุจะได้เรียนรู้แล้ว ประชาชนทั่วไปก็สามารถเรียนรู้พระวินัยของภิกษุเพื่อคอยช่วยอนุเคราะห์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดูแลพระภิกษุอีกช่องทางหนึ่งด้วย

“วินัยสงฆ์นี้แหละเป็นหลักในการสร้างศรัทธาของชาวบ้าน แต่พระรุ่นใหม่ที่มาบวชเข้ามามีเวลาศึกษาน้อย พอกลับไปอยู่วัดบางที่ก็ทำผิด เพราะถือว่าบวชไม่นาน ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาตั้งแต่เด็ก ๆ ให้เรียนวินัยสงฆ์แบบเรียนไทย จะได้เข้าใจถึงไม่บวชก็จะได้ช่วยดูแลพระด้วย”^{๒๓}

- การนุ่งห่มของภิกษุ

การนุ่งห่มของภิกษุ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพลักษณ์ที่สามารถพบเห็นและก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสต่อภิกษุ ในด้านนี้ควรมีระเบียบให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น สีจีวร

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตถาภรณ์ วัดบูรพาราม ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธีรธรรม วัดยะหาประชาราม ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระสิริจริยาลังการ วัดตานีนรสโมสร ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี. เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

การนุ่งห่มขณะอาศัยอยู่ภายในอาราม การนุ่งห่มขณะออกนอกอาราม และสิ่งสำคัญคือความสะอาดของจีวร จึงควรมีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและคอยตักเตือนซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดศรัทธา

“ชาวบ้านอยากเห็นพระนุ่งห่มให้เรียบร้อย และสะอาด ไม่มีกลิ่น จะทำให้น้ำเข้าใกล้ บางทีเห็นสีไม่เหมือนกัน อยากให้เจ้าอาวาสคอยอบรมตักเตือนบ้าง”^{๒๔}

- บุคลิกภาพของภิกษุ

บุคลิกภาพเป็นภาพลักษณ์แรกที่ประชาชนได้พบเห็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันภาพลักษณ์ที่เป็นชาวเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีนักต่อจิตใจชาวพุทธทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ซึ่งบุคลิกภาพนั้นมีบัญญัติอยู่ในพระวินัย หากนำมาอบรมและปฏิบัติตามก็จะนำความเลื่อมใส ความศรัทธา กลับมายังชาวพุทธ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในองค์กรของศาสนามากขึ้น และจะส่งผลต่อการเยี่ยวยาจิตใจของชาวพุทธต่อไป

“ลักษณะของพระการวางตัวของพระภิกษุควรมีการอบรมให้วางตัวอย่างสำรวม ให้อยู่ในวินัยสงฆ์ให้มาก จะได้นำศรัทธา เราประสบเหตุการณ์ก็อยากพึ่งพาพระแต่ถ้าไม่สำรวมเราก็ไม่อยากจะเข้าไปพบ”^{๒๕}

- การนิมนต์ภิกษุ เชิญอุบาสก อุบาสิกา จากนอกพื้นที่มาพบปะประชาชน

จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า การเยี่ยวยาจิตใจของผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเยี่ยวยาจิตใจแล้ว หากภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ที่มีความรู้ด้านจิตวิทยาการเยี่ยวยาจิตใจ หรือเป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพศรัทธา มาพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ประสบเหตุก็จะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ใจลงไปได้ เช่น พระไพศาล วิสาโล, พระมหารุชฌิย์ วชิรเมธี, แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ

- ความสะอาด

จากการสรุปคำสัมภาษณ์ได้ความว่า วัดเป็นสถานที่ที่ประชาชนใช้เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นที่ขัดเกลาจิตใจของประชาชนให้สะอาด สว่าง สงบ ในอดีตประชาชนที่จะเข้าวัดต้องแต่งตัวในชุดที่ดีที่สุด ชุดที่สะอาด เมื่อจะเข้าพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญก็ต้องถอดรองเท้า นั้นเพื่อความสะอาดของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน การพัฒนาวัดให้มีความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดรู้สึกสบายตาสบายใจเหมาะแก่การปฏิบัติศาสนกิจ

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางสาว ข. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ยะหา อ.ยะหา จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาว ค. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ลำภู อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม

ประเด็นปัญหาของวัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านความสะอาดหลัก ๆ คือ ๑) ปัญหามูลสัตว์ เช่น สุนัข แมว บางวัดมีการเลี้ยงไก่ ทำให้มีมูลไก่จำนวนมาก ๒) ปัญหาเศษอาหาร เมื่อพระภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จ หรือประชาชนทานข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีเศษอาหารเป็นจำนวนมาก ซึ่งตามประเพณีชาวพุทธก็จะให้ทานสัตว์ ก็จะจำเศษอาหารเทกองให้กับสุนัข แมว ที่มีอยู่ในวัด ๓) ปัญหาขยะ เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรม ประเพณีต่าง ๆ เมื่อกิจกรรมเสร็จจุล่งไปแล้วก็มีขยะมูลฝอยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก บางครั้งไม่ได้จัดเก็บลงถังขยะให้เรียบร้อยทำให้กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในวัด ๔) ห้องน้ำวัด ซึ่งหลาย ๆ เป็นปัญหาเพราะวัดไม่มีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดห้องน้ำ จำนวนพระในแต่ละวัดก็มีจำนวนน้อย เมื่อมีกิจกรรมภายในวัด ประชาชนก็จะเข้าใช้ห้องน้ำบางท่านไม่รักษาความสะอาดให้วัดทำให้เป็นภาระของพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด

ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาวัดในด้านความสะอาดโดยการให้ความรู้และจิตสำนึกในด้านการรักษาความสะอาดในพื้นที่สาธารณะแก่ประชาชนรอบ ๆ วัด และพุทธศาสนิกชนทุกคน การให้ความรู้ด้านการคัดแยกขยะ และการทำหมันสุนัข แมว ซึ่งจะสามารถช่วยให้วัดแก้ปัญหาในด้านความสะอาดได้ในระดับหนึ่ง จะส่งผลให้วัดเป็นสถานที่สะอาดเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ผ่อนคลายจิตใจของชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบรวมไปถึงประชาชนทั่วไปด้วย

- ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด

การจัดการความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เช่น กฎีสงฆ์ ควรมีการเก็บกวาดให้เรียบร้อยไม่กรุงรัง สิ่งของไม่ใช้ให้เก็บกวาดหรือเก็บทิ้ง โรงครัวของวัด ควรมีชั้นเก็บถ้วยจานให้เป็นระเบียบ มีที่ล้างจาน ที่สะอาด เป็นต้น การจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยจะทำให้วัดเป็นที่พึงใจ ประชาชนที่เข้าวัดก็รู้สึกสบายใจ

- ความร่มรื่นของบริเวณวัด

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมาอย่างยาวนาน ยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีความวุ่นวาย มีตึกใหญ่โต และในเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อประชาชนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนมุ่งหน้าเข้าหาความสงบมากขึ้น วัดซึ่งเป็นศาสนสถานของชาวพุทธจึงเป็นสถานที่ให้ประชาชนได้เข้าไปพักผ่อนจิตใจ การได้เห็นความร่มรื่นของต้นไม้ในศาสนสถานทำให้ประชาชนได้มีจิตใจเยือกเย็น สามารถนั่งปฏิบัติธรรมได้ร่มเงาไม้ได้ ดังนั้นวัดจึงจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งต้นไม้สีเขียวให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้พึ่งร่มเงาของต้นไม้ ได้อยู่กับความสงบของพระศาสนา

- มีสถานที่อ่านหนังสือ

สื่อธรรมะต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนามีนักเขียน ผู้ประพันธ์อยู่เป็นจำนวนมาก รวมไปถึงสื่อออนไลน์ต่าง ๆ แต่ด้วยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางพื้นที่ระบบอินเทอร์เน็ตยัง

มีปัญหา หรือผู้สูงอายุที่ใช้ระบบอินเทอร์เน็ตไม่เป็นยังชื่นชอบในการอ่านหนังสือ ดังนั้นวัดควรจัดให้มีสถานที่อ่านหนังสือธรรมะให้กับประชาชน เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะ รวมไปถึงการใช้ธรรมะในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้อีกช่องทางหนึ่ง ซึ่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนราธิวาส กล่าวว่า

“อยากให้วัดทุกวัดมีที่อ่านหนังสือให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะหนังสือธรรมะ ชาวบ้านจะได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ธรรมะในการเยียวยาจิตใจตนเอง และสามารถไปช่วยดูแลคนอื่น ๆ ในสังคมได้อีกด้วย”^{๒๖}

- มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชน

วัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ในการจัดกิจกรรมทางศาสนา หรือการจัดประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนก็จะจัดขึ้นภายในวัด แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนไม่เป็นเช่นอดีต วัดเป็นเพียงสถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว นอกเหนือจากนั้นแล้วประชาชนก็ไม่สนใจที่จะเข้าวัด ยิ่งเยาวชนรุ่นใหม่จะเข้าวัดน้อยมาก ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยเช่นกัน เมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นประชาชนหวังพึ่งวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเพราะถือว่าเป็นที่ปลอดภัยของชุมชน และวัดมีพื้นที่ให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดให้มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชนจะสามารถช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาพบปะพูดคุยกันได้อบอุ่นครั้ง สามารถช่วยผ่อนคลายความโศกเศร้า หรือความเครียดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง ซึ่งพระสมุห์ปฐาพร นนทิโย เจ้าอาวาสวัดโคกสमानประชาราม ได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า

“ที่วัดมีลานกิจกรรมให้กับเยาวชน ชาวบ้านก็ต้องการให้เยาวชนเข้าวัด ให้เขาได้ใช้วัดทำกิจกรรม นอกจากเยาวชนแล้ว ประชาชนทั่วไปก็สามารถใช้ลานกิจกรรมได้ เหมือนเมื่อก่อนที่เขาถ่อกองทรายเพื่อทำลานวัดไว้ทำกิจกรรมต่าง ๆ”^{๒๗}

สอดคล้องกับคำกล่าวของ นาง

“อยากให้ลูก ๆ ได้เข้าไปทำกิจกรรมในวัด เล่นกีฬา หรือทำกิจกรรมอะไรก็ได้ จะได้ไม่ไปที่อื่นที่เราไม่เห็น ถ้าเข้าวัดแล้ว มีชาวบ้าน มีพระคอยช่วยกันดูแล อีกอย่างจะได้ใกล้ชิดกับศาสนาด้วย”^{๒๘}

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางคันสนา บำรุงการ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนราธิวาส ต.ลำภู อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระสมุห์ปฐาพร นนทิโย วัดโคกสमानประชาราม ต.ดาโต๊ะ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

^{๒๘} สัมภาษณ์ นาง ก. (ขอสงวนชื่อ นามสกุล) ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

- มีสถานที่จัดเก็บข้อมูลหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีระยะเวลายาวนานทำให้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนโยกย้ายความสุขในอดีต ความสุขของการเป็นชุมชนที่มีความรักความสามัคคี การสร้างความรักความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนควรจัดให้มีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีต หรืออาจสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงความเป็นมาของตนเอง การได้เห็นภาพแห่งความสุขในอดีตมีส่วนช่วยเยียวยาจิตใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ในระดับหนึ่ง

“ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เรามีประวัติศาสตร์ยาวนาน บางชุมชนมีที่มาที่ไปที่น่าสนใจ แต่ไม่มีที่ให้เรียนรู้ ไม่มีที่เก็บรักษาของเก่าเลย ตอนนี้หลาย ๆ คนคิดถึงความหลังเก่า ๆ ของชุมชน แต่ไม่รู้จะหาได้ที่ไหน วัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชน ควรจัดให้มีที่จัดเก็บ ที่รักษา ให้คนได้ดู ชาวบ้านที่อยู่จะได้ภูมิใจในชุมชนของตนเอง สามารถดูแลจิตใจความเศร้าในพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง”^{๒๙}

- จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม

การจัดการกับอารมณ์ การเยียวยาจิตใจ การสร้างความสงบตามแนวพุทธศาสนา วิธีทางที่ได้ผลอีกหนึ่งวิธีคือการพิจารณาความทุกข์ ด้วยการปฏิบัติธรรม เป็นการฝึกจิตที่จะสามารถรักษาถึงต้นเหตุแห่งทุกข์นั้นได้ การจัดให้วัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเยียวยาจิตใจของชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการจัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม ไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารเสนาสนะใหม่ เพียงแค่สร้างบรรยากาศภายในวัดให้มีความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม และมีผู้ให้ความรู้แนะนำแก่ผู้สนใจปฏิบัติธรรม

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายสมสุพงษ์ ขำตรี ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดยะลา อ.เมือง จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๕ การปฏิบัติธรรมของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

- ปรับปรุงอาคาร เสนาสนะ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผู้พิการ

การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ กอรปกับในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อเกิดความรู้สึกสูญเสียขึ้นผู้สูงอายุก็จะใช้วัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อบรรเทาความโศกเศร้าในจิตใจ การพัฒนาศักยภาพของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยทว้ย ทุกช่วงอายุสามารถเข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดได้ จึงต้องมีการปรับปรุงอาคาร เสนาสนะต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม เช่น มีทางลาดสำหรับวีลแชร์ ให้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เป็นต้น^{๓๐}

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม

นอกจากการเยียวยาด้วยวัตถุ การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรมก็เป็นอีกอย่างที่ทำให้การเป็นอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะทำให้ประชาชนในพื้นที่ความไม่สงบนั้นรู้สึกอุ่นใจเหมือนยังมีพระภิกษุยังอยู่ร่วมกันภายในพื้นที่ และทำให้สภาพจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และผู้ได้รับผลกระทบรู้สึกดีขึ้นเป็นลำดับ และยังช่วยพยุงการย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่ของประชาชนด้วย

- จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม

ถึงแม้ว่า ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้จะมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่มากขนาดไหน แต่วัดก็เป็นจุดศูนย์กลางในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยการจัดกิจกรรมทาง

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางคันสนา บำรุงการ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนราธิวาส ต.ลำภู อ.เมือง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ศาสนา และการอบรมประชาชน เด็ก และเยาวชนภายในวัดขึ้นมา เพราะสามารถชักจูงให้ประชาชน เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นได้เข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา นอกจากการจัดกิจกรรมภายในวัดแล้ว เมื่อมีกิจกรรมภายนอกวัด ภายในชุมชน หรือนอกชุมชน พระภิกษุก็เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้นด้วย

ภาพที่ ๖ กิจกรรมการใช้วัดเป็นลานกีฬาอบรมเยาวชนในชุมชนรอบวัด

- จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรม
การจัดกิจกรรมในแต่ครั้ง วัดได้อำนวยความสะดวกอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทั้งภายในวัด และภายนอกวัดอยู่เสมอ ในบางครั้งยังมีการอำนวยความสะดวกสถานที่ในการจัดกิจกรรมนั้นด้วย วัด และพระภิกษุถือว่ามีความสำคัญในการจัดการช่วยเหลือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งหลาย เช่น จัดสถานที่ในการอบรม, จัดกิจกรรมสวดมนต์ถวายพระพร, กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี, จัดประชุมพระสงฆ์, อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนใช้สถานที่ เป็นต้น เพราะฉะนั้น วัดจึงเป็นกำลังหลักในการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมและพิธีกรรม

- จัดกิจกรรมเยี่ยวยาจิตใจวิถีพุทธ
เมื่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ทวีความรุนแรงขึ้น การสูญเสียของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ก็มีมากขึ้นตามไปด้วย บางครั้งประชาชนบางส่วนได้ย้ายออกจากพื้นที่ไปตั้งถิ่นฐาน ณ จังหวัดอื่น ที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกว่าในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดความไม่สงบ ประชาชนบางส่วนที่ยังตั้งถิ่นฐาน และทำมาหาเลี้ยงชีพตัวเองอยู่ในพื้นที่นั้น ก็ยังคงอยู่ถึงแม้ว่าจะเกิดผลกระทบมากน้อยขนาดไหน เพราะฉะนั้น การตั้งกลุ่มเพื่อดูแลความปลอดภัยในชุมชนจึงเกิดขึ้น แล้วใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการสิ่งเหล่านั้น พระภิกษุที่อยู่ภายในวัดต่างๆ ก็เป็นกำลัง

หลักในการเยียวยาจิตใจของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเหล่านั้น โดยการเข้าไปช่วยเหลือด้วยการ
บรรยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องชี้ทาง และปลูกโยนสภาวะจิตใจของ
ประชาชนในพื้นที่

“กิจกรรมเยียวยาจิตใจที่มีพระเป็นแกนนำ จะทำให้ผู้ได้รับผลกระทบได้รู้สึก
ถึงที่ยึดเหนี่ยวของชาวพุทธ วัดจึงควรเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการเยียวยา
จิตใจชาวพุทธ นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาประยุกต์ใช้ให้ได้มากที่สุด ผู้
ประสบเหตุการณ์จะได้มีกำลังใจในการชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา”^{๓๑}

- จัดให้มีการสอนการฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ในวันสำคัญของประเทศ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุที่อยู่ในพื้นที่ที่
มีความรู้ทางด้านวิปัสสนากรรมฐาน วัดก็ได้จัดให้มีการสอนฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อฝึก
จิตให้มีสมาธิ ปฏิบัติเพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และแผ่บุญกุศลให้กับคนสำคัญผู้ล่วงลับไปแล้ว
และสามารถเยียวยาจิตใจของประชาชนที่หวาดระแวงต่อความไม่สงบ

- จัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อน

ในทุกๆ ปี ของเดือนเมษายน คือ ในช่วงปิดภาคเรียนของเด็ก และเยาวชน เป็น
ช่วงหนึ่งของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ประกอบอาชีพกรีดยางพารา เพราะเป็นช่วงเวลา
ที่ยางพาราผลัดใบ และกรีดยางพาราไม่ได้เป็นระยะเวลา ๑ เดือน จึงต้องหยุดกรีดยางในช่วงเวลานั้น
ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่หยุดกรีดยางพาราก็จะประกอบกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ เช่น การทำบุญ
วันว่าง, วันรวมญาติ, และจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนในช่วงเวลานี้ด้วย การจัดกิจกรรม
บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอบรมสั่งสอนเด็กเยาวชนที่ปิดภาคเรียนได้
เข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติให้เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นมีคุณธรรม จริยธรรม
และความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้มีอุปการคุณเพิ่มมากขึ้น

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสมสุพงษ์ ขำตรี ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดยะลา อ.เมือง
จ.ยะลา เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๗ การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน

- การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์

นอกจากพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในสังคม และเป็นจุดศูนย์กลางในการเยียวยาจิตใจให้กับประชาชนในสามจังหวัดชายแดนใต้แล้วนั้น ด้านพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ในการฝึกปฏิบัติทางด้านศาสนาพิธีกรรม และปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกตนและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม ณ ปัจจุบัน พระสงฆ์มีกิจกรรมมากมายที่ช่วยให้พระสงฆ์เข้าถึงประชาชนได้มากขึ้นมากเดิม

ภาพที่ ๘ การสอนการปฏิบัติธรรม

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์

- สงเคราะห์ด้านพิธีศพ

เมื่อเกิดความสูญเสียจากความไม่สงบในพื้นที่ สิ่งที่มาคือการจัดพิธีศพ ซึ่งหน่วยงานจะเข้ามาช่วยเหลือเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนที่สำคัญคือความต้องการความเอื้อเฟื้อของวัดและพระภิกษุ ด้วยการอำนวยความสะดวกในการจัดพิธีและการเป็นที่ปรึกษาในการจัดพิธีให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากแต่บางวัดยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงครัว ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประกอบศาสนพิธี

“วัดบางวัดไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดพิธีศพ ทำให้ชาวบ้านต้องหาวัดที่มีความสะดวกในการจัดพิธีศพ บางครั้งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบญาติมาไม่ได้ก็ต้องหาวัดที่สะดวกในการจัดพิธี อีกอย่างอยากให้วัดเอื้อเฟื้อต่อชาวบ้าน”^{๓๒}

- สงเคราะห์ด้านการบรรพชาอุปสมบท

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละปีมีพระจำพรรษาอยู่น้อย บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสจำพรรษาอยู่เพียงรูปเดียว พระที่จะบวชใหม่ก็มีจำนวนไม่มากทำให้บางวัดไม่สามารถรับกฐินได้ การบวชเรียนเพื่อสืบทอดพระศาสนาจึงมีส่วนสำคัญที่จะเป็นกำลังใจให้แก่ชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ในการบวชแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องอัฐบริขาร เป็นต้น ซึ่งเมื่อหากจะพิจารณาในแต่ละวัดก็มีเครื่องอัฐบริขารที่ไม่ได้ใช้เป็นจำนวนมาก วัดในพื้นที่ควรจัดให้มีเครื่องอัฐบริขารให้แก่ผู้ที่บวชเข้าพรรษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นการสงเคราะห์ชาวพุทธในพื้นที่ และเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้อยู่กับชาวพุทธในพื้นที่ต่อไป

- การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานทางคณะสงฆ์ในพื้นที่ ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนาที่พึงจะกระทำได้ ซึ่งในพื้นที่ดังจะเห็นได้จากวัดราชบุรณะ (วัดช้างไห้) ตำบลควนโนรี อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้ดำเนินการเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีนักเรียนจำนวน ๒๐๐ คน

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางกนกพัฒน์ ทวีผลทรัพย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๐.

ภาพที่ ๙ นักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอภัยวดีวัดช้างไห้

ในระดับอุดมศึกษา พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี เปิดดำเนินการในสามสาขาวิชา คือ สาขาวิชาศาสนา สาขาวิชารัฐศาสตร์ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเปิดรับนิสิตบรรพชิตและคฤหัสถ์ ถือได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งเดียวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ การดำเนินการของมหาวิทยาลัยมีลักษณะกึ่งศาสนสงเคราะห์ คือ มีค่าเล่าเรียนถูก อาจารย์ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสงฆ์ และใช้หลักธรรมในการสั่งสอนนิสิตทุกระดับ การดำเนินการเยียวยาประชาชนในพื้นที่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการให้ทุนการศึกษาแก่นิสิตที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาและรัฐควรเข้ามาส่งเสริมด้วยการส่งผ่านงบประมาณมายังวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับประชาชนและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อจะได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนและนำความรู้ไปประกอบอาชีพ รวมไปถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในชีวิตต่อไป

ภาพที่ ๑๐ การมอบทุนการศึกษาเพื่อสงเคราะห์เยาวชนชาวพุทธ

- การเยี่ยมเยียนผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบ

ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นมีหลากหลายรูปแบบ เช่น เกิดการสูญเสียชีวิต สูญเสียทรัพย์สินเงินทอง สูญเสียอวัยวะ ฯลฯ ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะต้องการกำลังใจ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำศาสนาและเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนชาวพุทธ เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือประชาชนที่เกิดผลกระทบจากการสูญเสียด้านต่าง ๆ ด้วยการเข้าไปเยี่ยมเยียน ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินการในลักษณะนี้มีการดำเนินการ ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ๑)แบบส่วนตัว โดยหากพระรูปใดมีความสนิทสนมกับผู้สูญเสียก็จะเข้าไปเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ หรือช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ ๒)กลุ่มพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนอกจากผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงแล้ว ประชาชนทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พระธรรมทูตอาสาที่จะเข้าไปดูแล เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้ได้ที่พึ่ง ซึ่งได้รับการตอบรับจากประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ดังนั้น การดำเนินการในลักษณะการเยี่ยมเยียนมีข้อเสนอของประชาชน และพระภิกษุบางส่วน ให้กำหนดเป็นลักษณะของนโยบายของเจ้าคณะผู้ปกครอง เพราะจะสามารถเข้าไปเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบในเบื้องต้น

ภาพที่ ๑๑ พระสงฆ์เข้าเยี่ยมให้กำลังใจ มอบปัจจัยและเป็นขวัญกำลังใจให้ผู้ได้รับบาดเจ็บ
จากเหตุการณ์ คนร้ายลอบวางระเบิด หน้าตลาดโต้รุ่ง อำเภอเมืองปัตตานี

ศักยภาพด้านศาสนธรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ให้เข้าใจง่าย

การเทศนาธรรม หรือการบรรยายธรรม ของพระภิกษุ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะนำรูปแบบการเทศนาตามรูปแบบ และอ่านตามตำราโบราณ ทำให้เรื่องที่น่าสนใจกลายเป็นเรื่องที่มีการแต่งสำเร็จรูป ทำให้ประชาชนที่รับฟังเกิดความเบื่อหน่ายและมองไม่เห็นตามความเป็นจริง ซึ่งสำนวนโวหารมีการแต่งและเรียบเรียงที่สวยงาม ยืดเยื้อ

ประชาชนทั่วไป รวมไปถึงเยาวชนรุ่นใหม่ มีความต้องการให้มีการปรับเปลี่ยน หรือปรับปรุงแบบให้เหมาะสมกับการใช้วิธีการบรรยายธรรมให้เข้าใจง่าย มีการยกตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ได้จริง กิจกรรมบางอย่างประชาชนมีความต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนสอบถามเรื่องหลักธรรมะซึ่งจะทำให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

- หนังสือ คู่มือ การใช้ชีวิตตามวิถีพุทธ

หนังสือ ตำรา ถือได้ว่าเป็นคู่มือที่ประชาชนได้อ่านเพื่อเพิ่มเติมความรู้ของตนเอง ประชาชนชาวพุทธผู้สูญเสียหรือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องการหนังสือ คู่มือ การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ ซึ่งหนังสือตำราที่มีอยู่ เป็นหนังสืออธิบายหลักธรรม แต่ยังไม่มีหนังสือที่อธิบายการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอย่างไร ซึ่งจะสามารถให้ประชาชนไม่หลุดร่อนจากการเป็นชาวพุทธและยึดมั่นในวิถีของตนเองบนความหลากหลายและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

- ช่องทางการรับฟังธรรมะที่หลากหลาย

ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลต่อจิตใจของประชาชนเป็นอย่างมาก หลักธรรมทางศาสนาจึงสามารถเป็นยาที่จะรักษาจิตใจของประชาชนที่ตกอยู่ภายใต้ความเครียดจากผลกระทบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบนั้นมีหลากหลายช่วงอายุ เพศ อาชีพ ดังนั้นการฟังธรรมของประชาชนเหล่านี้จึงมีความแตกต่างกันไปตามความต้องการหรือความสามารถของตนเอง

ในปัจจุบันช่องทางการรับฟังธรรมะหรือแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ในช่องทางโซเชียล วิทยุ โทรทัศน์ แต่การพัฒนาการสื่อสารธรรมะของพระภิกษุในพื้นที่ยังมีไม่มากนัก ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับฟังธรรมะจากพระภิกษุที่เคารพ หรือเป็นที่รู้จักของตน ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของช่องทางการสื่อสารหลักธรรมผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่ทันสมัยและสอดคล้องตามช่วงวัยของผู้ที่ให้ความสนใจจะสามารถช่วยเยียวยาจิตใจและสร้างรอยยิ้มให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ เช่น การจัดรายการวิทยุที่ให้มีราวาสเป็นผู้ดำเนินรายการ เปิดเพลงตามช่วงวัย และนำหลักธรรม นำกำลังใจ ช่วยปลดปล่อยจิตใจจะสามารถทำให้นำหลักธรรมเข้าไปถึงผู้รับฟังถึงบ้าน

- ผู้บรรยายธรรมที่มีองค์ความรู้

ธรรมะขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีอยู่มากมาย เพียงแต่ผู้ที่ถ่ายทอดมีแนวทางในการเลือกหลักธรรมมาใช้จะนำมาใช้ในโอกาสใด ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดความสูญเสียไปทุกด้าน ส่งผลต่อจิตใจของประชาชนเป็นอย่างมาก หลักธรรมทางศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการนำมาใช้เพื่อการเยียวยาจิตใจของประชาชนในพื้นที่ หากแต่ศักยภาพของผู้ที่ถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนายังขาดองค์ความรู้ ขาดแนวทางหรือวิธีการถ่ายทอด และขาดการนำหลักธรรมที่สามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งที่ผ่านมาการบรรยายธรรมเน้นถึงการเข้าถึงธรรม หรือการบรรลุธรรมที่มีความห่างไกลจากชีวิตปัจจุบัน รวมไปถึงมิได้นำหลักธรรมขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้ามาบรรยายเพียงแต่นำหลักคิดของนักวิชาการ หรือผู้รู้มาถ่ายทอดเป็นหลักจึงทำให้ขาดการนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่จะเป็นเครื่องชี้นำทาง

ประเด็นต่อมา คือ ศักยภาพของพระภิกษุในพื้นที่ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักส่วนใหญ่จะเป็นพระภิกษุ เจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง เป็นลูกหลานของคนในพื้นที่เอง การศึกษาในด้านปรัชญาและธรรมะยังมีองค์ความรู้ไม่มากนัก การอธิบายหลักธรรมจึงไม่สามารถอธิบายให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถจึงต้องเน้นการพัฒนา ศักยภาพของผู้นำทางศาสนา ด้านองค์ความรู้ทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการพัฒนาด้านวิธีการสื่อสารธรรมะให้สอดคล้องกับผู้รับฟัง

๔.๓ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

๔.๓.๑ การดำเนินงานในปัจจุบัน

การดำเนินงานของวัด

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลกระทบต่อความ สูญเสียทั้งชีวิตแลทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก ทำให้หลาย ๆ ครอบครัวต้องสูญเสียคนที่รักไป ส่งผลต่อกำลังใจของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ วัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ นอกจากทำหน้าที่ตามหลักทางศาสนาแล้ว วัดยังต้องทำหน้าที่ในการดูแลเยียวยาจิตใจให้กับ ประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

การดำเนินงานในด้านการดูแลจิตใจหรือการเยียวยาจิตใจของประชาชนในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นในปัจจุบัน วัดซึ่งมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนในการดำเนินงานเยียวยาจิตใจด้วย การไปเยี่ยมเยียนทำบุญในงานศพ หรือ ไปเยี่ยมเยียนบ้านผู้ได้รับผลกระทบ แต่การดำเนินงานนั้น ไม่ได้ดำเนินงานในนามขององค์กรคณะสงฆ์ แต่จะดำเนินงานด้วยความสนธิสนมส่วนตัว ไม่ได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ รวมไปถึงองค์กรทางคณะสงฆ์

การดำเนินงานของสำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยา

การดำเนินงานของสำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบ คือ การเยียวยาผู้ได้รับ ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นรูปของตัวเงินที่จะได้รับตามมติของคณะรัฐมนตรี และคอย ดูแลเรื่องครอบครัวของผู้สูญเสีย ทั้งด้านการศึกษาของบุตร อาชีพครอบครัวผู้เสียชีวิตต่อ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดรวมไปถึงสื่ออำเภอในจังหวัดสงขลา

การดำเนินงานของภาคเอกชน/กลุ่มเครือข่ายประชาชน

การดำเนินงานของภาคเอกชน และกลุ่มเครือข่ายประชาชน ได้ดำเนินการในการช่วยเหลือ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจะ ดำเนินการในจังหวัดหรือในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งของกลุ่มหรือชมรมนั้น ๆ โดยการไปเยี่ยมเยียนหาก ต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล หรือ ไปให้กำลังใจญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตในวันรดน้ำศพ และในวัน ฌาปนกิจศพ ในการไปเยี่ยมเยียนนั้นกลุ่มต่าง ๆ จะมีการรวบรวมเงินช่วยเหลือให้กับผู้ได้รับบาดเจ็บ และญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตด้วย แต่การดำเนินการนั้นอาจไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือทุกกรณีเพราะไม่มี งบประมาณในการดำเนินงาน

การดำเนินงานของกลุ่มเอกชน หรือ กลุ่มเครือข่ายประชาชนที่ได้รวมกลุ่มกันเป็นการ รวมกลุ่มกันโดยเฉพาะกิจและเข้าไปช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบเป็นครั้งคราว โดยส่วนใหญ่จะมี

พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ชักนำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อช่วยเหลือและไปเยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๔.๓.๒ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

แนวทางการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานอื่น ๆ ในด้านการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจำเป็นต้องพัฒนาวัดและบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้พร้อมต่อการรองรับการปฏิบัติงานด้านการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาวัดและบุคลากรทางพระพุทธศาสนา คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ต้องมีการจัดทำวัดต้นแบบในการใช้เป็นสถานที่ในการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ และมีการพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ

ในส่วนของผู้ปฏิบัติงานด้านการเยียวยาโดยตรง คือ สำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยาสังกัดศูนย์อำนวยการองค์การบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากจะมีการเยียวยาในรูปของตัวเงินแล้ว ควรให้องค์กรทางศาสนา หรือ วัด เป็นผู้ช่วยเหลือในการเยียวยาจิตใจ โดยจัดงบประมาณในรูปแบบของโครงการพัฒนาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการมอบหมายให้วัดเป็นผู้รับผิดชอบดูแลในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ศูนย์สุขภาพจิต ซึ่งมีองค์ความรู้ตามหลักวิชาการ ควรจัดให้มีการอบรมองค์ความรู้ในด้านการเยียวยาจิตใจต่อผู้สูญเสียแก่ผู้นำศาสนา เพื่อจะสามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มเครือข่ายองค์กรเอกชนในพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมเป็นผู้สนับสนุนให้วัดได้ช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่โดยการทำงานในรูปแบบของการแยกกันดำเนินงาน จึงควรมีการสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานร่วมกันซึ่งเมื่อเกิดความสูญเสียในพื้นที่ใด กลุ่มเครือข่ายที่มีวัดเป็นหลักก็สามารถเข้าไปช่วยเหลือเยียวยาและให้กำลังใจแก่ผู้สูญเสีย ในระยะต่อมาก็สามารถให้กลุ่มเครือข่ายในพื้นที่ได้เข้าไปเยี่ยมให้กำลังใจเป็นระยะ ๆ ได้ต่อไป

ดังนั้น แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้งานการ

เยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจ
ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ทำให้ได้รับองค์ความรู้ที่
สามารถสรุปได้ ดังนี้

การสร้างศักยภาพและความสามารถวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจชาวพุทธ
ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แผนภาพที่ ๑๒ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๑๒ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง “การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” และสาระสำคัญที่ได้รับแสดงบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่ได้ร่วมกันพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะการเป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ชาวพุทธได้อยู่ในพื้นที่ได้อย่างมีกำลังใจที่ดีและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่ โดยมีวัดเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตและเป็นที่พึ่งให้กับชาวพุทธที่มีอยู่จำนวนน้อย

องค์กรทางคณะสงฆ์

การดำเนินงานของคณะสงฆ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทางคณะสงฆ์เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินงาน มีรูปแบบและทิศทางที่เป็นมาตรฐานการดำเนินงาน โดยเฉพาะงานพระธรรมทูตอาสาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ดำเนินงานด้านการเยี่ยมเยียนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือได้ว่าเป็นการทำงานเชิงรุกของพระสงฆ์ที่เข้าถึงชาวบ้านสร้างกำลังใจให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

เป็นหน่วยงานที่คอยสนองงานคณะสงฆ์ ที่มีงบประมาณสนับสนุน เป็นผู้ช่วยในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในพื้นที่ ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจยังไม่ได้มีการดำเนินการให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพียงแต่คอยสนับสนุนกิจกรรมตามพันธกิจของหน่วยงานของรัฐ จึงควรพัฒนาแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับคณะสงฆ์จะได้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

หน่วยงานของรัฐ โดยศูนย์เยียวยาประจำจังหวัด

การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ และศูนย์เยียวยาประจำจังหวัด ไม่ได้ดำเนินการร่วมกับทางคณะสงฆ์เพราะเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะมีพันธกิจโดยเฉพาะของตนเอง จึงควรมีการประสานการทำงานร่วมกัน เพราะการเยียวยาจิตใจมีส่วนสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวพุทธในพื้นที่

ในด้านพัฒนาศักยภาพของวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการพัฒนา ดังนี้

๑. ด้านสาธารณูปการ

จากการวิจัยพบว่า การสาธารณูปการ การก่อสร้างต่าง ๆ เสนาสนะในพื้นที่ควรจัดสร้างให้เหมาะสมกับพื้นที่ จำนวนประชากร รักษาดูแลสิ่งที่มีอยู่ในอยู่ในสภาพพร้อมใช้ รักษาความสะอาดในพื้นที่วัด จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสม และเตรียมพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

๒. ด้านการปกครอง

เจ้าคณะปกครอง ควบคุมดูแลพระภิกษุให้อยู่ในพระวินัย พัฒนาบุคลิกภาพของพระภิกษุ พัฒนาด้านองค์ความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดหลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้เหมาะสมกับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องการเยียวยาจิตใจของชาวพุทธในพื้นที่ รวมไปถึงเรื่องหลักสันติธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

๓. ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในโรงเรียนพระปริยัติมีจำนวนโรงเรียนที่ลดลงเนื่องด้วยไม่มีผู้บวชเรียนทำให้บางแห่งต้องยุบลง ในส่วนของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดช้างให้ มีจำนวนนักเรียนประมาณ ๒๐๐ คน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสวัดช้างให้ รวมไปถึงประชาชนในพื้นที่ และที่สำคัญในพื้นที่มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ศึกษาในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองและอาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ย้ายออกไปไหน มีค่าใช้จ่ายถูก รวมไปถึงได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ในพื้นที่มีการจัดมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนในวันสำคัญประจำปี ซึ่งเงินงบประมาณได้มาจากปัจจัยส่วนตัวของพระสงฆ์ ซึ่งมอบให้กับนักเรียนที่เรียนดีมีฐานะยากจน มีการมอบให้ทั้งนักเรียนไทยพุทธ และนักเรียนไทยมุสลิม ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนรอบวัด รวมไปถึงการสร้างสัมพันธ์ต่อเพื่อนต่างศาสนิกในพื้นที่อีกด้วย

๕. ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวิธีการต่าง ๆ เช่น กลุ่มพระธรรมทูตอาสา สถานีวิทยุพระพุทธศาสนา แต่การดำเนินการทำได้เพียงกลุ่มชาวพุทธในพื้นที่เล็ก ๆ

๖. ด้านการสาธารณะสงเคราะห์

การดำเนินการด้านสาธารณะสงเคราะห์ พระสงฆ์หรือวัดในพื้นที่ดำเนินการในด้านการสงเคราะห์ พิธีศพให้แก่ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน และประชาชนที่ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่การดำเนินงานเป็นไปด้วยฐานะส่วนตัว ไม่ได้เป็นรูปแบบขององค์กรคณะสงฆ์ทำให้ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

งานวิจัยเรื่องการสร้างศรัทธาและความสามารถในการให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) เพื่อศึกษาศรัทธาของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่เป้าหมาย

ผู้ประสบปัญหาจากเหตุการณ์ความรุนแรงมีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัดมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไปทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจจึงได้เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๓ วัด คือ วัดตานีนรสโมสร วัดทรายขาว วัดบูรพาราม จังหวัดยะลา จำนวน ๓ วัด คือ วัดดลิ่งชัน วัดพุทธภูมิ พระอารามหลวง วัดยะหาประชาราม และจังหวัดนราธิวาส จำนวน ๓ วัด คือ วัดศรีสาคร วัดพระพุทธ วัดโพธิ์จันประหาราม เป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สะท้อนภาพของรายละเอียดของประเด็นที่ต้องการการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้มีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) โดยคุณสมบัติที่ได้กำหนดก่อนเพื่อความแม่นยำและป้องกันอคติ (Bias) โดยกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยจัดเป็นกลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ ๑ คือ ผู้ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยตรง เช่น กลุ่ม มารดา บิดา สามี ภรรยา บุตร ของผู้เสียชีวิตหรือผู้ได้รับบาดเจ็บ กลุ่มที่ ๒ คือ พระสงฆ์ในพื้นที่ กลุ่มที่ ๓ เจ้าหน้าที่เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methods) ประกอบด้วย ๑) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๒) การวิจัยภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือและวิธีสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

๑. ข้อคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ซึ่งได้เตรียมการก่อนลงเก็บข้อมูลภาคสนาม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ แนวคำถามที่ไม่มีรูปแบบเป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยตั้งไว้เพื่อใช้เป็นประเด็นสนทนา ระหว่างการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือแนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

๑.๒ แนวคำถามที่เป็นรูปแบบ คือ แบบคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้เพื่อรวบรวมข้อมูล ในประเด็นต่าง ๆ จากแนวความคิดที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำกรอบ ความคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นเครื่องมือ

๒. เครื่องมืออื่น ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ เพื่อการบันทึกภาพ สภาพกายภาพของชุมชน และภาพ ของบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ สมุดบันทึกเพื่อจดรายละเอียด ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากภาคสนาม ตัวนักวิจัยที่เข้าไปศึกษา เป็นผู้เก็บข้อมูลการด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การรวบรวมข้อมูล

๑.๑ การศึกษาค้นคว้าข้อมูล และทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document Study and Literature Review) ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ บทความ ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยเฉพาะเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่

๑.๒ การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ การปฏิสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน การบริหารจัดการภายในวัด และบทบาทของผู้นำศาสนา โดย การเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนเป็นช่วงๆ มีการแนะนำตัว และสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนโดยการเข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ มีการแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น หากข้อมูลในส่วนใดยัง ขาดตกบกพร่องจึงทำการเก็บข้อมูลอีกครั้ง

๑.๓ การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว โดยคำถามจะเป็นแนวเดียวกันหมดทุกคน โดยจะสัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้รับ การสัมภาษณ์ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน การสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยจะใช้การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) เป็นการวิจัยสนามเพื่อสัมภาษณ์โดยใช้แนวทางการสนทนา

หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - Informant) ในประเด็นของความ เป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเด็นการ พัฒนาศักยภาพของวัดและแนวทางการบูรณาการการเยียวยาจิตใจของหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยให้ได้ ข้อมูล และนำไปตีความได้เพิ่มมากขึ้นซึ่งจะยังประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไป

๑.๔ การสังเกตการณ์ (Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (None - Participant Observation) ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทและสภาพทั่วไปของชุมชน และ พฤติกรรมของคนในชุมชน เป็นต้นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใน การพักอาศัยในชุมชน เพื่อเรียนรู้ วิถีชีวิต รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น การเข้าวัดปฏิบัติ ศาสนกิจของประชาชน เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงทำพร้อม ๆ กับ การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากอุปสรรคหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ในสังคม ฯลฯ ที่ได้เห็นเป็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวานิช. ๒๕๓๙ : ๑๓๑) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มา จากวิธีการต่าง ๆ ทั้งการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสนทนากลุ่ม มาตีความและสร้างข้อสรุป โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาในแต่ละครั้ง ทำการแยกแยะข้อมูลออกมาเป็น หมวดหมู่ และพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบทั้ง จากกรอบความคิดที่ใช้เป็นแนวทางของการวิจัย และประเด็นศึกษา วิธีการเข้าสู่การวิเคราะห์ ใช้แบบ Emic Approach คือการเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมโดยการมองจากภายใน หมายถึง นักวิจัยจะพยายามเข้าใจหรืออธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากสายตาของบุคคลที่อยู่ในชุมชน นั้น ๆ โดยไม่พยายามที่จะเอาแนวความคิดหรือทฤษฎีของตนเข้าไปตีความหรือวิเคราะห์ปรากฏการณ์ ทางสังคมในชุมชน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ๒๕๔๗ : ๑๐๑) หากยังขาดข้อมูลบางประการ ผู้วิจัยได้ทำ การตั้งประเด็นเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลต่อ และในหลายครั้งผู้วิจัยมีข้อสงสัยใน การตีความข้อมูล ผู้วิจัยได้ปรึกษากับผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญ

๒. การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาในเวลา สถานที่และ บุคคลจะต้องได้ข้อมูลตรงกัน ด้วยการสัมภาษณ์หรือสังเกตบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายใน ประเด็นเดียวกัน หรือในเวลาที่แตกต่างกัน การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological

Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีในประเด็นเดียวกัน ต้องได้ข้อมูลตรงกัน เช่น การเก็บข้อมูลจากการเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต

ผลการวิจัย

๑. สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัด

ชายแดนภาคใต้

๑.๑ สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของผู้ได้รับผลกระทบ

การประกอบอาชีพ เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัว จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวต้องสูญเสียหลักในการประกอบอาชีพทำให้อาชีพที่ทำอยู่ต้องหยุดดำเนินการ หน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้บางส่วนได้มีอาชีพเสริมโดยไม่ต้องออกจากบ้าน

ภาระที่เพิ่มขึ้น ภาระที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต้องหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น หารายได้เสริมจากการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน เป็นต้น

การเผชิญปัญหา การเผชิญปัญหาแต่เพียงลำพังของครอบครัวที่ขาดคนใดคนหนึ่งไป เช่น สามีขาดภรรยา ภรรยาขาดสามี ทำให้การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจต้องทำเพียงลำพัง ขาดเพื่อนร่วมคิดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

การปรับตัว ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ต่อไป โดยมีครอบครัว ญาติ พี่น้อง คอยให้กำลังใจ

๑.๒ การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

- เก็บตัว/ไม่ไวใจใคร บางครอบครัวจะมีความกลัว ความหวาดระแวง ไม่กล้าจะเดินทางผ่านพื้นที่ที่เกิดเหตุ หรือแม้แต่การเดินทางออกนอกพื้นที่ ทำให้อยู่แต่บริเวณบ้าน หรือจะเดินทางไปไหนแต่ละครั้งก็ต้องระวังเป็นพิเศษ

- ย้ายถิ่น ผู้ได้รับผลกระทบหลาย ๆ ครอบครัวไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ที่ต้องย้ายถิ่นไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในต่างพื้นที่

- ทำกิจกรรมด้านสังคม ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมประเพณีกิจกรรมกีฬา

- กลุ่มอาชีพ/กลุ่มทางสังคม การส่งเสริมให้มีกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ได้เข้าร่วมกิจกรรม พบปะกับคนในชุมชนเดียวกัน

๑.๓ การดำเนินชีวิตตามแนวทางของศาสนา

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม วิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำบุญตักบาตร หากพื้นที่ไหนมีความเสี่ยงจะมีทหารคอยอารักขาพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาต หรือปรับเปลี่ยนให้มีการบิณฑบาตภายในวัด

- เข้าวัด ฟังศาสนามากขึ้น การปฏิบัติธรรมในวัดที่เปิดให้ปฏิบัติธรรมทั้งในและนอกพื้นที่ก็เป็นที่พึงทางจิตใจของญาติพี่น้องลูกหลานของผู้ถูกกระทำ โดยวัดในพื้นที่จะเปิดให้มีการปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ ก็จะมีประชาชนให้ความสนใจเข้าฝึกปฏิบัติธรรม

๒. ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๑ ศักยภาพของวัดที่มีอยู่ในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง) ผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง จึงเป็นผู้ที่มีบทบาททั้งด้านศาสนา ด้านการปกครองวัด ด้านการเป็นที่พึ่งพิงต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ วัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวัดขนาดเล็ก และขนาดกลาง มีอาคารเสนาสนะที่จำเป็นเพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ รวมไปถึงการใช้จัดกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล จำนวนศาสนบุคคล ซึ่งหมายถึง พระภิกษุ สามเณร ที่ประจำวัดต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนไม่มาก บางวัดเหลือเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ภาระงานต่าง ๆ จึงตกอยู่กับเจ้าอาวาส ซึ่งถือว่าต้องรับภาระงานหนักอยู่พอสมควร

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม การดำเนินศาสนพิธีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีพิธีกรรมหลัก ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมประจำท้องถิ่น เป็นพิธีกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำประกอบพิธี

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะสงฆ์และองค์กรทางศาสนาได้ดำเนินการแบบต่างฝ่ายต่างดำเนินการ หรือ เป็นการดำเนินการในลักษณะของส่วนบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์

๒.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านของผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง)

- การเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน บทบาทของผู้นำที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังให้ผู้นำทางศาสนา คือ การเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพในด้านนี้ ควรให้วัดเป็นพื้นที่ในการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้ข้อมูลที่จำเป็นกับเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการ รวมถึงตัวแทนของประชาชน

- การเป็นที่ปรึกษาแนวทางการดำเนินชีวิต การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาที่ประชาชนต้องการ คือ การส่งเสริมให้พระภิกษุ เจ้าอาวาส มีจิตวิทยาการให้คำปรึกษา โดยหลักวิชาการ หรือหากจำเป็นต้องส่งต่อไปรับการปรึกษากับแพทย์โดยตรง ท่านจะได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเยียวยาในเบื้องต้น

- การบริหารจัดการภายในวัด ควรจัดให้มีการดำเนินการดังนี้ ๑) จัดทำระเบียบคู่มือการปฏิบัติของคณะสงฆ์หรือของวัด ๒) เจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง ต้องชี้แจงพระวินัยให้พระลูกวัดหรือพระผู้ใต้ปกครองบ่อยครั้ง ๓) เจ้าอาวาสควรกระจายอำนาจให้แก่พระลูกวัดรับผิดชอบในการดูแลด้านต่าง ๆ รวมถึงการมอบหมายงานให้คณะกรรมการวัดรับผิดชอบอย่างชัดเจน ๔) ควรจัดทำบัญชีของวัดให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ ๕) ให้ประชาชนรอบ ๆ วัดได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัดเป็นสถานที่ของทุกคน ๖) ต้องมีการจัดทำแผนการดำเนินงานของวัด และจัดทำแผนผังสิ่งปลูกสร้างของวัด เพื่อง่ายต่อการบริหารจัดการ ๗) พัฒนาช่องทางการสื่อสารให้รวดเร็วและสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของข่าวสารได้

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล

- ส่งเสริมความรู้/อบรม การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ให้บุคลากรทางศาสนาสามารถเข้าใจหลักการทางศาสนาอย่างถ่องแท้ และอธิบายหลักธรรมนั้นอย่างเข้าใจง่ายประยุกต์กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

- การให้ความเอาใจใส่ดูแลในระเบียบวินัยของภิกษุ การอบรมพระวินัยให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ได้เรียนรู้พระวินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญของพุทธศาสนา แม้แต่พระภิกษุที่มีพรรษากาลมากก็ควรฟังพระวินัยทุกวันพระใหญ่ และควรแปลพระวินัยเป็นภาษาไทย พร้อมยกตัวอย่างในยุคปัจจุบันให้ได้มีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

- การนุ่งห่มของภิกษุ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพลักษณ์ที่สามารถพบเห็นและก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสต่อภิกษุ ในด้านนี้ควรมีระเบียบให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- บุคลิกภาพของภิกษุ เป็นภาพลักษณ์แรกที่ประชาชนได้พบเห็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันภาพลักษณ์ที่เป็นข่าวเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีนักต่อจิตใจชาวพุทธทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

- การนิมนต์ภิกษุ เชิญอุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพ ศรัทธา มาพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ประสบเหตุก็จะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ใจลงไปได้ เช่น พระไพศาล วิสาโล, พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ

- ความสะอาด ประเด็นปัญหาของวัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านความสะอาดหลัก ๆ คือ ๑) ปัญหามูลสัตว์ ๒) ปัญหาเศษอาหาร ๓) ปัญหา ๔) ห้องน้ำวัด จึงต้องมีการพัฒนาวัดในด้านความสะอาดโดยการให้ความรู้และจิตสำนึกในด้านการรักษาความสะอาดในพื้นที่สาธารณะแก่ประชาชนรอบ ๆ วัด และพุทธศาสนิกชนทุกคน

- ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด การจัดการความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เช่น กฎิสงฆ์ ควรมีการเก็บกวาดให้เรียบร้อยไม่รุงรัง สิ่งของไม่ใช่ให้เก็บกวาดหรือเก็บทิ้ง โรงครัวของวัด ควรมีชั้นเก็บถ้วยจานให้เป็นระเบียบ มีที่ล้างจาน ที่สะอาด

- ความร่มรื่นของบริเวณวัด จึงจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งต้นไม้สีเขียวให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้พึ่งร่มเงาของต้นไม้ ได้อยู่กับความสงบของพระศาสนา

- มีสถานที่อ่านหนังสือ วัดควรจัดให้มีสถานที่อ่านหนังสือธรรมะให้กับประชาชน เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะ รวมไปถึงการใช้ธรรมะในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้อีกช่องทางหนึ่ง

- มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชน

วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดให้มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชนจะสามารถช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาพบปะพูดคุยกันได้บ่อยครั้ง สามารถช่วยผ่อนคลายความโศกเศร้า หรือความเครียดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง

- มีสถานที่จัดเก็บข้อมูลหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน ควรจัดให้มีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีต หรืออาจสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงความเป็นมาของตนเอง

- จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดให้วัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเยียวยาจิตใจของชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการจัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม

- ปรับปรุงอาคาร เสนาสนะ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผู้พิการ ต้องมีการปรับปรุงอาคาร เสนาสนะต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม เช่น มีทางลาดสำหรับวิลแชร์ ให้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ทำให้ประชาชนในพื้นที่ความไม่สงบนั้นรู้สึกอุ่นใจ เหมือนยังมีพระภิกษุยังอยู่ร่วมกันภายในพื้นที่ และทำให้สภาพจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และผู้ได้รับผลกระทบรู้สึกดีขึ้นเป็นลำดับ
- จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการอบรมประชาชน เด็ก และเยาวชนภายในวัดขึ้นมา เพราะสามารถชักจูงให้ประชาชน เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นได้เข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา
- จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรม การจัดกิจกรรมในแต่ครั้ง วัดได้อำนวยความสะดวกอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทั้งภายในวัด และภายนอกวัดอยู่สม่ำเสมอ
- จัดกิจกรรมเยียวยาจิตใจวิถิปุทธ พระภิกษุที่อยู่ภายในวัดต่างๆ ก็เป็นกำลังหลักในการเยียวยาจิตใจของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเหล่านั้น โดยการเข้าไปช่วยเหลือด้วยการบรรยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องชี้ทาง และปลอบโยนสภาวะจิตใจของประชาชนในพื้นที่
- จัดให้มีการสอนการฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน จัดให้มีการสอนฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อฝึกจิตให้มีสมาธิ ปฏิบัติเพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และแผ่บุญกุศลให้กับคนสำคัญผู้ล่วงลับไปแล้ว และสามารถเยียวยาจิตใจของประชาชนที่หวาดระแวงต่อความไม่สงบ
- จัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอบรมสั่งสอนเด็กเยาวชนที่ปิดภาคเรียนได้เข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติให้เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นมีคุณธรรม จริยธรรม และความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้มีอุปการคุณเพิ่มมากขึ้น
- การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์มีหน้าที่ในการฝึกปฏิบัติทางด้านศาสนา พิธีกรรม และปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกตนและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์

- สงเคราะห์ด้านพิธีศพ บางวัดยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงครัว ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประกอบศาสนพิธี

- สงเคราะห์ด้านการบรรพชาอุปสมบท วัดในพื้นที่ควรจัดให้มีเครื่องอัฐบริขารให้แก่ผู้ที่บวชเข้าพรรษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นการสงเคราะห์ชาวพุทธในพื้นที่ และเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้อยู่กับชาวพุทธในพื้นที่ต่อไป

- การศึกษาสงเคราะห์ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานทางคณะสงฆ์ในพื้นที่ ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบของพระพุทธรูปศาสนาที่พึงจะกระทำได้

- การเยี่ยมเยียนผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบ ๑)แบบส่วนตัว โดยหากพระรูปใดมีความสนิทสนมกับผู้สูญเสียก็จะเข้าไปเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ หรือช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ ๒)กลุ่มพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านศาสนธรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ให้เข้าใจง่าย ควรมีการปรับเปลี่ยน หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมด้วยการใช้วิธีการบรรยายธรรมให้เข้าใจง่าย มีการยกตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

- ควรจัดให้มีหนังสือ คู่มือ การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ

- ช่องทางในการรับฟังธรรมะที่หลากหลาย เช่น ในช่องทางโซเชียล วิทยุ โทรทัศน์ การจัดรายการวิทยุที่ให้ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินรายการ เปิดเพลงตามช่วงวัย และนำหลักธรรม นำกำลังใจ ช่วยปลอบโยนจิตใจจะสามารถทำให้นำหลักธรรมเข้าไปถึงผู้รับฟังถึงบ้าน

- ผู้บรรยายธรรมที่มีองค์ความรู้

๓. แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓.๑ การดำเนินงานในปัจจุบัน

การดำเนินงานของวัด นอกจากทำหน้าที่ตามหลักทางศาสนาแล้ว วัดยังต้องทำหน้าที่ในการดูแลเยียวยาจิตใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ด้วยการไปเยี่ยมเยียนทำบุญในงานศพ หรือ ไปเยี่ยมเยียนบ้านผู้ได้รับผลกระทบ

การดำเนินงานของสำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยา คือ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นรูปของตัวเงินที่จะได้รับตามมติของคณะรัฐมนตรี และคอยดูแลเรื่องครอบครัวของผู้สูญเสีย ทั้งด้านการศึกษาของบุตร อาชีพของครอบครัวผู้เสียชีวิตต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ

การดำเนินงานของภาคเอกชน/กลุ่มเครือข่ายประชาชน ดำเนินการในจังหวัดหรือในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งของกลุ่มหรือชมรมนั้น ๆ โดยการไปเยี่ยมเยียนหากต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล หรือไปให้กำลังใจญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตในวันรดน้ำศพ และในวันฌาปนกิจศพ

๓.๒ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้งานการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรจัดตั้งวัดต้นแบบในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจของชาวพุทธในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทางการศึกษาหรือการจัดอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่พระสงฆ์ หรือตัวแทนชาวพุทธ โดยใช้ฐานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการดำเนินการในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรให้มีการศึกษาเรื่องการเยียวยาโดยหน่วยงานภาครัฐในประเด็นถึงความต้องการของผู้สูญเสีย และการทำให้ครอบครัวผู้สูญเสียดำรงอยู่ได้โดยไม่ลำบาก

๒. ควรให้มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือ
เยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่
จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/๑๑๓๙๗/๑๕๗๐๗.pdf เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน
๒๕๕๔. สืบค้นจาก <http://npt.onab.go.th/menue/standard.pdf>. เมื่อ ๔ เมษายน
๒๕๕๙.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง, มารู้จัก COMPETENCY กันเถอะ. กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซ็นเตอร์,
๒๕๔๗.

พระครูประศาสน์สวี่เขต. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ :
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙.

พระครูพิมลธรรมภาณี (ดำเนิน อตฺถจาโร). วัดพัฒนา ๔๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการ
ศาสนา, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. นครปฐม : มูลนิธิ
บรรจงสนิท และสำนักสหปฏิบัติ, ๒๕๕๕.

_____. การแพทย์แนวพุทธ พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. นครปฐม : กองทุนวุมิ ธรรมเพื่อ
การศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๕๗.

พระราชธรรมโมลี (สมศักดิ์ ฐิริปัญโญ). วัดพัฒนา, ๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๔๓.

พระปณต คุณวฑฺฒโน (อิสสระกุล). ผลของการเยียวยาความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก
ด้วยกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา, สมาคมจิตแพทย์แห่ง
ประเทศไทย. ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๔ : ๔๐๓-๔๑๒.

พระมหาสากล สุภรเมธี (เดินชาบัน). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมตามแนวพุทธปรัชญา. วารสาร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน
กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘ หน้า ๓๕๔.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, แผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปี งบประมาณ
พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑ พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.

วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉบับ
แกระ, ๒๕๒๗.

ศิริศักดิ์ อิตติลภกรัตน์, วลี ธรรมโกสิทธิ์, ราณี ฉายินทุ บรรณาธิการ. **คู่มือการปฏิบัติงานที่
ช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้ประสบภาวะวิกฤต**. กรุงเทพฯ : บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด,
๒๕๕๕.

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี. ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ ๑๓ ปี: ความซับซ้อนของสนามความรุนแรง
และพลังของบทสนทนาสันติภาพปาตานี. สืบค้นจาก www.deepsouthwatch.org เมื่อ
วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์กร ทฤษฎีและการประยุกต์** พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **คู่มือการดูแลศาสนสถาน** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๙.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. สืบค้นจาก
<http://www.royin.go.th>. เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๙.

สำนักบริหารระบบบริการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือเยียวยาจิตใจผู้
ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๗.

สุกัญญา รัตมีธรรมโชติ, **แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based
Learning** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต จำกัด
(มหาชน), ๒๕๔๘.

สุชาดา อุดมลาภสกุล, อนุอมศรี อินทนนท์ และ วันดี สุทธิรังษี. **การสร้างเสริมสุขภาพจิตของสตรีผู้
สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วารสาร
มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๔.
หน้า ๒๙.

สุดใจ สะอาดยิ่ง. **รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับ
หมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์**. งานวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการวิจัยการศึกษาและ
ศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๖).

อภิรดี แซ่ลิ้ม และคณะ. **โครงการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ และแนวทางการเยียวยาครอบครัวผู้
ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาจังหวัด
ปัตตานี**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันวิจัยและ
พัฒนาสุขภาพภาคใต้ (วพส.), ๒๕๕๐

อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต. ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ.

กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.

อับดุลเลาะ อับดุลชอเมะ. รายงานวิจัยเรื่อง รอยยิ้มและกำลังใจ ของผู้ได้รับผลกระทบจาก
เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๑. กรม
สุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๑.

บทความวิจัย

การสร้างศักยภาพและความสามารถให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบ
จากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

To create a potential of Temples for being mental therapy centers the
people who have been impacted by the violence
in the three southern border provinces.

ไชยยุทธ อินบัว

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล พื้นที่วิจัยประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มญาติผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มผู้นำศาสนา กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่เยียวยา ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์และวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวันในด้านการประกอบอาชีพที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปหรือต้องหาอาชีพเสริมเพื่อดูแลครอบครัว การต้องรับภาระที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากสูญเสียเสาหลักของครอบครัวไป การต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาโดยลำพัง เนื่องจากต้องสูญเสียคู่ชีวิตหรือบางครอบครัวต้องสูญเสียพ่อแม่ ทำให้ผู้ที่เหลืออยู่โดดเดี่ยว และต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ในด้านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน บางครอบครัวเก็บตัวไม่ชอบเข้าสังคม หลายครอบครัวต้องย้ายถิ่นฐานที่อยู่ บางครอบครัวต้องหากิจกรรมทางสังคมหรือรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อผ่อนคลายความโศกเศร้าที่เกิดขึ้น ในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักการทางศาสนาของผู้ได้รับผลกระทบพบว่า สถานการณ์ความไม่สงบส่งผลต่อวิถีชีวิตตามหลักวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาทำให้วิถีชีวิต

เปลี่ยนแปลง ในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบบางครอบครัวใช้การปฏิบัติธรรมเพื่อช่วยบรรเทาความโศกเศร้า

ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ศักยภาพของวัดในปัจจุบันด้านผู้นำศาสนาพบปัญหามากที่สุดเนื่องจากพระที่จะเข้ามาบวชมีจำนวนน้อย และพระที่ประจำอยู่ตามวัดต่าง ๆ มีอายุพรรษามาก ต้องรับผิดชอบงานของวัดที่มีความหลากหลาย ในด้านศาสนสถานหลายวัดอาคารเสนาสนะทรุดโทรมเพราะขาดการบำรุงรักษาทำให้ไม่ได้ใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยพัฒนาศักยภาพผู้นำศาสนา พัฒนาศักยภาพศาสนบุคคล ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์ และพัฒนาศักยภาพด้านศาสนธรรม

แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการในส่วนที่รับผิดชอบไม่มีการประสานกันเท่าที่ควร แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้งานการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

คำสำคัญ : ศักยภาพ, การเยียวยาจิตใจ

Abstract

This research aims to: 1) To study the general condition of people who are affected of the unrest in the three southern border provinces. 2) To study the potential of the temple as a center for treatment and healing to those affected by the unrest in the three southern border provinces; and 3) to study the ways of integrating the cooperation with other agencies to create the temples as a center of learning and healing the victims of unrest in the three southern border provinces by using a qualitative research method to analyze data. Research areas consist of Pattani, Yala and Narathiwat. The main informants are divided into 3 groups: relatives who are affected by the unrest. Religious leaders, government officials are involved,

such as the healer, director of the Provincial Buddhist Office Data collection was conducted using interview method and non-participant observation method.

The result of research indicated that general situation of affected people in unrest situation in the three southern border provinces, their lives are affected in term of occupation, which had to change or to find a supplementary to support their family. In case of an increased burdens due to losing the head of family and having to deal with problems alone, as a result to the rest people have to adjust their lives. Thus, the interaction with the community, the members take many things to relieve their sadness such as some families try to avoid socialize, many families need to relocate and some families need to socialize or combine a career group. In the religious life of the affected people found that, the unrest has affected the way of life in accordance with the traditions that have been practiced to change the way of life to healing of those affected, some families use meditation to help alleviate sadness.

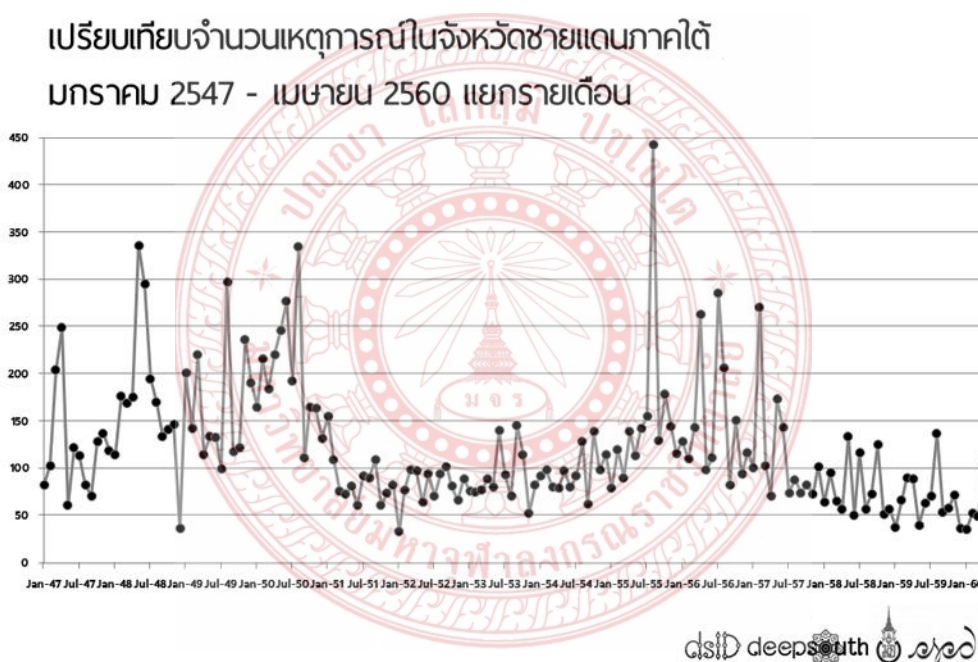
The potential of the temple as a healing center of those affected from the unrest in the three southern border provinces has shown that the most problematic issue is religious leaders. Because there are few priests, the monks are very old and the responsibility of measuring diversity. In many religious places, the temple is dilapidated. Thus, the way to developing potentials as a mental healing center of those affected by unrest such as the development of potential religious leaders, development of human potential, religious / sacred places, religious functions And develop religious potential.

The way to integrate the cooperation with other agencies to making the temple as a learning and healing center of the unrest in the three southern border provinces indicated that the current operation of the units is not responsible for harmonization. However, for a collaborative approach, there is a need to work together as a measure of operational centrality. There are government agencies and network agencies to support in terms of the operation factors. This will help the healing of those affected by the unrest in the three southern border provinces performed with the participation of all sectors.

Keywords : Competency, **mental remedy**

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

เหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความยืดเยื้อมานานกว่า ๑๓ ปีแล้ว ยิ่งเวลาผ่านไปความขัดแย้งและความรุนแรงก็ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นระบบ มีทั้งความคลี่คลายขยายตัว มีทั้งความแปรปรวน และก็ความซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกันสิ่งที่เป็นปัจจัยแทรกซ้อนก็ดูเหมือนจะปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกัน ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากแรงผลักดันภายในที่เป็นระบบในทางสังคมอันมีชีวิตและพลวัตที่จะต้องทำความเข้าใจเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกัน พลวัตนี้มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของ ”ระบบแห่งความรุนแรง”¹

ภาพที่ ๑ เปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

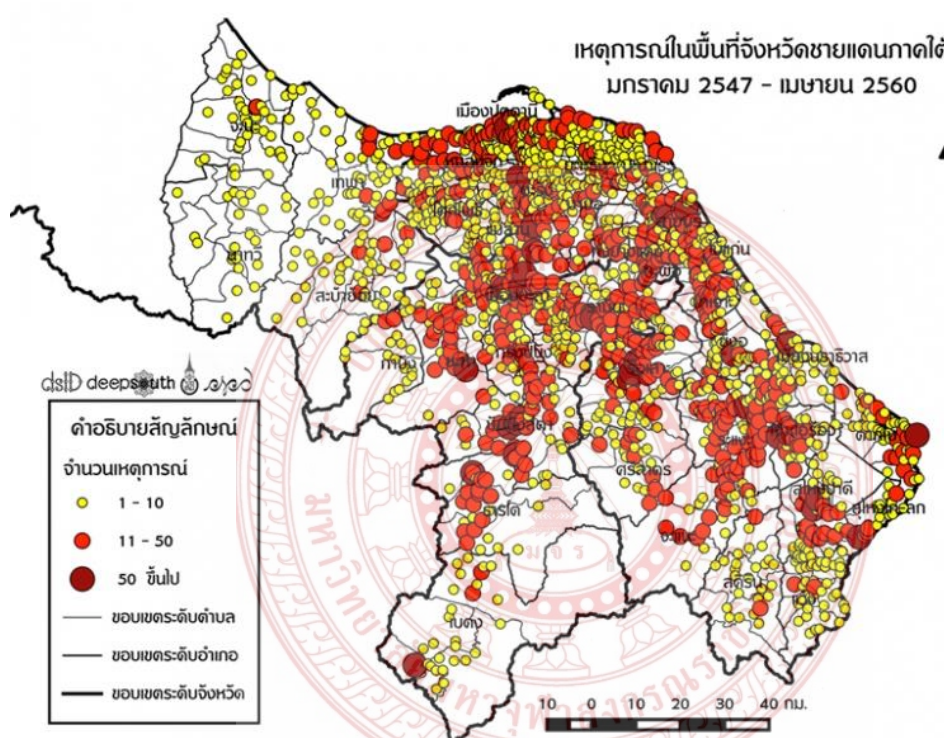
มกราคม ๒๕๔๗ - เมษายน ๒๕๖๐ แยกรายเดือน

ที่มา : <https://deepsouthwatch.org/th/node/๑๑๐๕๓>

จากฐานข้อมูลของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Incident Database-DSID) พบว่า ในระหว่างเดือนมกราคมปี ๒๕๔๗ ถึงเดือนเมษายน ๒๕๖๐ มีเหตุการณ์ความไม่สงบรวมทั้งสิ้น ๑๙,๒๗๙ เหตุการณ์ ในช่วงเวลาดังกล่าว มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ๖,๕๔๔

¹ ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี. ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ ๑๓ ปี: ความซับซ้อนของสนามความรุนแรงและพลังของบทสนทนาสันติภาพปาตานี. สืบค้นจาก www.deepsouthwatch.org

ราย มีผู้บาดเจ็บ ๑๒,๙๖๓ ราย สรุปได้ว่าในรอบ ๑๓ ปี ระหว่างปี ๒๕๔๗-๒๕๕๙ มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวม ๑๙,๕๐๗ ราย ลักษณะพิเศษในแบบแผนของความรุนแรงในรอบ ๑๓ ปีที่ผ่านมาคือความรุนแรงที่ยืดเยื้อและเรื้อรัง มีลักษณะระดับความรุนแรงที่ขึ้นสูงๆ ต่ำๆ ตลอดเวลาตามจังหวะของแต่ละช่วงเหตุการณ์ แต่ว่าคลื่นที่ขึ้นสูงต่ำนี้ดูเหมือนจะมียอดสูงสุดในสองช่วง คือในปี ๒๕๕๐ (๒,๔๐๙ เหตุการณ์) และในปี ๒๕๕๕ (๑,๘๕๑ เหตุการณ์)

ภาพที่ ๒ เหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มกราคม ๒๕๔๗ - เมษายน ๒๕๖๐

ที่มา : <https://deepsouthwatch.org/th/node/๑๑๐๕๓>

ผลกระทบที่มีต่อความสูญเสียในด้านชีวิตของผู้คน ถึงแม้ว่าในรอบ ๑๓ ปีที่ผ่านมาจะมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้มากกว่า ๖,๐๐๐ คน แต่จำนวนผู้เสียชีวิตรายปีนับตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ มีแนวโน้มลดลงจาก ๕๒๑ คนในปี ๒๕๕๖ มาเป็นจำนวน ๓๐๙ คนในปี ๒๕๕๙ การสูงขึ้นของผู้บาดเจ็บจากเหตุการณ์ความไม่สงบแม้จะแปรผันไปตามจำนวนครั้งของเหตุการณ์ที่สูงเป็นบางช่วงแต่จำนวนผู้เสียชีวิตกลับลดลงเป็นลำดับ การลดลงของจำนวนผู้เสียชีวิตรายปีสอดคล้องกับระดับความถี่ของเหตุการณ์รายปีที่ลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าการลดลงของเหตุการณ์ในปี ๒๕๕๐ นั้นเป็นผลจากปฏิบัติการทางทหารที่ เข้มข้นขึ้นตามนโยบายรัฐในช่วงนั้นเรื่องการเพิ่มกำลังทหารมา

ในพื้นที่ แต่การลดลงของเหตุการณ์ ในปี ๒๕๕๖ นั้นน่าจะเกิดจากปฏิบัติการกระบวนการสันติภาพที่เป็นผลจากการปรับตัวของทุกฝ่ายในสนามของความขัดแย้ง

จากสถานการณ์ความไม่สงบซึ่งทำให้เกิดความสูญเสียทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้ดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้กรอบแนวทางและหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้²

๑.๑ พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙ (๗) ได้บัญญัติให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีภารกิจหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามระเบียบ กพต. กำหนดทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับตามกฎหมายอื่น

๑.๒ นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ข้อ ๑.๕ ในการเร่งนำสันติสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนกลับมาสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างเป็นธรรม

๑.๓ นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ วัตถุประสงค์ของนโยบายข้อที่ ๓ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันให้เกิดความร่วมมือในการพร้อมเผชิญ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยปรับปรุงพัฒนาระบบและกระบวนการเยียวยาให้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยกระบวนการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาเป็นไปโดยโปร่งใส เป็นธรรม ไม่ล่าช้า และมีระบบตรวจสอบเพื่อป้องกันไม่ให้มีการแสวงและเอื้อประโยชน์ของการเยียวยาจากทุกฝ่าย

๑.๔ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอำนวยความสะดวก การบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง

๑.๕ มติ ครม. เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ถ่ายโอนภารกิจช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แก่ ศอ.บต. โดยได้ถ่ายโอนงานต่าง ๆ คือ งานคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการให้ความช่วยเหลือ

² รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/11397/15707.pdf

เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านงบประมาณ ด้านระบบฐานข้อมูล และด้านงานบุคลากร

จากประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอำนวยความสะดวก การบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง ซึ่งองค์กรทางศาสนาต้องแสดงบทบาทในฐานะเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ประชาชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ องค์กรทางศาสนาของทุกศาสนาจึงต้องดำเนินการให้ศาสนิกของตนได้เข้าถึงหลักธรรมที่สามารถเยียวยาจิตใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่

พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีประชาชนอยู่ในพื้นที่และได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบที่ส่งผลต่อร่างกาย จิตใจของชาวพุทธ องค์กรทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีวัดและพระภิกษุสงฆ์เป็นตัวแทนจึงจำเป็นต้องทำหน้าทีในการใช้ธรรมะในการเยียวยารักษาบาดแผลทางจิตใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่กล่าวมามีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของวัดในด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถทำให้การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบฟื้นฟูและเข้มแข็งเพื่อใช้ชีวิตในสังคมได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๖.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๖.๒ เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๖.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่เป้าหมาย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๓ วัด คือ วัดตานีนรสโมสร วัดทรายขาว วัดบูรพาราม จังหวัดยะลา จำนวน ๓ วัด คือ วัดดลิ่งชัน วัดพุทธภูมิ พระอารามหลวง วัดยะหาประชาราม และจังหวัดนราธิวาส จำนวน ๓ วัด คือ วัดศรีสาคร วัดพระพุทธ วัดไพโรจน์ประชาราม เป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย ๓ กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ ๑ คือ ผู้ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยตรง เช่น กลุ่ม มารดา บิดา สามี ภรรยา บุตร ของผู้เสียชีวิตหรือผู้ได้รับบาดเจ็บ กลุ่มที่ ๒ คือ พระสงฆ์ในพื้นที่ กลุ่มที่ ๓ เจ้าหน้าที่เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

เครื่องมือและวิธีสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

๒.๑ ข้อคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ซึ่งได้เตรียมการก่อนลงเก็บข้อมูลภาคสนาม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑.๑ แนวคำถามที่ไม่มีรูปแบบเป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยตั้งไว้เพื่อใช้เป็นประเด็นสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือแนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

๒.๑.๒ แนวคำถามที่เป็นรูปแบบ คือ แบบคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้เพื่อรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ จากแนวความคิดที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำกรอบความคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นเครื่องมือ

๒.๒ เครื่องมืออื่น ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ เพื่อการบันทึกภาพ สภาพกายภาพของชุมชนและภาพ ของบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ สมุดบันทึกเพื่อจดรายละเอียด ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ตัวนักวิจัยที่เข้าไปศึกษา เป็นผู้เก็บข้อมูลการด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ

๓. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑ การรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๑ การศึกษาค้นคว้าข้อมูล และทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document Study and Literature Review)

๓.๑.๒ การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ การปฏิสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน การบริหารจัดการภายในวัด และบทบาทของผู้นำศาสนา โดยการเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนเป็นช่วงๆ

๓.๑.๓ การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว

๓.๑.๔ การสังเกตการณ์ (Observation)

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (None - Participant Observation) ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทและสภาพทั่วไปของชุมชน และพฤติกรรมของคนในชุมชน เป็นต้น การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการพักอาศัยในชุมชน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น การเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจของประชาชน เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากอุปสรรคหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ในสังคม ฯลฯ ที่ได้เห็นเป็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ แล้วจึงลงมือสร้างข้อสรุป

๔.๒ การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาในเวลา สถานที่และบุคคลจะต้องได้ข้อมูลตรงกัน ด้วยการสัมภาษณ์หรือสังเกตบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน หรือในเวลาที่แตกต่างกัน

ผลการวิจัย

๑. สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๑ สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของผู้ได้รับผลกระทบ

การประกอบอาชีพ เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัว จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวต้องสูญเสียเสาหลักในการประกอบอาชีพทำให้อาชีพที่ทำอยู่

ต้องหยุดดำเนินการ หน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้บางส่วนได้มีอาชีพเสริมโดยไม่ต้องออกจากบ้าน

ภาระที่เพิ่มขึ้น ภาระที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต้องหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น หารายได้เสริมจากการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน เป็นต้น

การเผชิญปัญหา การเผชิญปัญหาแต่เพียงลำพังของครอบครัวที่ขาดคนใดคนหนึ่งไป เช่น สามีขาดภรรยา ภรรยาขาดสามี ทำให้การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจต้องทำเพียงลำพัง ขาดเพื่อนร่วมคิดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

การปรับตัว ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ต่อไป โดยมีครอบครัว ญาติ พี่น้อง คอยให้กำลังใจ

๑.๒ การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

- เก็บตัว/ไม่ไวใจใคร บางครอบครัวจะมีความกลัว ความหวาดระแวง ไม่กล้าจะเดินทางผ่านพื้นที่ที่เกิดเหตุ หรือแม้แต่การเดินทางออกนอกพื้นที่ ทำให้อยู่แต่บริเวณบ้าน หรือจะเดินทางไปไหนแต่ละครั้งก็ต้องระวังเป็นพิเศษ

- ย้ายถิ่น ผู้ได้รับผลกระทบหลาย ๆ ครอบครัวไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ที่ต้องย้ายถิ่นไป เริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่

- ทำกิจกรรมด้านสังคม ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมประเพณีกิจกรรมกีฬา

- กลุ่มอาชีพ/กลุ่มทางสังคม การส่งเสริมให้มีกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ได้เข้าร่วมกิจกรรม พบปะกับคนในชุมชนเดียวกัน

๑.๓ การดำเนินชีวิตตามแนวทางของศาสนา

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม วิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำบุญตักบาตร หากพื้นที่ไหนมีความเสี่ยงจะมีทหารคอยอารักขาพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาต หรือปรับเปลี่ยนให้มีการบิณฑบาตภายในวัด

- เข้าวัด ฟังศาสนามากขึ้น การปฏิบัติธรรมในวัดที่เปิดให้ปฏิบัติธรรมทั้งในและนอกพื้นที่ก็เป็นพื้นที่พึ่งทางจิตใจของญาติพี่น้องลูกหลานของผู้ถูกระทำ โดยวัดในพื้นที่จะเปิดให้มีการปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ ก็จะมีประชาชนให้ความสนใจเข้าฝึกปฏิบัติธรรม

๒. ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๑ ศักยภาพของวัดที่มีอยู่ในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง) ผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง จึงเป็นผู้ที่มีบทบาททั้งด้านศาสนา ด้านการปกครองวัด ด้านการเป็นที่พึ่งพิงต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ วัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวัดขนาดเล็ก และขนาดกลาง มีอาคารเสนาสนะที่จำเป็นเพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ รวมไปถึงการใช้จัดกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล จำนวนศาสนบุคคล ซึ่งหมายถึง พระภิกษุ สามเณร ที่ประจำวัดต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนไม่มาก บางวัดเหลือเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ภาระงานต่าง ๆ จึงตกอยู่กับเจ้าอาวาส ซึ่งถือว่าต้องรับภาระงานหนักอยู่พอสมควร

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม การดำเนินศาสนพิธีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีพิธีกรรมหลัก ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมประจำท้องถิ่น เป็นพิธีกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำประกอบพิธี

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะสงฆ์และองค์กรทางศาสนาได้ดำเนินการแบบต่างฝ่ายต่างดำเนินการ หรือ เป็นการดำเนินการในลักษณะของส่วนบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์

๒.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านของผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง)

- การเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน บทบาทของผู้นำที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังให้ผู้นำทางศาสนา คือ การเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพในด้านนี้ ควรให้วัดเป็นพื้นที่ในการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้ข้อมูลที่จำเป็นกับเจ้าอาวาส พระสงฆ์อาธิการ รวมถึงตัวแทนของประชาชน

- การเป็นที่ปรึกษาแนวทางการดำเนินชีวิต การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาที่ประชาชนต้องการ คือ การส่งเสริมให้พระภิกษุ เจ้าอาวาส มีจิตวิทยาการให้คำปรึกษา โดยหลักวิชาการ หรือหากจำเป็นต้องส่งต่อไปรับการปรึกษากับแพทย์โดยตรง ท่านจะได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเยียวยาในเบื้องต้น

- การบริหารจัดการภายในวัด ควรจัดให้มีการดำเนินการดังนี้ ๑) จัดทำระเบียบคู่มือการปฏิบัติของคณะสงฆ์หรือของวัด ๒) เจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง ต้องชี้แจงพระวินัยให้พระ

ลูกวัดหรือพระผู้ได้ปกครองบ่อยครั้ง ๓) เจ้าอาวาสควรกระจายอำนาจให้แก่พระลูกวัดรับผิดชอบในการดูแลด้านต่าง ๆ รวมถึงการมอบหมายงานให้คณะกรรมการวัดรับผิดชอบอย่างชัดเจน ๔) ควรจัดทำบัญชีของวัดให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ ๕) ให้ประชาชนรอบ ๆ วัดได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัดเป็นสถานที่ของทุกคน ๖) ต้องมีการจัดทำแผนการดำเนินงานของวัด และจัดทำแผนผังสิ่งปลูกสร้างของวัด เพื่อง่ายต่อการบริหารจัดการ ๗) พัฒนาช่องทางการสื่อสารให้รวดเร็วและสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของข่าวสารได้

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล

- ส่งเสริมความรู้/อบรม การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ให้บุคลากรทางศาสนาสามารถเข้าใจหลักการทางศาสนาอย่างถ่องแท้ และอธิบายหลักธรรมนั้นอย่างเข้าใจง่ายประยุกต์กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

- การให้ความเอาใจใส่ดูแลในระเบียบวินัยของภิกษุ การอบรมพระวินัยให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ได้เรียนรู้พระวินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญของพุทธศาสนา

- การนุ่งห่มของภิกษุ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพลักษณ์ที่สามารถพบเห็นและก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสต่อภิกษุ ในด้านนี้ควรมีระเบียบให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- บุคลิกภาพของภิกษุ เป็นภาพลักษณ์แรกที่ประชาชนได้พบเห็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันภาพลักษณ์ที่เป็นข่าวเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีนักต่อจิตใจชาวพุทธทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

- การนิมนต์ภิกษุ เชิญอุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพศรัทธา มาพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ประสบเหตุก็จะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ใจลงไปได้ เช่น พระไพศาล วิสาโล, พระมหาภูติชัย วชิรเมธี, แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ

- ความสะอาด ประเด็นปัญหาของวัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านความสะอาดหลัก ๆ คือ ๑) ปัญหามูลสัตว์ ๒) ปัญหาเศษอาหาร ๓) ปัญหา ๔) ห้องน้ำวัด

- ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด การจัดการความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เช่น กุฏิสงฆ์ ควรมีการเก็บกวาดให้เรียบร้อยไม่รกรุงรัง สิ่งของไม่ใช้ให้เก็บกวาดหรือเก็บทิ้ง โรงครัวของวัด ควรมีชั้นเก็บถ้วยจานให้เป็นระเบียบ มีที่ล้างจาน ที่สะอาด

- ความร่มรื่นของบริเวณวัด จึงจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งต้นไม้สีเขียวให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้พึ่งร่มเงาของต้นไม้ ได้อยู่กับความสงบของพระศาสนา

- มีสถานที่อ่านหนังสือ วัดควรจัดให้มีสถานที่อ่านหนังสือธรรมะให้กับประชาชน เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะ รวมไปถึงการใช้ธรรมะในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้อีกช่องทางหนึ่ง

- มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชน
- วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดให้มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชนจะสามารถช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาพบปะพูดคุยกันได้อย่างบ่อยครั้ง สามารถช่วยผ่อนคลายความโศกเศร้า หรือความเครียดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง
- มีสถานที่จัดเก็บข้อมูลหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน ควรจัดให้มีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีต หรืออาจสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงความเป็นมาของตนเอง
- จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดให้วัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเยียวยาจิตใจของชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการจัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม
- ปรับปรุงอาคาร เสนาสนะ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผู้พิการ ต้องมีการปรับปรุงอาคาร เสนาสนะต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม เช่น มีทางลาดสำหรับวีลแชร์ ให้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ทำให้ประชาชนในพื้นที่ความไม่สงบนั้นรู้สึกอุ่นใจ เหมือนยังมีพระภิกษุอยู่ร่วมกันภายในพื้นที่ และทำให้สภาพจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และผู้ได้รับผลกระทบรู้สึกดีขึ้นเป็นลำดับ
- จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการอบรมประชาชน เด็ก และเยาวชนภายในวัดขึ้นมา เพราะสามารถชักจูงให้ประชาชน เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นได้เข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา
- จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรม การจัดกิจกรรมในแต่ครั้ง วัดได้อำนวยความสะดวกอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทั้งภายในวัด และภายนอกวัดอยู่เสมอ
- จัดกิจกรรมเยียวยาจิตใจวิถีพุทธ พระภิกษุที่อยู่ภายในวัดต่างๆ ก็เป็นกำลังหลักในการเยียวยาจิตใจของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเหล่านั้น โดยการเข้าไปช่วยเหลือด้วยการบรรยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องชี้ทาง และปลอบโยนสภาวะจิตใจของประชาชนในพื้นที่
- จัดให้มีการสอนการฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน จัดให้มีการสอนฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อฝึกจิตให้มีสมาธิ ปฏิบัติเพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และแผ่บุญกุศลให้กับคนสำคัญผู้ล่วงลับไปแล้ว และสามารถเยียวยาจิตใจของประชาชนที่หวาดระแวงต่อความไม่สงบ

- จัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอบรมสั่งสอนเด็กเยาวชนที่ปิดภาคเรียนได้เข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

- การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์มีหน้าที่ในการฝึกปฏิบัติทางด้านศาสนา พิธีกรรม และปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกตนและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์

- สงเคราะห์ด้านพิธีศพ บางวัดยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงครัว ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประกอบศาสนพิธี

- สงเคราะห์ด้านการบรรพชาอุปสมบท วัดในพื้นที่ควรจัดให้มีเครื่องอัฐบริขารให้แก่ผู้ที่บวชเข้าพรรษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นการสงเคราะห์ชาวพุทธในพื้นที่ และเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้อยู่กับชาวพุทธในพื้นที่ต่อไป

- การศึกษาสงเคราะห์ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานทางคณะสงฆ์ในพื้นที่ ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนาที่พึงจะกระทำได้

- การเยี่ยมเยียนผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบ ๑)แบบส่วนตัว โดยหากพระรูปใดมีความสนิทสนมกับผู้สูญเสียก็จะเข้าไปเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ หรือช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ ๒)กลุ่มพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านศาสนธรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ให้เข้าใจง่าย ควรมีการปรับเปลี่ยน หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมด้วยการใช้วิธีการบรรยายธรรมให้เข้าใจง่าย มีการยกตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

- ควรจัดให้มีหนังสือ คู่มือ การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ

- ช่องทางในการรับฟังธรรมะที่หลากหลาย เช่น ในช่องทางโซเชียล วิทยุ โทรทัศน์ การจัดรายการวิทยุที่ให้ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินรายการ

- ผู้บรรยายธรรมที่มีองค์ความรู้

๓. แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓.๑ การดำเนินงานในปัจจุบัน

การดำเนินงานของวัด นอกจากทำหน้าที่ตามหลักทางศาสนาแล้ว วัดยังต้องทำหน้าที่ในการดูแลเยียวยาจิตใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ด้วยการไปเยี่ยมเยียนทำบุญในงานศพ หรือ ไปเยี่ยมเยียนบ้านผู้ได้รับผลกระทบ

การดำเนินงานของสำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยา คือ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นรูปของตัวเงินที่จะได้รับตามมติของคณะรัฐมนตรี และคอยดูแลเรื่องครอบครัวของผู้สูญเสีย ทั้งด้านการศึกษาของบุตร อาชีพขอครอบครัวผู้เสียชีวิตต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ

การดำเนินงานของภาคเอกชน/กลุ่มเครือข่ายประชาชน ดำเนินการในจังหวัดหรือในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งของกลุ่มหรือชมรมนั้น ๆ โดยการไปเยี่ยมเยียนหากต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล หรือไปให้กำลังใจญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตในวันรดน้ำศพ และในวันฌาปนกิจศพ

๓.๒ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรจัดตั้งวัดต้นแบบในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจของชาวพุทธในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทางการศึกษาหรือการจัดอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่พระสงฆ์ หรือตัวแทนชาวพุทธ โดยใช้ฐานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการดำเนินการในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรให้มีการศึกษาเรื่องการเยียวยาโดยหน่วยงานภาครัฐในประเด็นถึงความต้องการของผู้สูญเสีย และการทำให้ครอบครัวผู้สูญเสียดำรงอยู่ได้โดยไม่ลำบาก
๒. ควรให้มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

บรรณานุกรม

รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/11397/15707.pdf

ศรีสมภาพ จิตร์ภิรมย์ศรี. ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ ๑๓ ปี: ความซับซ้อนของสนามความรุนแรงและพลังของบทสนทนาสันติภาพปาตานี. สืบค้นจาก www.deepsouthwatch.org เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙.

ภาคผนวก ข
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาของหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เช่น จิตวิทยาศาสนา ศาสนากับภาวะผู้นำ ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๒. กิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและวัฒนธรรม

- จัดกิจกรรมสัมมนา หาแนวทางเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนาของชาวไทยพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

- ศึกษาหาแนวทางในการจัดตั้งวัดต้นแบบในการเผยแผ่ศาสนาชาวไทยพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

- ศึกษาหาแนวทางในใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของวัดให้มีประโยชน์และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

- ศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ศูนย์เผยแผ่ศาสนาประจำจังหวัด เพื่อพัฒนาวัดและบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่ศาสนาชาวไทยพุทธในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

- จัดกิจกรรมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับประเด็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับวัดและชุมชนในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑.ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถิติสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นย้อนหลังไปตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗	ทราบถึงข้อมูล/รายละเอียดเกี่ยวกับสถิติการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ข้อที่ ๑	ทราบถึงสถิติการเกิดเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นำมาวิเคราะห์ผลกระทบและการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่
๒. ลงพื้นที่เป้าหมายเพื่อศึกษา/สำรวจสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ทราบถึงข้อมูล/รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ข้อที่ ๑	สามารถพรรณนาและวิเคราะห์ถึงสภาพทั่วไปรวมถึงความเป็นอยู่ของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๓.การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ตามแบบฟอร์มการสัมภาษณ์ต่อผู้นำศาสนาประชาชนผู้ได้รับผลกระทบองค์กรหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	ทราบถึงข้อมูล ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ข้อที่ ๑-๓	สามารถวิเคราะห์ศักยภาพและความสามารถของวัดที่จะเป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นอกเหนือจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโดยตรง
๔.ข้อเสนอแนะอื่นๆ	ทราบถึงข้อเสนอทั้งในเชิงนโยบายและระดับปฏิบัติในส่วนของภาครัฐและชุมชนที่	ข้อที่ ๒-๓	ได้ข้อเสนอแนะต่อคณะสงฆ์ชุมชนตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้วัดได้เป็น

	มีต่อการสร้างศักยภาพและความสามารถของวัดในการเป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		ผู้ช่วยหน่วยงานของรัฐในการเป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๕.รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ข้อ ๑-๓	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

การวิจัย เรื่อง การสร้างศักยภาพและความสามารถในการวัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชื่อ.....สกุล.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่.....

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ สภาพทั่วไปของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็นที่ ๒.๑ ด้านศาสนวัตถุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ ๒.๒ ด้านศาสนธรรม

ประเด็นที่ ๒.๓ ด้านศาสนพิธี (กิจกรรม)

ประเด็นที่ ๒.๔ ด้านศาสนบุคคล

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ ว. ๐๖๑ / ๒๕๕๗ ชื่อโครงการ การสร้างศักยภาพและความสามารถในการให้วัดเป็นศูนย์กลางเยียวยาทางจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หัวหน้าโครงการ นายไชยยุทธ์ อินบัว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี โทรศัพท์ ๐๗๓-๔๕๐๐๗๕ โทรสาร. ๐๗๓-๔๕๐๐๗๔ มือถือ ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑
ความเป็นมาและความสำคัญ พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีประชาชนอยู่ในพื้นที่และได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบที่ส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจของชาวพุทธ องค์การทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีวัดและพระภิกษุสงฆ์เป็นตัวแทนจึงจำเป็นต้องทำหน้าทีในการใช้ธรรมะในการเยียวยารักษาบาดแผลทางจิตใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่กล่าวมามีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของวัดในด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถทำให้การเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบฟื้นฟูและเข้มแข็งเพื่อใช้ชีวิตในสังคมได้ต่อไป
วัตถุประสงค์โครงการ ๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒. เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓. เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผลการวิจัย ผลการวิจัยแจ้งเป็นประเด็นได้ดังนี้ ๑. สภาพทั่วไปของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน

ภาคใต้

๑.๑ สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของผู้ได้รับผลกระทบ

การประกอบอาชีพ เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัว จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวต้องสูญเสียหลักในการประกอบอาชีพทำให้อาชีพที่ทำอยู่ต้องหยุดดำเนินการ หน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้บางส่วนได้มีอาชีพเสริมโดยไม่ต้องออกจากบ้าน

ภาระที่เพิ่มขึ้น ภาระที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต้องหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น หารายได้เสริมจากการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน เป็นต้น

การเผชิญปัญหา การเผชิญปัญหาแต่เพียงลำพังของครอบครัวที่ขาดคนใดคนหนึ่งไป เช่น สามีขาดภรรยา ภรรยาขาดสามี ทำให้การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจต้องทำเพียงลำพัง ขาดเพื่อนร่วมคิดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

การปรับตัว ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบต้องปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ต่อไป โดยมีครอบครัว ญาติ พี่น้อง คอยให้กำลังใจ

๑.๒ การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

- เก็บตัว/ไม่ไวใจใคร บางครอบครัวจะมีความกลัว ความหวาดระแวง ไม่กล้าจะเดินทางผ่านพื้นที่ที่เกิดเหตุ หรือแม้แต่การเดินทางออกนอกพื้นที่ ทำให้อยู่แต่บริเวณบ้าน หรือจะเดินทางไปไหนแต่ละครั้งก็ต้องระวังเป็นพิเศษ

- ย้ายถิ่น ผู้ได้รับผลกระทบหลาย ๆ ครอบครัวไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ต้องย้ายถิ่นไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่

- ทำกิจกรรมด้านสังคม ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เห็นว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมประเพณีกิจกรรมกีฬา

- กลุ่มอาชีพ/กลุ่มทางสังคม การส่งเสริมให้มีกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ได้เข้าร่วมกิจกรรม พบปะกับคนในชุมชนเดียวกัน

๑.๓ การดำเนินชีวิตตามแนวทางของศาสนา

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรม วิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำบุญตักบาตร หากพื้นที่ไหนมีความเสี่ยงจะมีทหารคอยอารักขาพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาต หรือปรับเปลี่ยนให้มีการบิณฑบาตภายในวัด

- เข้าวัด ฟังศาสนามากขึ้น การปฏิบัติธรรมในวัดที่เปิดให้ปฏิบัติธรรมทั้งในและนอกพื้นที่ก็เป็นที่พึงทางจิตใจของญาติพี่น้องลูกหลานของผู้ถูกระทำ โดยวัดในพื้นที่จะเปิดให้มีการปฏิบัติ

ธรรมในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ ก็จะมีประชาชนให้ความสนใจเข้าฝึกปฏิบัติธรรม

๒. ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๑ ศักยภาพของวัดที่มีอยู่ในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง) ผู้นำทางศาสนาหรือเจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง จึงเป็นผู้ที่มีบทบาททั้งด้านศาสนา ด้านการปกครองวัด ด้านการเป็นที่พึ่งพิงต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ วัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวัดขนาดเล็ก และขนาดกลาง มีอาคารเสนาสนะที่จำเป็นเพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของพระภิกษุสงฆ์ รวมไปถึงการใช้จัดกิจกรรมของชุมชนในโอกาสต่าง ๆ

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล จำนวนศาสนบุคคล ซึ่งหมายถึง พระภิกษุ สามเณร ที่ประจำวัดต่าง ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ มีจำนวนไม่มาก บางวัดเหลือเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ภาระงานต่าง ๆ จึงตกอยู่กับเจ้าอาวาส ซึ่งถือได้ว่าต้องรับภาระงานหนักอยู่พอสมควร

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม การดำเนินศาสนพิธีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีพิธีกรรมหลัก ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมประจำท้องถิ่น เป็นพิธีกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำประกอบพิธี

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะสงฆ์และองค์กรทางศาสนาได้ดำเนินการแบบต่างฝ่ายต่างดำเนินการ หรือ เป็นการดำเนินการในลักษณะของส่วนบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์

๒.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านของผู้นำทางศาสนา (เจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง)

- การเป็นผู้ประสานระหว่างรัฐกับชาวบ้าน บทบาทของผู้นำที่ประชาชนในพื้นที่คาดหวังให้ผู้นำทางศาสนา คือ การเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพในด้านนี้ ควรให้วัดเป็นพื้นที่ในการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ โดยเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐมาให้ข้อมูลที่จำเป็นกับเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการ รวมถึงตัวแทนของประชาชน

- การเป็นที่ปรึกษาแนวทางการดำเนินชีวิต การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาที่ประชาชนต้องการ คือ การส่งเสริมให้พระภิกษุ เจ้าอาวาส มีจิตวิทยาการให้คำปรึกษา โดยหลักวิชาการ หรือหากจำเป็นต้องส่งต่อไปรับการปรึกษากับแพทย์โดยตรง ท่านจะได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเยียวยา

ในเบื้องต้น

- การบริหารจัดการภายในวัด ควรจัดให้มีการดำเนินการดังนี้ ๑) จัดทำระเบียบคู่มือการปฏิบัติของคณะสงฆ์หรือของวัด ๒) เจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครอง ต้องชี้แจงพระวินัยให้พระลูกวัดหรือพระผู้ใต้ปกครองบ่อยครั้ง ๓) เจ้าอาวาสควรกระจายอำนาจให้แก่พระลูกวัดรับผิดชอบในการดูแลด้านต่าง ๆ รวมถึงการมอบหมายงานให้คณะกรรมการวัดรับผิดชอบอย่างชัดเจน ๔) ควรจัดทำบัญชีของวัดให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ ๕) ให้ประชาชนรอบ ๆ วัดได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัดเป็นสถานที่ของทุกคน ๖) ต้องมีการจัดทำแผนการดำเนินงานของวัด และจัดทำแผนผังสิ่งปลูกสร้างของวัด เพื่อง่ายต่อการบริหารจัดการ ๗) พัฒนาช่องทางการสื่อสารให้รวดเร็วและสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของข่าวสารได้

ศักยภาพด้านศาสนบุคคล

- ส่งเสริมความรู้/อบรม การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ให้บุคลากรทางศาสนาสามารถเข้าใจหลักการทางศาสนาอย่างถ่องแท้ และอธิบายหลักธรรมนั้นอย่างเข้าใจง่ายประยุกต์กับสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

- การให้ความเอาใจใส่ดูแลในระเบียบวินัยของภิกษุ การอบรมพระวินัยให้กับพระภิกษุผู้บวชใหม่ได้เรียนรู้พระวินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญของพุทธศาสนา แม้แต่พระภิกษุที่มีพรรษากาลมากก็ควรฟังพระวินัยทุกวันพระใหญ่ และควรแปลพระวินัยเป็นภาษาไทย พร้อมยกตัวอย่างในยุคปัจจุบันให้ได้มีการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

- การนุ่งห่มของภิกษุ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพลักษณ์ที่สามารถพบเห็นและก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสต่อภิกษุ ในด้านนี้ควรมีระเบียบให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- บุคลิกภาพของภิกษุ เป็นภาพลักษณ์แรกที่ประชาชนได้พบเห็นพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันภาพลักษณ์ที่เป็นข่าวเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีนักต่อจิตใจชาวพุทธทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

- การนิมนต์ภิกษุ เชิญอุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพศรัทธา มาพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับผู้ประสบเหตุก็จะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ใจลงไปได้ เช่น พระไพศาล วิสาโล, พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ

- ความสะอาด ประเด็นปัญหาของวัดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านความสะอาดหลัก ๆ คือ ๑) ปัญหามูลสัตว์ ๒) ปัญหาเศษอาหาร ๓) ปัญหา ๔) ห้องน้ำวัด จึงต้องมีการพัฒนาวัดในด้านความสะอาดโดยการให้ความรู้และจิตสำนึกในด้านการรักษาความสะอาดในพื้นที่สาธารณะแก่ประชาชนรอบ ๆ วัด และพุทธศาสนิกชนทุกคน

- ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด การจัดการความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภายในวัดเป็นสิ่งที่ควรพัฒนา เช่น กุฏิสงฆ์ ควรมีการเก็บกวาดให้เรียบร้อยไม่รุงรัง สิ่งของไม่ใช่ให้เก็บกวาดหรือเก็บทิ้ง โรงครัวของวัด ควรมีชั้นเก็บถ้วยจานให้เป็นระเบียบ มีที่ล้างจาน ที่สะอาด

- ความร่มรื่นของบริเวณวัด จึงจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งต้นไม้สีเขียวให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้พึงร่มเงาของต้นไม้ ได้อยู่กับความสงบของพระศาสนา

- มีสถานที่อ่านหนังสือ วัดควรจัดให้มีสถานที่อ่านหนังสือธรรมะให้กับประชาชน เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะ รวมไปถึงการใช้ธรรมะในการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้อีกช่องทางหนึ่ง

- มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชน

วัดควรมีพื้นที่ให้ชุมชนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดให้มีลานกิจกรรมสำหรับชุมชน จะสามารถช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาพบปะพูดคุยกันได้บ่อยครั้ง สามารถช่วยผ่อนคลายความโศกเศร้า หรือความเครียดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง

- มีสถานที่จัดเก็บข้อมูลหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน ควรจัดให้มีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ในอดีต หรืออาจสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงความเป็นมาของตนเอง

- จัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดให้วัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเยียวยาจิตใจของชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการจัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม

- ปรับปรุงอาคาร เสนาสนะ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผู้พิการ ต้องมีการปรับปรุงอาคาร เสนาสนะต่าง ๆ ของวัดให้เหมาะสม เช่น มีทางลาดสำหรับวีลแชร์ ให้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เป็นต้น

ศักยภาพด้านศาสนพิธี/กิจกรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ทำให้ประชาชนในพื้นที่ความไม่สงบนั้นรู้สึกอุ่นใจ เหมือนยังมีพระภิกษุยังอยู่ร่วมกันภายในพื้นที่ และทำให้สภาพจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และผู้ได้รับผลกระทบรู้สึกดีขึ้นเป็นลำดับ

- จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการอบรมประชาชน เด็ก และเยาวชนภายในวัดขึ้นมา เพราะสามารถชักจูงให้ประชาชน เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นได้เข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนา

- จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมหรือพิธีกรรม การจัดกิจกรรมในแต่ครั้ง วัดได้อำนวยความสะดวกอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทั้งภายในวัด และภายนอกวัดอยู่สม่ำเสมอ

- จัดกิจกรรมเยียวายจิตใจวิถีพุทธ พระภิกษุที่อยู่ภายในวัดต่างๆ ก็เป็นกำลังหลักในการเยียวายจิตใจของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเหล่านั้น โดยการเข้าไปช่วยเหลือด้วยการบรรยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องชี้ทาง และปลอบโยนสภาวะจิตใจของประชาชนในพื้นที่

- จัดให้มีการสอนการฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน จัดให้มีการสอนฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อฝึกจิตให้มีสมาธิ ปฏิบัติเพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และแผ่บุญกุศลให้กับคนสำคัญผู้ล่วงลับไปแล้ว และสามารถเยียวายจิตใจของประชาชนที่หวาดระแวงต่อความไม่สงบ

- จัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยอบรมสั่งสอนเด็กเยาวชนที่ปิดภาคเรียนได้เข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติให้เด็ก และเยาวชนเหล่านั้นมีคุณธรรม จริยธรรม และความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้มีอุปการคุณเพิ่มมากขึ้น

- การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์มีหน้าที่ในการฝึกปฏิบัติทางด้านศาสนา พิธีกรรม และปฏิบัติธรรม เพื่อฝึกตนและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม

ศักยภาพด้านศาสนสงเคราะห์

- สงเคราะห์ด้านพิธีศพ บางวัดยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงครัว ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประกอบศาสนพิธี

- สงเคราะห์ด้านการบรรพชาอุปสมบท วัดในพื้นที่ควรจัดให้มีเครื่องอัฐบริขารให้แก่ผู้ที่บวชเข้าพรรษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งจะเป็นการสงเคราะห์ชาวพุทธในพื้นที่ และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่กับชาวพุทธในพื้นที่ต่อไป

- การศึกษาสงเคราะห์ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานทางคณะสงฆ์ในพื้นที่ ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนาที่พึงจะกระทำได้

- การเยี่ยมเยียนผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบ ๑)แบบส่วนตัว โดยหากพระรูปใดมีความสนิทสนมกับผู้สูญเสียก็จะเข้าไปเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ หรือช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ ๒)กลุ่มพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ศักยภาพด้านศาสนธรรม

- การเทศนาธรรม/การบรรยายธรรม ให้เข้าใจง่าย ควรมีการปรับเปลี่ยน หรือปรับรูปแบบให้เหมาะสมด้วยการใช้วิธีการบรรยายธรรมให้เข้าใจง่าย มีการยกตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

- ควรจัดให้มีหนังสือ คู่มือ การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ

- ช่องทางในการรับฟังธรรมะที่หลากหลาย เช่น ในช่องทางโซเชียล วิทยุ โทรทัศน์ การจัดรายการวิทยุที่ให้ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินรายการ เปิดเพลงตามช่วงวัย และนำหลักธรรม นำ

กำลังใจ ช่วยปลดปล่อยจิตใจจะสามารถทำให้น้ำหลักธรรมเข้าไปถึงผู้รับฟังถึงบ้าน

- ผู้บรรยายธรรมที่มีองค์ความรู้

๓. แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเยียวยาผู้ประสบเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๓.๑ การดำเนินงานในปัจจุบัน

การดำเนินงานของวัด นอกจากทำหน้าที่ตามหลักทางศาสนาแล้ว วัดยังต้องทำหน้าที่ในการดูแลเยียวยาจิตใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ด้วยการไปเยี่ยมเยียนทำบุญในงานศพ หรือ ไปเยี่ยมเยียนบ้านผู้ได้รับผลกระทบ

การดำเนินงานของสำนักการให้ความช่วยเหลือเยียวยา คือ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นรูปของตัวเงินที่จะได้รับตามมติของคณะรัฐมนตรี และคอยดูแลเรื่องครอบครัวของผู้สูญเสีย ทั้งด้านการศึกษาของบุตร อาชีพขอครอบครัวผู้เสียชีวิตต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ

การดำเนินงานของภาคเอกชน/กลุ่มเครือข่ายประชาชน ดำเนินการในจังหวัดหรือในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งของกลุ่มหรือชมรมนั้น ๆ โดยการไปเยี่ยมเยียนหากต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล หรือ ไปให้กำลังใจญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตในวันรดน้ำศพ และในวันฌาปนกิจศพ

๓.๒ แนวทางการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเครือข่ายเอกชน และวัด จึงต้องมีการทำงานร่วมกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ เป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้งานการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาของหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เช่น จิตวิทยาศาสนา ศาสนากับภาวะผู้นำ

๒. หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานเยียวยาประจำจังหวัดได้นำแนวคิดการพัฒนาวัดในการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบไปพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการเยียวยาจิตใจนอกเหนือจากการเยียวยาในรูปแบบของตัวเงิน

๓. เผยแพร่รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กับวัดในพื้นที่ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อจะได้ช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต <http://www.mcupt.com>

ประวัตินักวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

๑.๑ ภาษาไทย นายไชยยุทธ์ อินบัว

๑.๒ ภาษาอังกฤษ Mr.Chaiyut Inbua

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ -

๓. ตำแหน่งการบริหาร -

๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๕. ที่อยู่ติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๑๖๕/๒๓ หมู่ที่ ๒ ตรอก/ซอย - ถนน -

แขวง/ตำบล ยามู เขต/อำเภอ ยะหริ่ง

จังหวัด ปัตตานี รหัสไปรษณีย์ ๙๔๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๙๓-๔๕๐๐๗๑ โทรสาร ๐๙๓-๔๕๐๐๗๔

โทรศัพท์มือถือ ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑ อีเมล chaiyut.inb@mcu.ac.th

๖. วุฒิการศึกษา

พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา)

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายและการวางแผนสังคม)

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

๗. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง นโยบายสาธารณะ

๘. ผลงานทางวิชาการ บทบาทของผู้นำท้องถิ่นต่อการกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขและสมานฉันท์
เทศบาลตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี